

**ANADOLU'DA
ROMA DÖNEMİNE KADAR GÖRÜLEN
TÖRENSEL SERAMİK KAPLAR,
ŞEKİLLENDİRME VE DEKOR YÖNTEMLERİ**

Ayşegül DEMİRBAĞ

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. İsmail YARDIMCI

Uşak

Kasım, 2012

**ANADOLU'DA
ROMA DÖNEMİNE KADAR GÖRÜLEN TÖRENSEL SERAMİK KAPLAR,
ŞEKİLLENDİRME VE DEKOR YÖNTEMLERİ**

Ayşegül DEMİRBAĞ

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Seramik Bölümü Seramik Anasanat Dalı
Danışman: Doç. İsmail YARDIMCI**

**Uşak
Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kasım, 2012**

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ

ANADOLU'DA

ROMA DÖNEMİNE KADAR GÖRÜLEN TÖRENSEL SERAMİK KAPLAR,
ŞEKİLLENDİRME VE DEKOR YÖNTEMLERİ

Ayşegül DEMİRBAĞ

Seramik Bölümü Seramik Anasanat Dalı

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kasım 2012

Danışman : Doç. İsmail YARDIMCI

Anadolu'da yapılan arkeolojik kazılarda çoğunlukla pişmiş topraktan yapılmış tören kapları çıkarılmıştır. Libasyon olarak bilinen törenlerin vazgeçilmez unsurları olan bu kaplara, çeşitli uygarlıklarda farklı isimler verilmiş olsa da literatürde Riton ismi ile yerlerini almışlardır.

Neolitik dönemden itibaren görülmeye başlayan, daha çok dinsel amaçlı olduğu bilinen ritonlar; heykellerine tapılan, gözle görülür ve elle tutulur bir varlık niteliğinde olan tanrıların sembolleri olarak çoğunlukla, çeşitli hayvan biçimlerinde yapılmışlardır. İnsan, çarık, çizme, tekne, boynuz, kol vb. değişik formları da olan bu kapların, bayram, düğün, cenaze, büyü, törenlerde sıkça kullanıldığı ve tapınakların demirbaşları arasında oldukları yapılan incelemelerden anlaşılmaktadır.

İnançlardan doğarak şekillenen ve sahip oldukları teknik, form, malzeme, işlevsellik, bezeme ve renk ile Anadolu'da var olmuş uygarlıkların seramik tarihine ışık tutan ritonların yapımı, Asur Ticaret Kolonileri ve Hitit Çağında en yoğun dönemini yaşamıştır. Hitit Çağından sonra ise Roma Dönemine kadar azalarak devam etmiştir.

Anahtar kelimeler: *Riton, Törensel Kaplar, Sunu Kapları, İçki Kapları, Libasyon, Bibru, Anadolu Seramik Sanat*

ABSTRACT

THE CEREMONIAL CERAMIC VESSELS, THE METHODS OF SHAPING AND DECOR SEEN IN ANATOLIA UNTIL THE ROMAN PERIOD

Aysegül DEMİRBAĞ

Ceramic Department Ceramic Main Art Branch
Usak University, Institute of Social Sciences, November 2012
Supervisor : Assoc. İsmail YARDIMCI

There were mostly ceremonial dishes made of baked clay in the archaeological excavations in Anatolia. The dishes which are known indispensable of the ceremony called libation, were named in several ways in the various civilizations. Though, they have been called as “Rhyton” in the literature .

The rhytons, have been appearing since the Neolithic period, are also known to be made mostly for the religious purposes. As it's seen, they were made of various animal forms that symbolise the gods which are visible and tangible asset for them.

As It's been emerged; the rhytons shaped by beliefs with the existance of their technical, form, material, functionality, decoration and color, shed light on the history of the ceramic existed in Anatolian civilazitions. The most intensive period of the rhyton ceramic construction was in the Age of the Hittites with the Assyrian Trade Colonies. The construction period continued to exist by decreasing after the Hittite ages to the Roman period.

Keywords: *Rhyton, Ceremonial Vessels, Presentation Cups, Drinking Cups, Libation, Bibru, Anatolian Ceramic Art.*

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Seramik Anasanat Dalı yüksek lisans öğrencisi Ayşegül DEMİRBAĞ'ın "Anadolu'da Roma Dönemine Kadar Görülen Törensel Seramik Kaplar, Şekillendirme ve Dekor Yöntemleri" başlıklı tezi 19/11/2012 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, Yüksek Lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

Üye (Tez Danışmanı) : Doç. İsmail YARDIMCI

Üye : Doç. Soner GENÇ

Üye : Yrd. Doç. Ezgi GÖKÇE

İmza

Enstitü Müdürü

Doç. Dr. Musa ÇİFTÇİ

ÖNSÖZ

İhtiyaçlardan doğan bir sonuç olarak üretilen, her toplumun ve medeniyetin kültürel yapısı, gelenekleri, etnik hafızası, inanç sistemi gibi sosyolojik olgulardan beslenerek devamlı gelişen seramik sanatı, eski uygarlıkların tanınmasına ışık tutması bakımından daima önemli olmuştur.

Seramik sanatı içerisinde önemli bir yer tutan törensel kaplar(riton), kültürel aktarım, etkileşim ve değişimiyle, farklı disiplinlerde çalışmış pek çok sanatçıya esin kaynağı olmuş ve olmaya da devam etmektedir.

Bu çalışma; Anadolu medeniyetlerinin inanç sistemi etkisi altında şekillenen, çeşitli ritüellerin vazgeçilmez unsurları olan törensel kapların(riton) Anadolu coğrafyasında üretilenlerinin pek çoğunu bir araya getirerek inceleyen bir araştırmayı içermektedir.

Öncelikle yüksek lisans eğitimimde beni yüreklendiren, teşvik ve şahsi desteğini esirgemeyen hocam Sn. Prof.Dr. Ayşe ÜSTÜN'e, tez konusunun belirlenmesinden son şeklini alıncaya kadar her aşamasında, gerek bilgi ve deneyim, gerekse kaynak kitap, görüş ve yönlendirmeleriyle bana rehberlik eden tez danışmanım Sn. Doç. İsmail YARDIMCI'ya, tez sürecinde yardımlarını esirgemeyen Sn. Öğr. Gör. Hasan KORKMAZ'a, uygulama çalışmalarının oluşum sürecinde gerekli desteği esirgemeyen Çanakkale Seramik Grubu'na ve emeği geçen herkese teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca çalışmalarım boyunca anlayış ve sabrından dolayı biricik kızım Dilara DEMİRBAĞ'a sonsuz teşekkür ederim.

Ayşegül DEMİRBAĞ

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı	: Ayşegül DEMİRBAĞ
Doğum Yeri ve Tarihi	: Çanakkale/Çan - 1969
Lisans Eğitimi	: Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Seramik Anasanat Dalı, 2000
Yüksek Lisans Eğitimi	: Uşak Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Seramik Anasanat Dalı, 2012
Bildiği Yabancı Diller	: İngilizce

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar	: Sakarya Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik Bölümü, 2000 Görev Ünvanı: Öğretim Görevlisi
--------------------	--

İletişim

e-posta adresi	: aybag@hotmail.com
----------------	---------------------

SERGİLER

- 1998- Marmara Üniversitesi Yıl Sonu Öğrenci Sergisi, Acıbadem/İstanbul
- 1999- Marmara Üniversitesi Yıl Sonu Öğrenci Sergisi, Acıbadem/İstanbul
- 2000- Marmara Üniversitesi Uluslararası Öğrenci Trianeli, Acıbadem/İstanbul
- 2000- Çanakkale Seramik Fabrikaları 40 Yıl Seramik Sergisi, Çan/Çanakkale
- 2000-2001 Sakarya Üniversitesi 7. Bahar Şenliği Sergisi, Sakarya
- 2002-2003 Sakarya Üniversitesi Eğitim-Öğretim Yılı Açılış Töreni Merkez Kafeterya Öğretim Elemanları Sergisi, Sakarya
- 2001-Burhaniye Ticaret Odası Katkılarıyla Sakarya Üni. Karma Sergisi, Burhaniye/Balıkesir

- 2001-Antik Adramytteion Kazısı. Burhaniye/Balıkesir
- 2001-Çark Rotary Porselen Plaket Çalışması
- 2001-2002 Sakarya Üniversitesi Eğitim-Öğretim Yılı Açılış Töreni Merkez Kafeterya Öğretim Elemanları Sergisi, Sakarya
- 2001- AFA Kültür Merkezi Açılış Sergisi, Sakarya
- 2002- Sakarya Üniversitesi 8. Geleneksel Bahar Şenliği, Sakarya
- 2002-2003 Sakarya Üniversitesi Eğitim-Öğretim Yılı Açılış Töreni Merkez Kafeterya Öğretim Elemanları Sergisi, Sakarya
- 2003-Sakarya Üniversitesi 9. Geleneksel Bahar Şenliği, Sakarya
- 2003- AFA Kültür Merkezi Öğrenci ve Öğretim Elemanı Sergisi, Sakarya
- 2003-Sakarya Üniversitesi Cumhuriyetin 80. yılı Çağdaş Sanatlar Sergisi, Sakarya
- 2004-Sakarya Üniversitesi Resim-Seramik Sergisi, G.S.F. sanat galerisi, Sakarya
- 2004- Sakarya Üniversitesi Seramik Sergisi, AKM Kültür Merkezi/Sakarya
- 2005-Sakarya Üniversitesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü Öğretim Elemanları Sergisi, Priştine Üniversitesi Kosova Kültür Bakanlığı Sanat Galerisi, KOSOVA
- 2010-Muammer Çakı Uluslararası Seramik Yarışmasında Sergileme
- 2011- Uşak Üniversitesi Kentle Buluşma – III Uluslararası Karma Sergi
- 2011- Uşak Üni., 2. Uluslararası Karo Yarışması'nda “Medical Park Özel Ödülü”
- 2011-Uşak Üniversitesinin düzenlediği, Üniversiteler Arası Karma Sergi
- 2012- Kişisel Sergi, “*Anadolu Seramik Sanatında (Riton)Törenselle Kaplar ve Yorumları*”, Uşak Üniversitesi Sanat Galerisi 20-30 Kasım 2012

Özel Çalışmalar:

- Çark Rotary Porselen Plaket Çalışması
- Arap Türk Bankası- Nişantaşı/ İstanbul, 50 Metrekare Duvar Panosu
- Arıköy Villaları Zekeriyaköy/ İstanbul, 35 Metrekare Duvar Panosu
- Özel Mülk İç Mekan- Fenerbahçe/ İstanbul, 5 Metrekare Mozaik Duvar Panosu
- Özel Mülk Dış Mekan Sapanca/Adapazarı, 30 Metrekare Duvar Panosu
- Atasan Metal Fabrikası Adapazarı, 25 Metrekare Duvar Panosu
- Çanakkale Seramik Fabrikası Arge Merkezi, 4 Metrekare Duvar Panosu

Müze Ve Koleksiyonlardaki Eserler:

- Çanakkale Seramik Müzesi Çanakkale/ Çan

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
a.y.	: Aynı Yer
ASD.	: Anasanat Dalı
Ans.	: Ansiklopedi
Bkz.	: Bakınız
Bil.	: Bilimler
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Çiz.	: Çizim
Der.	: Derinlik
Ens.	: Enstitü
Gen.	: Genişlik
İ.Ö.	: İsa'dan Önce
İ.S.	: İsa'dan Sonra
Müz.	: Müzesi
No	: Numara
R.	: Resim
Rap.	: Rapor
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
Sos.	: Sosyal
Uz.	: Uzunluk
Ünv.	: Üniversite
vb.	: Ve Benzeri
yay.	: Yayın
Yük.	: Yükseklik

İÇİNDEKİLER

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	vi
ÖZGEÇMİŞ.....	vii
KISALTMALAR	ix
İÇİNDEKİLER	x
RESİMLER LİSTESİ.....	xiii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM : RİTON’UN(RYTON) TANIMI, TÖRENLERDEKİ (LİBASYON) YERİ, KULLANIM AMAÇLARI, ÖZELLİKLERİ VE ÇEŞİTLERİ.....	2
1.1. RİTON’UN(RYTON) TANIMI.....	2
1.2. RİTONLAR VE TÖRENLERDEKİ(LİBASYON) YERİ	5
1.3. RİTONUN KULLANIM AMAÇLARI VE ÖZELLİKLERİ	9
1.4. RİTON ÇEŞİTLERİ	10
1.4.1. Hayvan Formlu Ritonlar(boğa, ceylan, ördek, kuş, aslan, kartal, tavşan...)	
.....	12
1.4.1.1. Sırtı Bardaklı Hayvanlar	12
1.4.1.2. Hayvan Başından İbarete Olan Bardak Biçimliler.....	12
1.4.1.3. Tekne Biçimliler.....	13
1.4.1.4. Boynuz Formlu Ritonlar	13
1.4.1.5. Salyangoz Formlu Ritonlar	14
1.4.2. İnsan Formlu Ritonlar	14
1.4.2.1. Kol Biçimli Ritonlar.....	15
1.4.3. Eşya Formlu Ritonlar	15
1.4.3.1.Çarık-Çizme Formlu Ritonlar	15

2. BÖLÜM : ANADOLU, ANADOLU SERAMİK SANATINDA RİTONUN YERİ VE TARİHSEL (TARİH ÖNCESİ VE TARİH DÖNEMLERİNDE) GELİŞİMİ.....	16
2.1. ANADOLU	16
2.1.1. Anadolu Seramik Sanatının Tarihsel Gelişimine Genel Bir Bakış.....	17
2.2. ANADOLU SERAMİK SANATINDA RİTONUN YERİ VE TARİHSEL (TARİH ÖNCESİ VE TARİH DÖNEMLERİNDE) GELİŞİMİ	20
2.2.1. Paleolitik Çağ.....	22
2.2.2. Neolitik Çağ Ritonları.....	23
2.2.3. Kalkolitik Çağ Ritonları.....	26
2.2.4. Tunç Çağı Ritonları	28
2.2.5. Asur Ticaret Kolonileri Çağ Ritonları	35
2.2.6. Hitit Çağı Ritonları	54
2.2.7. Frig Uygarlığı Çağı Ritonlar	69
2.2.8. Urartu Uygarlığı Dönemi Ritonları	76
2.2.9. Lidya Dönemi Ritonları	79
2.2.10. Ege ve Yunan Uygarlığı Dönemi Ritonları	82
2.2.11. Likya Dönemi Ritonları	91
2.2.12. Pers Dönemi (Anadolu) Ritonları.....	91
2.2.13. Roma Dönemi Ritonları.....	93
2.2.14. Bizans, Selçuklu ve Osmanlı Dönemi	96
3. BÖLÜM : ANADOLU SERAMİK RİTONLARINDA ŞEKİLLENDİRME VE DEKOR TEKNİKLERİ.....	97
3.1. ANADOLU SERAMİK RİTONLARINDA ŞEKİLLENDİRME TEKNİKLERİ	97
3.1.1. Elle Şekillendirme.....	97
3.1.2. Çömlekçi Çarkında Şekillendirme.....	98
3.1.3. Kalıpla Şekillendirme	99
3.2. ANADOLU SERAMİK RİTONLARINDA DEKOR TEKNİKLERİ	100
3.2.1. Kabartma Dekor Tekniği	101
3.2.2. Fırça Dekor Tekniği.....	102
3.2.3. Kazıma Dekor Tekniği.....	102
3.2.4. Sgraffito Dekorları	103

3.2.5. Dolgu Bezek Dekor Tekniği.....	103
3.2.6. Ajur Dekor Tekniği.....	103
3.2.7. Mühür (Istampa) Dekorları.....	104
3.3. ANADOLU SERAMİK RİTONLARININ ÇAĞLAR BOYU ŞEKİLLENDİRME VE DEKOR TEKNİKLERİNİN DEĞERLENDİRME VE KARŞILAŞTIRMASI.....	105
4. BÖLÜM : KİŞİSEL RİTON YORUMLARI.....	112
4.1. ÇÖMLEKÇİ ÇARKI İLE ŞEKİLLENDİRİLEN RİTONLERİN YAPIM TEKNİKLERİ.....	112
4.2. ŞİŞE VE KADEH FORMLU SERAMİKLERİN YAPIM VE DEKOR TEKNİKLERİ.....	113
4.3. ELEK BASKI TEKNİĞİ UYGULANAN SERAMİK KAROLAR.....	113
5. BÖLÜM : SONUÇ.....	164
KAYNAKÇA.....	166

RESİMLER LİSTESİ

Sayfa

Resim 1. Başlıca Riton Çeşitleri	3
Resim 2. Çeşitli Maddelerden Yapılmış Riton Örnekleri	4
Resim 3. Gümüş Geyik Riton Detayı. Libasyon Sahnesi	6
Resim 4. Gümüş Geyik Riton-Hitit Çağı	6
Resim 5. Yumruk Biçimli Riton -Hitit Çağı	6
Resim 6. Ceylan Biçimli Riton (Son Neolitik Çağ), Anadolu Medeniyetleri Müzesi	24
Resim 7. Domuz Biçimli Riton (Son Neolitik Çağ)	24
Resim 8 Kadın Başlı Biçimli Kap (Son Neolitik-Kalkolitik Çağ)	25
Resim 9 Knossos'ta Bulunmuş Neolitik Figürinlerden Biri	26
Resim 10. İnsan Biçimli Adak Kabı (Kalkolitik Çağ)	27
Resim 11. İnsan Biçimli Adak Kapları (Kalkolitik Çağ), Anadolu Med. Müz.	28
Resim 12. İnsan Yüzlü Törensel Kap (İlk Tunç Çağı)	30
Resim 13. Kadın Şeklinde Törensel Kap (İlk Tunç Çağı), İstanbul Arkeoloji Müzesi	33
Resim 14. Omuzunda Testi Taşıyan Kadın Şeklinde Törensel Kap (İlk Tunç Çağı), Afyon Müzesi	32
Resim 15. Kurbağa Biçimli Riton (Erken Tunç Çağı), Kütahya Arkeoloji Müzesi ..	33
Resim 16. Seyitömer Höyüğünde Bulunan Diğer Ritonlar (Erken Tunç Çağı), Kütahya Ark. Müz.	33
Resim 17. Tatarlı Höyüğünde Bulunan Riton ve Sunu Kapları (Geç Tunç Çağı)	34
Resim 18. Koç Başlı Törensel İşlevli Kap (Eski Tunç Çağı), İzmir Arkeoloji Müzesi	33
Resim 19. Tavşan Başlı Biçimli Riton (Asur Ticaret Kolonileri Çağı), Ankara Anadolu Med. Müzesi	37
Resim 20. Tavşan Başlı Biçimli Riton (Asur Ticaret Kolonileri Çağı), Ankara Anadolu Med. Müzesi	38
Resim 21. Keklik Biçimli Riton (Asur Ticaret Koloni Çağı)	39
Resim 22. Keklik Biçimli Riton (Asur Ticaret Kolonileri Çağı), Ankara Anadolu Medeniyetleri Müz.	40
Resim 23. Salyangoz Biçimli Riton (Asur Ticaret Koloni Çağı), Ankara Anadolu Med. Müz.	41
Resim 24. Salyangoz Biçimli Riton, Kültepe, Anadolu Medeniyetleri Müzesi	41

Resim 25. Çift Başlı Boğa Ritonu (Asur Ticaret Kolonileri Çağı), Ankara Anadolu Med. Müz.	42
Resim 26. İnsan Başlı Biçimli Riton (Asur Ticaret Koloni Çağı)	43
Resim 27. Çarık Biçimli Riton (Asur Ticaret Koloni Çağı), Kayseri Müzesi	44
Resim 28. Çarık Biçimli Ritonlar (Asur Ticaret Koloni Çağı), Kayseri Müzesi	44
Resim 29. Aslan Biçimli Riton (Asur Ticaret Koloni Çağı), Anadolu Med. Müz. ...	45
Resim 30. Köpek Biçimli Riton (Asur Ticaret Koloni Çağı), Ankara Arkeoloji Müzesi	46
Resim 31. Domuz Biçimli Riton (Asur Ticaret Koloni Çağı), Ankara Arkeoloji Müzesi	46
Resim 32. Oturan Domuz Biçimli Riton (Asur Ticaret Koloni Çağı)	47
Resim 33. Kartal Biçimli Ritonlar (Asur Ticaret Koloni Çağı), Anadolu Medeniyetleri Müzesi	47
Resim 34. Kartal Başlı Biçimli Riton (Asur Ticaret Kolonileri Çağı)	48
Resim 35. İkili Törensel İçki Kabı (Asur Ticaret Koloni Çağı), Anadolu Medeniyetleri Müzesi	48
Resim 36. İki İnsan Biçiminde Törensel Çifte Kap (Asur Ticaret Koloni Çağı), Anadolu Med. Müz.	49
Resim 37. Boğa Başlı Biçiminde Riton (Asur Ticaret Koloni Çağı), Anadolu Medeniyetleri Müzesi	50
Resim 38. Boğa Başlı Biçiminde Riton (Asur Ticaret Koloni Çağı)	51
Resim 39. Emziği Koç Doldurma Kısmı Tekne Biçimli Riton (Asur Ticaret Koloni Çağı), Anadolu Medeniyetleri Müzesi	52
Resim 40. Emziği Koç Doldurma Kısmı Tekne Biçimli Riton (Asur Ticaret Koloni Çağı), Anadolu Medeniyetleri Müzesi	52
Resim 41. Emziği Koç Doldurma Kısmı Tekne Biçimli Riton Örnekleri (Asur Ticaret Koloni Çağı), Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi	53
Resim 42. Çeşitli Riton Örnekleri, Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi	54
Resim 43. Hitit Meyva Kabı - Pişmiş Toprak - Kültepe (Kaniş) - Hitit dönemi (İ.Ö. 2. binin ilk çeyreği) - Anadolu Medeniyetleri Müzesi Koleksiyonu	56
Resim 44. Boğa Biçimli Ritonlar (Fırtına tanrısının iki boğası), (Hitit Çağı)Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi	58
Resim 45. Koç Riçimli Riton (Eski Hitit Çağı), Sadberk Hanım Müzesi	59

Resim 46. Boğa Biçimli Ritonlar (Hitit Çağı), Çorum Müzesi	60
Resim 47. Boğa Başlı Biçimli Riton (Hitit Çağı).....	60
Resim 48. Boğa Başlı Biçimli Riton (Hitit Çağı), Malatya Müzesi.....	61
Resim 49. Kuş Biçimli Riton (Hitit Çağı), Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi .	62
Resim 50. Kartal Biçiminde Riton, Yük:15,5 cm Kültepe, İ.Ö. 19. Yüzyıl, Pişmiş Toprak	63
Resim 51. Ayakkabı Biçimli Ritonlar (Hitit Çağı), Çorum Ark. Müz.....	64
Resim 52. Çarık ve Bot Biçimli Hitit Ritonları	64
Resim 53. Kedi Biçimli Ritonlar (Hitit Çağı), Anadolu Medeniyetleri Müzesi	65
Resim 54. Aslan Biçimli Törenselle Kaplar	65
Resim 55. Kol Biçimli Riton (Hitit Çağı)	66
Resim 56. Kol Biçimli Ritonlar (Hitit Çağı)	66
Resim 57. Kule Biçimli Riton (Hitit Çağı), Anadolu Medeniyetleri Müzesi	67
Resim 58. Antilop Biçimli Riton (Hitit Çağı).....	68
Resim 59. Horoz ve Tavuk Biçimli Riton (İ.Ö. 1800-1600)	68
Resim 60. Hayvan Biçimli Riton (Frig Çağı)	70
Resim 61. Keçi Biçimli Riton (Frig Çağı), Ankara Med. Müz.....	71
Resim 62. Hayvan Biçimli Riton (Frig Çağı), Ankara Medeniyetleri Müzesi	72
Resim 63. Kaz Biçimli Riton (Frig Çağı)	73
Resim 64. Boğa Başlı Riton (İ.Ö. 6. yüzyıl)	74
Resim 65. Boğa Başlı Biçimli Riton (Frig Çağı), Çorum Arkeoloji Müzesi	74
Resim 66. Frig Çağı Ritonları	75
Resim 67. Koç Biçimli Riton (Urartu Çağı)	77
Resim 68. Çizme Biçimli Ritonlar (Urartu Çağı), Erivan Devlet Tarih Müzesi.....	78
Resim 69. Hayvan Biçimli Ritonlar (Urartu Çağı), Erzurum Arkeoloji Müzesi	78
Resim 70. Kadın Biçimli Riton (Lidya Çağı), Mertopolitan Museum	79
Resim 71. Tekne Biçimli Riton (Lidya Çağı)	80
Resim 72. Çizme Biçimli Riton (Lidya Çağı), Sadberk Hanım Müzesi.....	81
Resim 73. Kuş Biçimli Riton (Orientalizan Dönem), Sadberk Hanım Müzesi	85
Resim 74. Domuz Biçimli Riton (Helenistik Dönem), Sadberk Hanım Müzesi	85
Resim 75. Koç Başlı Riton (Doğu Yunan Dönemi), İzmir Arkeoloji Müzesi.....	86
Resim 76. At Başlı Riton (Yunan Klasik Dönem), Sadberk Hanım Müzesi	86

Resim 77. Kadın Biçimli Riton (Orientalizan Dönem Doğu Yunan), Sadberk Hanım Müzesi.....	87
Resim 78. At Biçimli Riton (Helenistik Dönem), Sadberk Hanım Müzesi.....	87
Resim 79. Yunan Dönemi Riton Örnekleri, Adana Ark.Müzesi	88
Resim 80. Kartal Başlı Riton (Arkaik Dönem).....	88
Resim 81. Yunan Dönemi Riton Örnekleri.....	89
Resim 82. Yunan Dönemi Riton Örnekleri.....	90
Resim 83. Çizme Biçimli Riton (Pers Dönemi).....	92
Resim 84. Aslan Biçimli Riton (Anadolu Pers Çağı), Mertopolitan Museum.....	92
Resim 85. Aslan Biçimli Riton (Anadolu Pers Çağı)	93
Resim 86. Satir Başlı Biçimli Riton (Roma Dönemi), J. Paul Getty Museum	94
Resim 87. At Biçimli Riton (Helenistik Dönem).....	95
Resim 88. Hayvan Biçimli Riton (Roma Dönemi).....	95
Resim 89. İ.Ö. 300 yılına ait Philae adasında bulunan bir Mısır tapınağının duvar rölyeflerinde, ayakla döndürülebilen çark türü.	99
Resim 90. Perdah(açkı) Tekniği Seramik Örneği (Hitit Çağı).....	101
Resim 91. Kabartma Dekor Bezemeli Seramik Örneği (Hitit Çağı), Anadolu Med. Müz.	101
Resim 92. Fırça Dekor Bezemeli Seramikler (Frig Çağı).....	102
Resim 93. Sgraffito Dekor Tekniği (Hitit Çağı).....	103
Resim 94. Uygulama Çalışmalarından Görüntüler	114
Resim 95. İnsan Biçimli Riton, Çömlekçi Çarkında Şekillendirme, Seramik, Kırmızı Çamur, Obvara Tekniği.....	115
Resim 96. İnsan Biçimli Riton, Çömlekçi Çarkında Şekillendirme, Seramik, Kırmızı Çamur, Kırmızı Astar.....	116
Resim 97. İnsan Biçimli Riton, Çömlekçi Çarkında Şekillendirme, Seramik, Kırmızı Çamur, Siyah Astar	117
Resim 98. İnsan Biçimli Riton, Çömlekçi Çarkında Şekillendirme, Seramik, Kırmızı Çamur, Obvara Tekniği	118
Resim 99. İnsan Biçimli Riton, Çömlekçi Çarkında Şekillendirme, Seramik, Kırmızı Çamur, Kırmızı Astar.....	119
Resim 100. İnsan Biçimli Riton, Çömlekçi Çarkında Şekillendirme, Seramik, Kırmızı Çamur, Obvara Tekniği	120

Resim 101. Koç Başlı Riton, Çömlekçi Çarkında Şekillendirme, Seramik, Kırmızı Çamur, Kırmızı Astar.....	121
Resim 102. Koç Başlı Riton, Çömlekçi Çarkında Şekillendirme, Seramik, Kırmızı Çamur, Siyah Astar.....	122
Resim 103. Keklik Biçimli Riton, Çömlekçi Çarkında Şekillendirme, Seramik, Kırmızı Çamur, Kırmızı Astar.....	123
Resim 104. Keklik Biçimli Riton, Çömlekçi Çarkında Şekillendirme, Seramik, Kırmızı Çamur, Siyah Astar.....	124
Resim 105. Salyangoz Biçimli Riton, Çömlekçi Çarkında Şekillendirme, Seramik, Kırmızı Çamur, Obvara Tekniği.....	125
Resim 106. Çizme Biçimli Riton, Çömlekçi Çarkında Şekillendirme, Seramik, Kırmızı Çamur, Obvara Tekniği.....	126
Resim 107. Çizme Biçimli Riton, Çömlekçi Çarkında Şekillendirme, Seramik, Kırmızı Çamur, Obvara Tekniği.....	127
Resim 108. Koç Biçimli Riton, Çömlekçi Çarkında Şekillendirme, Seramik, Kırmızı Çamur, Kırmızı Astar.....	128
Resim 109. Koç Biçimli Riton, Çömlekçi Çarkında Şekillendirme, Seramik, Kırmızı Çamur, Siyah Astar.....	129
Resim 110. Boğa Biçimli Riton, Çömlekçi Çarkında Şekillendirme, Seramik, Kırmızı Çamur, Siyah Astar.....	130
Resim 111. Hayvan Biçimli Riton, Çömlekçi Çarkında Şekillendirme, Seramik, Kırmızı Çamur, Kırmızı Astar.....	131
Resim 112. Hayvan Biçimli Riton, Çömlekçi Çarkında Şekillendirme, Seramik, Kırmızı Çamur, Siyah Astar.....	132
Resim 113. Kaz Biçimli Riton, Çömlekçi Çarkında Şekillendirme, Seramik, Kırmızı Çamur, Siyah Astar.....	133
Resim 114. Kaz Biçimli Riton, Çömlekçi Çarkında Şekillendirme, Seramik, Kırmızı Çamur, Beyaz Astar.....	134
Resim 115. At Başlı Riton, Çömlekçi Çarkında Şekillendirme, Seramik, Kırmızı Çamur, Siyah Astar.....	135
Resim 116. At Başlı Riton, Çömlekçi Çarkında Şekillendirme, Seramik, Kırmızı Çamur, Siyah Astar.....	136

Resim 117. Kalıp/Döküm ile Şekillendirme- Kabartma Dekorlu Şişe Formlu Seramik Kap ve Detayı	137
Resim 118. Kalıp/Döküm ile Şekillendirme- Kazıma Dekorlu Şişe Formlu Seramik Kap ve Detayı.....	138
Resim 119. Kalıp/Döküm ile Şekillendirme- Dolgu Dekorlu Şişe Formlu Seramik Kap ve Detayı.....	139
Resim 120. Kalıp/Döküm ile Şekillendirme- Dolgu Dekorlu Şişe Formlu Seramik Kap ve Detayı.....	140
Resim 121. Kalıp/Döküm ile Şekillendirme- Ajur Dekorlu Şişe Formlu Seramik Kap ve Detayı.....	141
Resim 122. Kalıp/Döküm ile Şekillendirme- Dolgu Dekorlu Şişe Formlu Seramik Kap ve Detayı.....	142
Resim 123. Kalıp/Döküm ile Şekillendirme- Kabartma Dekorlu Kadeh Formlu Seramik Kap.....	143
Resim 124. Kalıp/Döküm ile Şekillendirme- Kazıma Dekorlu Kadeh Formlu Seramik Kap.....	144
Resim 125. Kalıp/Döküm ile Şekillendirme- Dolgu Dekorlu Kadeh Formlu Seramik Kap	145
Resim 126. Kalıp/Döküm ile Şekillendirme- Dolgu Dekorlu Kadeh Formlu Seramik Kap	146
Resim 127. Kalıp/Döküm ile Şekillendirme- Ajur Dekorlu Kadeh Formlu Seramik Kap	147
Resim 128. Yunan Riton Formundan Çıkışlı Serbest Yüzey Tasarımı	148
Resim 129. Yunan Riton Formundan Çıkışlı Serbest Yüzey Tasarımı	149
Resim 130. Frig Riton Formundan Çıkışlı Serbest Yüzey Tasarımı	150
Resim 131. Frig Riton Formundan Çıkışlı Serbest Yüzey Tasarımı	151
Resim 132. Asur Riton Formundan Çıkışlı Serbest Yüzey Tasarımı	152
Resim 133. Asur Riton Formundan Çıkışlı Serbest Yüzey Tasarımı	153
Resim 134. Yunan Riton Formundan Çıkışlı Serbest Yüzey Tasarımı	154
Resim 135. Yunan Riton Formundan Çıkışlı Serbest Yüzey Tasarımı	155
Resim 136. Hitit Riton Formundan Çıkışlı Serbest Yüzey Tasarımı.....	156
Resim 137. Hitit Riton Formundan Çıkışlı Serbest Yüzey Tasarımı.....	157
Resim 138. Hitit Riton Formundan Çıkışlı Serbest Yüzey Tasarımı.....	158

Resim 139. Hitit Riton Formundan Çıkışlı Serbest Yüzey Tasarımı.....	159
Resim 140. Asur Riton Formundan Çıkışlı Serbest Yüzey Tasarımı	160
Resim 141. Asur Riton Formundan Çıkışlı Serbest Yüzey Tasarımı	161
Resim 142. Frig Riton Formundan Çıkışlı Serbest Yüzey Tasarımı	162
Resim 143. Frig Riton Formundan Çıkışlı Serbest Yüzey Tasarımı	163

GİRİŞ

Anadolu Seramik sanatında önemli bir yer tutan törensel kaplar(ritonlar) konusuna olan kişisel merakım, bu konu hakkında yapılmış olan hususi çalışmaların az ve yetersiz oluşu, “*Anadolu’da Roma Dönemine Kadar Görülen Törensel Seramik Kaplar, Şekillendirme ve Dekor Teknikleri*” isimli tezimin belirlenmesinde etkili olmuştur.

Tezin meydana getirilmesinde izlenen yöntem ve aşamalar şu şekilde gerçekleşmiştir;

Öncelikle konu ilgili literatür taraması yapılmış, kaynak olarak yararlanılacak, kitap, dergi, makale, yüksek lisans ve doktora tezleri, müze ve kütüphane katalogları, arkeolojik kazı raporları ve yarar sağlayacak diğer kaynaklar tespit edilerek ulaşılmaya çalışılmıştır.

Danışman hocamın rehberliğinde oluşturduğumuz plan dört ana bölümden oluşmaktadır. Tezin birinci bölümüne; ritonun tanımı, törenlerdeki yeri, kullanım amaçları, özellikleri ve çeşitleri hakkında genel bilgiler verilerek başlanmıştır.

İkinci bölümde Anadolu coğrafyasına genel bir bakış, seramik sanatında ritonların yeri ve tarihsel(tarih öncesi ve tarih dönemlerinde) gelişimi kronolojik bir sıra halinde, dönemseller özellikler ve örnekler eşliğinde ortaya konulmuştur.

Üçüncü bölüm içerisinde Anadolu Seramik Ritonlarının şekillendirme ve dekor teknikleri ikinci bölümde incelenen örnekler ve kaynaklar göz önüne alınarak tespit edilmeye çalışılmıştır.

Tezin dördüncü bölümünde, yine ikinci bölümde verilen örneklerden çıkış alınarak düzenlenen, sanatsal eser amaçlı kişisel çalışmalarım görsel olarak verilmiş, yapılan incelemeler doğrultusunda bir **Sonuca** varmaya çalışılarak, kaynakça listesi ile tez bitirilmiştir.

1. BÖLÜM : RİTON'UN(RYTON) TANIMI, TÖRENLERDEKİ (LİBASYON) YERİ, KULLANIM AMAÇLARI, ÖZELLİKLERİ VE ÇEŞİTLERİ

1.1. RİTON'UN(RYTON) TANIMI

Yunanca *akmak*¹, *akış* ya da *yağmur* anlamı veren *rysis*², *rhein*³, *rein*⁴ köklerinden gelen **Riton(rhyton)**; *Libasyon*⁵ adı verilen dini törenlerde tanrı ve tanrıçalara ya da ölülerin ruhuna kutsal içki sunmak⁶ için saçılan şarap, süt, yağ gibi sıvıların kurban çukurlarına veya diğer bir kaba dökülmesinde kullanılan kaplardır.⁷

Akad dilinde “Bibru” adı verilen, boyayla bezenmiş örnekleri de bulunan ritonların en tipik olanları boğa, aslan, keklik, kartal, köpek, kedi, tavşan, domuz başı biçimindedir. Ayrıca tekne, salyangoz, konçlu⁸ çarık, balık biçiminde ritonlara da rastlanır(Resim 1). Tek ya da çift insan yüzü, insan biçiminde kaplar da bulunmuştur. Bunların ilk örneklerine Anadolu’da Geç Neolitik Çağda rastlanır. Hitit döneminin en tipik örnekleri ise genellikle boyları 40-70 cm arasında, çift olarak yapılmış boğa biçimindeki ritonlardır. Bunlara Huri (gece ya da siyah) ve Şeri (gündüz yada beyaz) adı verilmektedir.⁹

¹ Meydan Larousse, Büyük Lugat ve Ans., C.16, s.563

² Boger, 1970, s.285

³ Büyük Larousse, SözlükAns., 1986, C. 19, s.9814

⁴ Meydan Larousse, Büyük Lugat ve Ans., C.16, s.563

⁵ LİBASYON (İng. Libation): Antik kültürlerde tanrıların şerefine içki içilmesi ve bu içkinin yere dökülmesi törenine verilen ad. <http://www.forum.bbs.tr/arkeoloji-mitoloji/9931-libasyon-ing-libation-nedir.html>

⁶ Ana Britannica, C.18, s.416

⁷ Meydan Larousse, Büyük Lugat ve Ans., C.16, s.563

⁸ **Konç**: Ayağa giyilen şeylerde ayak bileğinden baldıra doğru olan bölüm. <http://www.uludagsozluk.com/k/kon%C3%A7/>

⁹ Ana Britannica, C.18, s.416

Yapılan incelemeler sonucunda Hitit Çağında kurban sunma törenlerinde kullanılan bu libasyon kaplarına *ispantu(ua)-, ispantuzzi-, ispantuzziessar-, KUBUBU, tapisana-, GAL, BIBRU, happur(ıçkinin dökülmesine yarayan bir toplama kabı)*¹⁰ gibi isimler verildiği metinlerden anlaşılrsa da, Klasik Arkeoloji'de *kantaros, amfora, rhyton*¹¹ gibi Yunanca isimler ile literatürde adlandırılmaktadır.¹²

Resim 1. Başlıca Riton Çeşitleri

Kaynak : Anadolu Medeniyetleri Müzesi Kataloğu

¹⁰ Coşkun, Yaşar; *Boğazköy Metinlerinde Geçen Başlıca Libasyon Kapları*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Dergisi, C.XXVII, S.3-4, Ankara, Temmuz-Aralık 1969, s.2, Alp, Sedat; *Libasyon Kapları 'Gaga Ağızlı Testi' ile 'Kol Biçimli Alet' ve Hitit Metinlerindeki Karşılıkları*, Belleten, Türk Tarih Kurumu, 1967 Ekim, CXXXI, No:124, Ankara, s.514

¹¹ Coşkun, Yaşar; a.g.e., s.1

İlhan, Selvi; *Anadolu'da Seramik Ritonlar*, Eskişehir Anadolu Üni., Sos. Bil. Ens. Seramik Anasanat Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 1999, s.3

¹² Sevinç, Fatma; *Hititlerde Ölümlere ve Yeraltı Tanrılarına Sunulan Kurbanlar*, Ankara Üni. Sos. Bil. Ens. Tarih(Eskiçağ Tarihi) Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara 2007, s.40
İlhan, Selvi; a.g.e.,s.3

Pişmiş topraktan yapılan ritonların gümüş, saf doğal cam(opsediyen), altın, bronz, bakır, demir gibi maddelerden yapılmış türleri de bulunmaktadır¹³(Resim 2).

Gümüş

Cam

Altın

Bronz

Tunç

Resim 2. Çeşitli Maddelerden Yapılmış Riton Örnekleri

Kaynak :

<http://www.flickrriver.com/photos/mharrsch/tags/iran/>

<http://dinkulturuveahlaksilgisi.wordpress.com/tag/misir/>

http://www.livius.org/a/turkey/gordium/gordium_large_tomb_situla3.JPG

<http://marinni.livejournal.com/633473.html>

<http://metmuseum.org/Collections/search-the>

collections/30002766?rpp=20&pg=1&ft=*&when=1000+B.C.-A.D.+1&who=Urartian&pos=4

[17 Ocak 2012, 28 Mart 2012, 26 Nisan 2012, 10 Eylül 2012]

¹³ İlhan, Selvi; a.g.e.,s.2

1.2. RİTONLAR VE TÖRENLERDEKİ(LİBASYON) YERİ

Eski çağın Anadolu insanı için düşüncenin kaynağı doğadır. Soyut bir kavram olmayıp, tanrı bile somut olarak düşünülmüştür. Gözle görülür elle tutulur bir varlık niteliğinde olan bu tanrıların insan ya da hayvan biçiminde olduğuna inanılmıştır.¹⁴

Bayram ya da ritüel sırasında kurban töreninin bir parçası olarak tanrıya adanmış bir sıvının zemine veya belirli bir noktaya (örneğin bir kabın içine) dökülmesi tanrıya yapılan içki kurbanı anlamına gelir ve bu eylem uluslararası literatürde Latince *libare* fiilinde türemiş olan ve modern Batı dillerinde de kullanılan *libasyon* sözüyle ifade edilir.¹⁵

Libasyon sahnesi en çok bayram törenlerinde karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanında büyü ve cenaze ritüellerinde de libasyonlar gerçekleştirilmektedir. Ancak arkeolojik verilerin ışığında ilerlersek Anadolu'da libasyon törenlerinin Hititlerden çok daha önceye dayandığını görürüz. Örneğin Alacahöyük Kral Mezarları'nda bulunan altın bir sürahi ve kadeh, elinde bir testi tutan çıplak kadın heykeli kralî içki sunusunu kanıtlar niteliktedir.¹⁶ Ayrıca bugün New York Metropolitan Museum'da Norbert Schimmel koleksiyonuna ait geyik biçimli(Resim 3-4), gümüşten bir Hitit ritonunun boyun kısmında ve Boston Fine Art Museum'da sergilenen yine Hitit Çağına ait gümüşten yumruk biçimli(Resim 5), bir başka riton üzerinde bulunan kabartmalar libasyon törenleri hakkında bilgiler vermektedirler.

İçki kurbanında kurban edilen içkinin veya tanrıyla paylaşılan içkinin niteliği de önemlidir. Libasyon sıvısı olarak çoğunlukla şarap(Hitit metinlerindeki kullanımı Sümerce bir Kelime olan GEŠTİN) ve biranın(Hititçe *šeššar*, Sümerce KAŠ) çeşitli türleri kullanılmaktadır. Bal, yağ çeşitleri ve sütünde libasyonda kullanıldıkları görülmektedir.¹⁷

¹⁴ İlhan, Selvi; a.g.e.,s.4

¹⁵ Sevinç, Fatma; Hititlerde Ölümlere ve Yeraltı Tanrılarına Sunulan Kurbanlar, Ankara Üni. Sos. Bil. Ens. Tarih(Eskiçağ Tarihi) Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara 2007, s. 32

¹⁶ Sevinç, Fatma; a.g.e., s.33

¹⁷ Sevinç, Fatma; a.g.e., s.35

Resim 3. Gümüş Geyik Riton Detayı. Libasyon Sahnesi

Kaynak : <http://sondmor.tripod.com/index-4.html> [14 Temmuz 2012]

Resim 4. Gümüş Geyik Riton-Hitit Çağı

Resim 5. Yumruk Biçimli Riton -Hitit Çağı

Kaynak :

http://www.artsjournal.com/culturegrl/2012/03/turkeys_repatriation_claims_me.html [18 Ocak 2012]

http://www.google.com.tr/imgres?q=anatolian+human+shaped+vessel&um=1&hl=tr&sa=X&biw=1280&bih=555&tbm=isch&tbnid=aTKZ53JGwnlB6M:&imgrefurl=http://ancientart.tumblr.com/post/30050811590/hittite-drinking-vessel-near-eastern-anatolian&docid=Ookl9-VQmGJjTM&imgurl=http://25.media.tumblr.com/tumblr_m95dvg4PNE1rui49ao1_1280.jpg&w=648&h=752&ei=eLINUXiED8bRtAat8IGICQ&zoom=1&iact=hc&vpx=250&vpy=113&dur=78&hovh=242&hovw=208&tx=135&ty=116&sig=118212315224739560857&page=1&tbnh=113&tbnw=105&start=0&ndsp=24&ved=1t:429,r:1,s:0,i:70 [10 Eylül 2012]

http://www.google.com.tr/imgres?q=anatolian+human+shaped+vessel&um=1&hl=tr&sa=X&biw=1280&bih=555&tbm=isch&tbnid=aTKZ53JGwnlB6M:&imgrefurl=http://ancientart.tumblr.com/post/30050811590/hittite-drinking-vessel-near-eastern-anatolian&docid=Ookl9-VQmGJjTM&imgurl=http://25.media.tumblr.com/tumblr_m95dvg4PNE1rui49ao1_1280.jpg&w=648&h=752&ei=eLINUXiED8bRtAat8IGICQ&zoom=1&iact=hc&vpx=250&vpy=113&dur=78&hovh=242&hovw=208&tx=135&ty=116&sig=118212315224739560857&page=1&tbnh=113&tbnw=105&start=0&ndsp=24&ved=1t:429,r:1,s:0,i:70

http://www.google.com.tr/imgres?q=anatolian+human+shaped+vessel&um=1&hl=tr&sa=X&biw=1280&bih=555&tbm=isch&tbnid=aTKZ53JGwnlB6M:&imgrefurl=http://ancientart.tumblr.com/post/30050811590/hittite-drinking-vessel-near-eastern-anatolian&docid=Ookl9-VQmGJjTM&imgurl=http://25.media.tumblr.com/tumblr_m95dvg4PNE1rui49ao1_1280.jpg&w=648&h=752&ei=eLINUXiED8bRtAat8IGICQ&zoom=1&iact=hc&vpx=250&vpy=113&dur=78&hovh=242&hovw=208&tx=135&ty=116&sig=118212315224739560857&page=1&tbnh=113&tbnw=105&start=0&ndsp=24&ved=1t:429,r:1,s:0,i:70 [10 Eylül 2012]

Çok özel durumlarda libasyon sırasında suyun ya da kanın kullanılması da mümkündür. Özellikle kanın yeraltı tanrıları için, suyun ise cenaze törenlerinde libasyon edilen bir sıvı olarak ön plana çıkması dikkat çekicidir.¹⁸

Devlet törenlerinde düzenlenen yemek ziyafetlerinde veya cenaze ritüellerinde *šipant-* fiiliyle ifade edilen içki kurbanından başka, içki kurbanı ya da libasyon olarak tanımlanıp tanımlanamayacağı şüpheli olan “tanrıyı içme” seremonisi de vardır ki, bu seremoni ziyafet sürecinin doruk noktasını oluşturur. Herhangi bir kurban töreninde son hareket “tanrıyı içme” törenidir. Törenlerin yöneticisi genellikle kral, kraliçe veya prenstir.¹⁹ Bazı yorumlarda içilen nesnenin doğrudan doğruya tanrının kendisi olduğu, böylece tanrıyı içerek tanrıyla bütünleştikleri inancı vardır.²⁰

Ancak buna benzer bir seremoni cenaze törenlerinde “ölünün ruhunu içmek” olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumda yapılan eylem “tanrının ya da ölünün onuruna içmek” olarak da yorumlanmıştır.²¹ Yapılan bir başka yorumda ise “tanrıyı içme” olarak tercüme edilen cümle ister bayram metinlerinde, ister cenaze ritüellerinde kullanılsın içme eylemiyle tanrının kutsal karakterine ortak olunması ya da kral ve kraliçenin öldükten sonra tanrılaşması ile bu tanrılaşmış ruha ortak olunması amaç olarak görülmüştür.²²

Anadolu’da yapılan arkeolojik kazılarda en çok pişmiş topraktan yapılmış tören kapları çıkarılmıştır.²³ Bu konuya açıklık getirebilecek en önemli noktalar kuşkusuz “tanrıyı içme ”de kullanılan araçlardan biri olan ritonlardır. Ritonların kullanımı Kültepe kazılarına ait buluntulardan da anlaşılacağı üzere Asur Ticaret Kolonileri Dönemi’nden beri daha da (bu dönem Erken Hitit Dönemi olarak da adlandırılabilir) yaygındır.

¹⁸ Sevinç, Fatma; a.g.e., s.35

¹⁹ Sevinç, Fatma; a.g.e., s.36

²⁰ Sevinç, Fatma; a.g.e., s.37

Alp, Sedat; *Libasyon Kapları ‘Gaga Ağızlı Testi’ ile ‘Kol Biçimli Alet’ ve Hitit Metinlerindeki Karşılıkları*, Belleten, Türk Tarih Kurumu, 1967 Ekim, CXXXI, No:124, Ankara, s.514

²¹ Sevinç, Fatma; a.y.

²² Sevinç, Fatma; a.g.e., s.39

²³ İlhan, Selvi; a.g.e.,s.2

Arkeolojik kazılar sonucunda ortaya çıkan pişmiş toprak BİBRU(riton)'lar kutsal alanlarda bulunmuştur. Tapınakların en önemli demirbaşları arasında yer alan BİBRU'lar görülmektedir. Heykellerine tapılan tanrıların birer kutsal hayvana sahip olmaları bu libasyon kaplarının çoğunluğunun hayvan biçimli olduğunu göstermektedir.²⁴

“Aslan Bibru”sundan Savaş Tanrısı “Gal-zu”, Yaylaların Tanrıçası “Tanrı Uahisi”, Asgasepa, kral ve kraliçe içebilir. Buna karşılık İştâr ve Fırtına Tanrısı için Boğa BİBRU'su kullanılmıştır. Demek ki bu kap ile ya tanrının kendisi ya da hayvanı temsil edilmektedir.²⁵ Bu nedenle, boynuz, çizme, insan ve değişik biçimleri olanları da bulunan ritonların pek çoğu hayvan biçimli yapılmıştır.²⁶

“Tanrıyı içme” ayinlerinde önemli rol oynayan kutsallık atfedilmiş kapların bir yansımasına, son akşam yemeğinde Hz. İsa'nın içmek için kullandığı ve Arimatea'lı Yusuf'un çarmıha gerilen Hz. İsa'nın kanını doldurduğu kadeh olduğuna inanılan “kutsal kase” efsanesinde rastlanmaktadır.²⁷ “Tanrıyı içme” töreninin en yakın benzerine Hıristiyan kilisesi ayinlerinde rastlansa da Müslümanlıkta da tasavvuf inancı içinde “vahdet-i vücut” prensibinde benzer bir yaklaşımı yakalamak mümkündür.²⁸

²⁴ İlhan, Selvi; a.g.e.,s.3

²⁵ Alp, Sedat; *Libasyon Kapları 'Gaga Ağızlı Testi' ile 'Kol Biçimli Alet' ve Hitit Metinlerindeki Karşılıkları*, Belleten, Türk Tarih Kurumu, 1967 Ekim, CXXXI, No:124, Ankara, s.514

²⁶ Bittel, 1939, s.32,

İlhan, Selvi, a.g.e., s.3

²⁷ M. Aydın; “Kutsal Kase: Gerçekte Sadece Antika Bir Kadeh mi?”, <http://www.dinlertarihi.com/dosyalar/yazilar/html> [17 Ocak 2012]

²⁸ Sevinç, Fatma; a.g.e., s.43

1.3. RİTONUN KULLANIM AMAÇLARI VE ÖZELLİKLERİ

İ.Ö. II. binyıldan başlayarak Anadolu ve İran coğrafyasında üretilen Riton kaplar, uzun süre göçebe halklara özgü bir kap olarak kalmıştır. Kültepe(Kaneş) kazılarında, Anadolu’da İ.Ö. II. binyıl başlarında Asur Ticaret Kolonileri döneminden kalan buluntular arasında boğa, at, aslan, ceylan, kartal, koç ve hatta çarık biçimindeki formlarıyla dikkati çekmektedir.²⁹

Riton ismiyle literatürde adlandırılan bu kaplar, heykellerine tapılan tanrıların sembolleri olarak çoğunluğu hayvan biçimli yapılmıştır. Buna göre riton, içerisine içilecek maddenin konulmasına ve içkinin kutsal alana dökülmesine yarayan, çoğunluğu hayvan biçimli, inançlardan doğan kaplardır.³⁰

“Tanrıyı içme” seremonisinde genellikle prosedür şu şekildedir; önce BİBRU veya onun yerini tutabilecek başka bir kap, içki ile doldurulur ve daha sonra içki bu kaptan GAL kadehi gibi kadeh niteliğindeki daha küçük kaplara dağıtılır. Ancak ritona doldurulan içkinin doğrudan kral tarafından içildiğini ifade eden metinler de az değildir ve aslında içki içmeye hakkı olan tek kişi kraldır.³¹

Tanrının kupası olmaktan çok tanrının kendisi olan³² bu kaplar, tanrıyı içinde barındıran bir şekil ve hatta tanrının kendisi olarak saygı görüyor olmalıydılar. BİBRU’ların içine konulan içki de tanrıya dönüşüyor ve onun içinden başka bir kaba dökülse bile tanrısallığından bir şey yitirmiyordu.³³

Yapılan bir yorum, “içme” seremonisinin anlamının tanrıların hayvan biçimli kapları yani BİBRU’lar ile açıklanabileceğini belirtir. Kabın kendisi bizzat tanrısallık ortaya koyduğu için ondan içen “tanrıdan içmiş” olacaktır.

²⁹ Büyük Larousse, SözlükAns., 1986, C. 19, s.9814

Demir, Kadir; a.g.e.,s.6

³⁰ İlhan, Selvi; a.g.e.,s.4

³¹ Sevinç, Fatma; a.g.e., s.40

³² Sevinç, Fatma; a.g.e., s.41

³³ Sevinç, Fatma; a.g.e., s.41

1.4. RİTON ÇEŞİTLERİ

Varoluşundan bugüne dek doğayı anlama ve bilme çabası içinde olan insanoğlu açıklayamadığı doğa olayları karşısında doğa üstü güçlerin varlığına inanmıştır. Bunları tanrısallaştırıp onlara tapınmış, adaklar adamış, kurbanlar kesmiştir.³⁴

Gökyüzüne baktığında güneşi, güneşin batmasıyla da ayı ve yıldızları gören insan, bunların tanrı olduğuna inanmış ve onlara tapınmıştır. Çevresinde var olan kimi canlı ve cansız varlıkların doğa üstü bir güce sahip olduğunu düşünmüş, bu güçlerden yardım beklemiş ve bunlara belli aralıklarla sistemli bir biçimde törenler düzenlemişlerdir.³⁵

Tarımın başladığı Neolitik Çağ'da bereketin, gücün ve kuvvetin sembolü olan boğalara tapma inancını beraberinde getirmiştir. Bereket kültürünün sergilendiği tapınak odalarının duvarları bu inanca bağlı olarak boğa başları ve boynuzları ile donatılmıştır. Boğa başları ve boynuzları, tanrıları hayvan biçiminde düşünen neolitik toplumlarda erkek tanrının sembolü olmuştur.³⁶ Paleolitik Çağda, bir "Bereket Kültü" olarak karşılaşılan ana tanrıçadan çıkışlı kadın biçimli kaplar Neolitik Çağda da görülmektedir.³⁷

Tarımın başlaması ile ehlileştirilerek, tarlaların sürülmesinde, hasadın toplanmasında ve öğütülmesinde hayvanların güçlerinden yararlanılmıştır. Tarımda gördükleri iş bakımından bu hayvanlar önem kazanmış ve kutsal sayılarak tapınılmaya başlanmıştır.³⁸

³⁴ Işık, E. Egemen; Hititlerde Bir Kül Objesi Olan Boğa Başı ve Boynuz Formunun Çağdaş Seramik Yorumları, Hacettepe Üni. Sos. Bil. Ens., Yük. Lisans Sanat Eseri Çalışma Rap., Ankara 2003, s. 1

³⁵ Işık, E. Egemen, a.g.e., s.3

³⁶ Işık, E. Egemen, a.g.e., s.5

³⁷ Işık, E. Egemen, a.g.e., s.5

³⁸ Işık, E. Egemen, a.g.e., s.11

Çok tanrılı Anadolu’da inanılan tanrıların, onları temsil eden kutsal bir hayvanlarının olduğu ve bunların da çoğunun koruyucu, iyilik edici, yarar sağlayıcı hayvanlar olduğu bilinmektedir.³⁹

Özellikle Hitit Çağı’na ait belgelerden bu tanrıların neler olabileceği ve bunlara yüklenen anlamlar anlaşılabilir. Hititler Anadolu’ya geldiklerinde yanlarında getirdikleri kendilerine ait tanrıların yanında, Anadolu ve çevre kültürlerin dini inançlarından etkilenmiş “Hatti’nin Bin Tanrısı” ifadesinden de anlaşılacak çok-tanrılı bir inanç sistemini benimsemişlerdir.⁴⁰

Hititlerde en üst sırada Fırtına Tanrısı ile Arinna’nın Güneş Tanrıçası yer almaktaydı. Bu iki kutsal güç karı-koca olarak düşünülmekte ve oğulları Nerik ve Zippalanda şehirlerinin Fırtına Tanrıları ile kızları Mezulla’da onlar gibi büyük saygı görmekteydi. Fırtına Tanrısının oğlu olan ve bereketliliği simgeleyen Hatti kökenli bir başka önemli tanrı Telipinu idi. Bunların dışında pek çok yerel tanrı ve tanrıça ile dışarıdan ithal edilmiş tanrı ve tanrıça da vardı.⁴¹

Hititlerde kurban ritüelleri kefarete (diyet ödeme), gönül alma, adak ve şükran için yapılmıştır. Kefarete kurbanları tanrılara karşı işlenen bir günah ya da dinsel kuralların çiğnenmesi sonucunda uygulanmıştır. Gönül alma, adak ve şükran kurbanları ise tanrıları yüceltmek, onlara minnetlerinin göstermek, çeşitli dilek ve isteklerde bulunmak için yapılmıştır. Hepsinde bir karşılık söz konusudur. Kurban ritüellerinde genellikle öküz, koyun, sığır ve keçi kurban edilmiştir.⁴² Hitit tanrılarına nadiren de olsa domuz, köpek ve insan da kurban edilmiştir.⁴³

³⁹ İlhan, Selvi; a.g.e., s.15

⁴⁰ Sevinç, Fatma; a.g.e., s.9

Işık, E. Egemen, a.g.e., s. 21

⁴¹ Sevinç, Fatma; a.g.e., s.9

Işık, E. Egemen, a.g.e., s.21

⁴² Işık, E. Egemen, a.g.e., s.25

⁴³ Işık, E. Egemen, a.g.e., s.26

Şimdiye kadar kan akıtılarak yapılmış olan kurban törenlerinden bahsedilmişse de Hitit kültüründe kurban ritüellerinde içkinin ve ekmeğin kurban edildiği de bilinmektedir. Arpadan bira üzümünden ise şarap yapmayı bilen Hititler, bu içkileri özel olarak yapılmış dinsel sunun kapları yani ritonlarla tanrılara sunmuşlardır.⁴⁴

1.4.1. Hayvan Formlu Ritonlar(boğa, ceylan, ördek, kuş, aslan, kartal, tavşan...)

Hayvan biçimli kapların şimdiye kadar en büyük kısmı **Kültepe**'de bulunmuştur.⁴⁵ Buradaki buluntulardan yola çıkılarak, arkeolog N. Özgüç;

- **Sırtı bardaklı hayvanlar,**
- **Hayvan başından ibaret olan bardak biçimliler,**
- **Tekne biçimliler** şeklinde bir gruplamaya gitmiştir.⁴⁶

Kültepe örnekleri incelendiğinde;

1.4.1.1. Sırtı Bardaklı Hayvanlar

Sırtından bardaklı (aslan, antilop, kartal, keklik, domuz, boğa, sığır) içki kapları üç boyutlu biçimde yapılmıştır. Burun delikleri ve ağızlar işlenmiştir. Boya, kabartma, kazıma bezeli süslemeler egemen olmuştur. Perdah yöntemi gelişmiş olarak uygulanmıştır.⁴⁷

1.4.1.2. Hayvan Başından İbaret Olan Bardak Biçimliler

Boğa, aslan, kartal, tavşan, domuz gibi hayvanların sadece baş kısmından meydana gelen ritonlarla tanrıya içki sunmaktan ziyade, bizzat tanrı onuruna içki içildiği düşünülmektedir.⁴⁸

⁴⁴ Işık, E. Egemen, a.g.e., s. 26

⁴⁵ Alp, Sedat; *Libasyon Kapları 'Gaga Ağızlı Testi' ile 'Kol Biçimli Alet' ve Hitit Metinlerindeki Karşılıkları*, Belleten, Türk Tarih Kurumu, 1967 Ekim, CXXXI, No:124, Ankara, s.513

⁴⁶ Özgüç, N.; *Kültepe'de 1948-1950 Yıllarında Bulunan Hayvan Biçimli Vazolar*, Türk Tarih Kurumu Yay. Ankara 1949, s.88

⁴⁷ İlhan, Selvi;a.g.e., s.17

⁴⁸ Tümen Genç, A. Perizat; *Hitit Seramikleri*, Süleyman Demirel Üni., Sos. Bil. Ens. Arkeoseramik ASD., Yüksek Lisans Tezi, Isparta 2005, s.74-75

1.4.1.3. Tekne Biçimliler

Tekne kısmı tanrı ya da tanrıçanın mekanı, hayvan başlı akıtacağına ise kutsal hayvanını temsil ettiğine inanılmaktadır.⁴⁹ Bu dönemin ritonları elde ve kalıpta biçimlendirilmiştir. Boyama, kazıma ve kabartma bezeli olarak bezenmiş ve perdahlanmıştır.⁵⁰

1.4.1.4. Boynuz Formlu Ritonlar

Boynuz formu, Anadolu'da, Mezopotamya'da ve Uzakdoğu'da taşıdığı anlam ve görünüm açısından çok değerli olmuştur. Boğa boynuzunu simgeleyen ay, "Ay-Boğası" adıyla Sümer ve Hint kültüründe çok iyi bilinen bir karakterdir. Mezopotamya sanatında Ay Tanrısı "Sin"'in sembolü hilal, boynuz biçimindedir. Yunan mitolojisinde Miken-Girit Tanrısı Poseidon'un hayvanı boğa olduğu gibi Hindistan'daki Ulu Tanrı Şiva da aynı sembolle betimlenir. Yunan Tanrısı Adonis, Sümer Tanrısı Dumuzi da bu sembolle ifade edilir. Japon kültüründe boynuz koruyucu olarak karşımıza çıkarken, Hitit Uygarlığında en büyük tanrı olan Gök Tanrı Boğa veya boynuz olarak sembolize edilmektedir.⁵¹

Başlarında boynuz bulunan geyik, boğa, öküz gibi hayvan betimlemeleri tarih öncesi dönemlerde doğa gücünün ve çoğalmanın sembolü olmuş, yol gösterici ve koruyucu anlamları içinde barındırarak, kutsallaştırılmıştır.

Ayrıca, tarih çağlarında hayvan betimlemeleri yerine sadece boynuzların kullanılmış olması, boynuzlarında benzer anlamlar taşıdığını göstermektedir. Kimi zaman bereketin ve verimliliğin simgesi olan boynuz formu, ait olduğu hayvan figürü ile beraber kuvvetin ve azametinin sembolü olarak karşımıza çıkmaktadır.⁵²

⁴⁹ İlhan, Selvi; s.21

⁵⁰ İlhan, Selvi; s.22

⁵¹ Işık, E. Egemen, a.g.e., s.1

⁵² Işık, E. Egemen; a.y.

Ayrıca boynuzlar bir tür rütbe işareti de olmuşlardır. Küçük tanrıların külahlarında boynuz sayısı az, büyük tanrılarda ise çoktur.⁵³ Boynuz formunun riton olarak törenlerde kullanılmış olduğu bulunan örneklerden açıkça anlaşılmaktadır.

1.4.1.5. Salyangoz Formlu Ritonlar

Kültepe'ye özgü bir başka hayvan biçimli kap ise salyangoz biçimli içki kaplarıdır. Her zaman aslan, antilop ve çizmelerle birlikte bulunmuşlardır. Bu kaplar çağın ilk evresinden sonra kullanılmamıştır.⁵⁴

1.4.2. İnsan Formlu Ritonlar

En erken örnekleri Neolitik Çağ'da görünen insan formlu kaplar, hayvan biçimli ritonlara nazaran daha az üretilmişlerdir. Yaşamını avcılık ve toplayıcılıkla sürdürebilen Paleolitik Çağ insanı, yaptığı resimler ve objeleri estetik değerlerden çok geçim sıkıntısıyla üretmiş, avlarının verimli geçmesi, ruhen ve bedenen kendini ava hazır hissetmek, dinsel törenlerinde dua etmek için bunları bir *kült objesi* olarak kullanmışlardır.⁵⁵

Bu dönemin üretimlerindeki formların temel nedeni, zorlaşan iklim şartlarının neden olduğu ölüm artışları olmuş, bu da “*Doğurganlık, Bereket ve Verimlilik*” kültürlerinin oluşmasına yol açmıştır.⁵⁶

Böylece tanrıların insan biçimli olduğu düşüncesi gelişmiş ve buna inanılmıştır. Gerek insan bedeninde gerekse sadece baş kısmı olarak üretilen ritonlar, törensel kaplar arasında yerlerini almışlardır.

⁵³ Işık, E. Egemen, a.g.e., s.29

⁵⁴ Tümen Genç, A. Perizat; a.g.e. s.75

⁵⁵ Işık, E. Egemen, a.g.e., s. 3

⁵⁶ Işık, E. Egemen, a.g.e., s. 4

1.4.2.1. Kol Biçimli Ritonlar

Kült törenlerinde kullanılmış oldukları düşünülen dinsel törenlerde içki sunulan libasyon kaplarıdır. Hitit yerleşim yerleri başka örnekleri de bulunan kabın iki örneği de Maşat Höyük'te bulunmuştur. Kabın gövde bölümü boru biçimli olup bir tarafında beş parmağı gösterilen bir el bulunmaktadır. Avucunda da fincan yer almaktadır. Boğazköy'de bulunan bir örneğin avucu içindeki fincanın orta kısmı deliktir.⁵⁷

Yüksek kaliteli ve pişmiş topraktan, kırmızı ve kahverengi cilalı, kol biçimli kaplar, Anadolu'da, Suriye'de, Kıbrıs'ta ve diğer yakın doğu ülkelerinde bulunmuşlardır. Anadolu'da bunlar için en önemli buluntu yeri Boğazköy'dür. Fakat Alaca Höyük, Alishar, Tarsus, Tel Atçana'da da gün ışığına çıkmışlardır.⁵⁸

Bu eserlerin hem kısa hem de uzun boyda örnekleri vardır. En uzun 70 cm. boyundadır. Bittel'e göre bu aletler İ.Ö. 15.-13. yüzyıllara aittirler. Çıkış ülkesi olarak da Kuzey Suriye'yi düşünmektedir. Bittel, pişmiş topraktan olan bu kapların madenden yapılmış örneklerin kopyaları olabileceğini de ileri sürmüştür.⁵⁹

1.4.3. Eşya Formlu Ritonlar

1.4.3.1.Çarık-Çizme Formlu Ritonlar

Genellikle çift olarak bulunan seramik çizme veya çarık şeklindeki içki kapları çağın ilk evresinde polikrom⁶⁰, son evresinde monokrom⁶¹dur. Geç evrenin bu çizme şekilleri Hitit İmparatorluk Çağı kaya kabartmalarındaki tanrı çizmelerinin aynıdır.⁶²

⁵⁷ Tümen Genç, A. Perizat; a.g.e. s.77

⁵⁸ Alp, Sedat; a.g.m., s.525

⁵⁹ Alp, Sedat; a.y.

⁶⁰ **Polikrom:** Çok renkli, <http://www.uludagsozluk.com/k/polikrom/> [19 Ocak 2012]

⁶¹ **Monokrom:** Tek renkli, http://www.turkcesozlukler.com/monokrom_kelime_anlami[19Ocak 2012]

⁶² Tümen Genç, A. Perizat; a.g.e. s.75

2. BÖLÜM : ANADOLU, ANADOLU SERAMİK SANATINDA RİTONUN YERİ VE TARİHSEL (TARİH ÖNCESİ VE TARİH DÖNEMLERİNDE) GELİŞİMİ

2.1. ANADOLU

*“ Dörtnala gelip Uzak Asya'dan
Akdenize bir kısrak başı gibi uzanan
Bu memleket bizim!
Bilekler kan içinde, dişler kenetli, ayaklar çıplak.
Ve ipek bir halya benzeyen toprak....”*

böyle tanımlıyordu Anadolu’yu tarif ederken ünlü şair Nazım Hikmet...

Nice uygarlıklara ev sahipliği yapmış, sayısız medeniyeti bağrında yaşatmıştı Anadolu...

Asya ile Avrupa arasında, üç yanı denizler ve sıradağlarla doğal şekilde korunan yarımada. Farklı iklim kuşaklarında yer alması ve değişik doğa şekilleri nedeniyle, ayrı yaşam koşulları gösteren coğrafi koşullara sahiptir. Bu özellikleri ve fiziki yapısındaki zengin doğal kaynakları, insanlık tarihinin en eski dönemlerinden başlayarak, insanlıkların yaşamına sahne olmasına ve üzerinde birçok uygarlıkların oluşmasına etken olmuştur.⁶³

⁶³ Yardımcı, İsmail; Anadolu’da Başlangıcından Günümüze Seramik-Metal Teknik ve Biçim Etkileşimleri, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üni. Sos. Bil. Ens., Eskişehir, 1993, s. 22

2.1.1. Anadolu Seramik Sanatının Tarihsel Gelişimine Genel Bir Bakış

Anadolu topraklarında insanoğlunun en eski yerleşim birimlerinden biri sayılan Hacılar(1961) ve Alacahöyük'de(1962-63) James Mellart yönetimindeki kazılarında bulunan seramik çanak-çömlekler İ.Ö. 6700 yıllarına tarihlendirilmektedir.⁶⁴ Bu eserler, Anadolu'da rastlanan, Neolitik Çağ'a ait ilk kültür kalıntıları, insanlık tarihinin seramik alanında ortaya koyduğu özgün ve ilk sanatsal yapıtları olarak kabul edilmektedir.

Neolitik Çağ ile başlayan seramik üretimi, yalnızca günlük kap ve benzeri eşyalar olarak karşımıza çıkmaz. Seramiğin dayanıklı özelliği karşısında büyülenen Anadolu insanı toprak, ateş ve suyla, yalnızca kullanım eşyasını değil, dinsel törenlerin idollerini taşıyan ana tanrıça heykelciklerini, takı ve süs eşyalarını da biçimlendirdi. Mağara duvarlarını topraktan yaptığı kandillerle aydınlattı, mektuplarını tabletlere yazdı; ölülerinin küllerini topraktan kaplarda sakladı.⁶⁵

Anadolu'da seramik yapımı genellikle iki grupta toplanmaktadır. Bunlardan ilki, şeklin önemli olduğu tek renkli, diğer ise boyalı renkli seramiklerdir. Tek renkli, açık veya koyu, yüzeyi parlatılmış seramiklere tarih boyunca rastlamaktayız. Toprak kaplar, önceleri el ile şekillendirilmiş daha sonraları İ.Ö. 3500'de **Mezopotamya**'da bulunduğu söylenen çömlekçi çarkı kullanılmıştır, tekniğin ilerlemesi ile seramik, ekonomik ve sosyal hayatta daha önem kazanmıştır. Dini törenlerde kullanılan bereketi simgeleyen küçük figürlerin yerlerini, günlük yaşamda çeşitli ihtiyaca göre yapılmış kaplar, kandiller almıştır. Zamanın endüstrisinde ve ticaretinde yer alan, maden eritmede kullanılan içki ve yağ gibi sıvıların yapımı ve saklanması için küp, testi ve amforalar, yün eğirmeye yarayan iğ gibi eşyalar yapılmıştır. Prehistorik devirde Anadolu'daki pişirim yönetimi ise bugün bile güveç, tava gibi toprak kapların pişiriminde uygulanan açıkta yakılan ateşin içine yerleştirilerek üstleri toprak ve çalılarla örtülen pişirim şekli idi.

⁶⁴ Güner, Güngör; "Anadolu'da Yaşamakta Olan İlkel Çömlekçilik", Akbank Kültür Yayınları: 16-5ISBN 975-7630-04, İstanbul 1988, s.5

<http://www.katpatuka.org/ilkel/2-geneel.shtml> [24 Ocak 2012]

⁶⁵ <http://www.nuveforum.net/1116-seramik/34507-seramik-tarihi/> [24 Ocak 2012]

Daha sonraları, **İran** ve **Mezopotamya**'da dikey fırınlar kullanılmıştır. Bu tip fırınların yapılması ile daha yüksek ısı elde edilmiş, daha sağlam ürünler meydana getirilmiştir.⁶⁶

Anadolu seramik sanatının en parlak dönemlerinden biri de **Hitit İmparatorluğu** zamanıdır(İ.Ö. 1750-700/ Erken/Orta - İmparatorluk - Geç Hitit Dönemi). Hitit seramiğinde metal kapların etkisi, sert, kıvrımlı formlara uzun boyun ve uzatılmış kulpların ilavesi görülür. Parçalar genellikle turuncu veya kırmızı *angop* ile astarlanmış ve çok iyi parlatılmıştır. Tek renkli seramik Hitit kültüründe en üstün teknik düzeye ulaşmıştır. Hititleri sanatında yoğun **Asur** (İ.Ö. 1950-1750) etkisi görülen **Urartular** (İ.Ö. 900-600) izler. **Hitit**, **Urartu** ve **Yunan** etkisi taşıyan **Frig Medeniyeti**'nde (İ.Ö. 750-300) renkli kap-kacak olarak yapılmış seramiklerin yanı sıra mimaride '*terra kota*' olarak frizlerde kullanıldığı görülür. **Lidya**(İ.Ö. 700-300) ve **Likya** uygarlıklarına ait ele geçen seramikler, **Yunan** etkisi taşıyan siyah resimli kaplarla **İon Uygarlığı**'nda tekrar karşımıza çıkar. Daha sonra **Helenistik Çağ**'da (İ.Ö. 300-30) ise **Yunan** ve **İran** sanatlarının etkisinde süslü kaplar yapılmıştır.

Roma devrinde ise rölyefli, mühürlü genellikle kırmızı veya siyah renkte, ince parlak bir tabaka ile örtülü kullanım ve süs eşyaları yapılmıştır. Yapılarda da seramiğin yer aldığını görmekteyiz. Bunu izleyen Bizans devri ise (İ.Ö. 330- İ.S. 1453) seramik, **Roma** ve **Anadolu** kültürlerinin bir sentezi olan motif ve renklerle karşımıza çıkar. Hıristiyan, İslâm ve etnik grupların kültürleri iç içelik gösterir. Kahverengi, sarı, yeşil ve beyaz renklerin hâkimiyetindeki **Bizans** işleri ilginç bir sentezdir.

Selçuk devri, Anadolu seramik tarihinin en güzel örneklerine rastlanan devirdir. Seramik yapılarda sırlı tuğla olarak veya çini olarak yer alır. Konya, Diyarbakır gibi şehirlerdeki dini yapılarda, Kubadabad (Kayseri)'daki sivil yapılarda canlı, kalıplanmamış Selçuk üslubu izlenebilir.

Lacivert, yeşil ve mavi tonlarının hâkim olduğu sır altı siyah dekorlu kapların yapıldığı ve değişik dekor tekniklerinin uygulandığını görürüz.

⁶⁶ Yılmaz, Zeliha; <http://www.ismek.org> [25 Ocak 2012]
<http://www.turkseramik.com/index.php?topic=1469.0;wap2> [25 Ocak 2012]

Osmanlı seramik sanatı örnekleri ise Anadolu Selçuklu ve Beylikler dönemine kıyasla, desen zenginlikleri ve teknik kaliteleri ile çok daha ileri bir aşamayı vurgulamaktadırlar. Bu dönemde artık, imparatorluk sanatına yarışır mükemmellikte bir seramik sanatı yaratılmıştır.

Dönemin seramiklerinde üstün nitelikli beyaz hamur kullanıldığı için astar sürülmeden desenler boyanır ve şeffaf bir sır sürülüp fırınlanır. Bu döneme ait cami kandilleri form bakımından da büyük bir olgunluğa ulaştığını gösteren örneklerdir. Yapıldıkları döneme ve bölgeye göre farklılık gösteren seramikler, mavi-beyaz türle başlayıp giderek artan renkleriyle gruplara ayrılırlar.⁶⁷

⁶⁷ Yetkin, Şerare; <http://www.istanbul.edu.tr/Bolumler/guzelsanat/keramik.htm> [25 Ocak 2012]

2.2. ANADOLU SERAMİK SANATINDA RİTONUN YERİ VE TARİHSEL (TARİH ÖNCESİ VE TARİH DÖNEMLERİNDE) GELİŞİMİ

Eski çağın Anadolu insanı için düşüncenin kaynağı doğadır. Soyut bir kavram olmayıp, tanrı bile somut olarak düşünülmüştür. Gözle görülür elle tutulur bir varlık niteliğinde olan bu tanrıların insan ya da hayvan biçiminde olduğuna inanılmıştır.⁶⁸ Daha çok dinsel amaçlı olduğu bilinen⁶⁹ ritonlar bu inanç çerçevesinde yapılmıştır.

Libasyon olarak bilinen törenlerin vazgeçilmez unsurları olan Ritonlar, Anadolu'da Neolitik dönemden itibaren görülmeye başlanır.⁷⁰ Ritonların yapımı Asur Ticaret Kolonileri ve Hitit Çağında en yoğun dönemini yaşamıştır. Hitit Çağından sonra ise Roma Dönemine kadar azalarak devam eder.⁷¹

Tablo1'de gösterilen kronolojik sıra esas alınarak, Anadolu'daki Tarih Öncesi ve Tarih Dönemlerinde ritonların gelişimi aşağıda incelenmiştir.

⁶⁸ İlhan, Selvi; a.g.e., s.4

⁶⁹ Yardımcı, İsmail; a.g.e., s.24

⁷⁰ İlhan, Selvi; a.g.e., s.5

⁷¹ İlhan, Selvi; a.g.e., s.6

İ.Ö.	8000	PALEOLİTİK	600.000-8.000	ANADOLU'DA TARİH ÖNCESİ DÖNEMLER
	7000	NEOLİTİK	8000-5500	
	6000	Seramiğin ortaya çıkışı		
	5000	KALKOLİTİK	5500-3000	
	4000	İlk Seramik- Metal Etkileşimleri		
	2000	TUNÇ ÇAĞI	3000-2000	
İ.Ö.	1000	Asur Ticaret Kolonileri Erken ve Orta Hitit Hitit İmparatorluğu Geç Hitit Devleti	1950-1750 1750-1450 1450-1200 1200-700	ANADOLU'DA TARİH DÖNEMLERİ
		Frig Uygarlığı Lydia Uygarlığı Urartu Uygarlığı	750-300 700-300 900-600	
		Ege Uygarlıkları Girit Uygarlığı Miken Uygarlığı YUNAN DÖNEMİ	3000-1200 1600-1200 200-300dolayları	
	0	ROMA DÖNEMİ BİZANS DÖNEMİ	İ.Ö. 30-395 330-1453	
	1000	SELÇUKLU DÖNEMİ OSMANLI DÖNEMİ CUMHURİYET DÖNEMİ	1077-1308 1299-1920 1920-	
	2000			

Tablo 1. Anadolu'da Tarih öncesi ve Tarih dönemleri

Kaynak: Yardımcı, İsmail; a.g.e., s.21

2.2.1. Paleolitik Çağ

Tarih öncesi çağların da, Uygarlık Tarihi'nin de başlangıcını oluşturan Paleolitik Çağ, yazının bulunuşuna kadar geçen tüm çağlar arasında en uzun süreci kapsayandır ve İ.Ö. 600.000-8.000'e tarihlendirilmektedir.⁷²

Bu çağ insanın yaşamındaki ana çizgi, “açlık gereksinimini gidermek” ve “doğal çevreden gelecek kendisine karşı saldırılara karşı korunmak” olduğu için, yaşantı biçimi de yerleşik değildir. Hep daha iyi avlanabileceği koşulları, kendisini soğuktan ve tehlikelerden daha iyi koruyacak sığınaklar arayışı içindedir.⁷³

Dayanıklı olduğu için günümüze dek gelebilen çakmaktaşıdan aletlerle barındıkları mağara ve kaya sığınaklarının duvarlarına çizdiği kaya resimleri, bu çağlarda yaşayan insan topluluklarında günümüze gelen ilk izlerdir.⁷⁴

Anadolu'da Paleolitik dönemi en iyi yansıtan merkez Antalya bölgesinde Karain, Beldibi ve Beltaşı kaya sığınaklarıdır. Paleolitik dönem (Eski Taş Devri) avcı ve besin toplayıcı göçebe yaşam düzeni gösteren bir dönemdir.⁷⁵ Bu çağda ritonların varlığına henüz rastlamamıştır.

⁷² Yardımcı, İsmail; a.g.e., s.22

⁷³ Ayüzyıldız, Erhan; Taş Çağ'ından Osmanlı'ya Anadolu, Yüzyıllar Boyunca Anadolu Uygarlıkları, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1997, s.11

⁷⁴ Ayüzyıldız, Erhan; a.y.

⁷⁵ Yardımcı, İsmail; a.g.e., s.23

2.2.2. Neolitik Çağ Ritonları

İ.Ö. 8000-5500 yıllarına⁷⁶ tarihlenen ve insanoğlunun yaşam ve geçim tarzının köklü değişikliklere uğrayarak, bir bakıma günümüz uygarlığının temellerinin atıldığı çağ, Neolitik Çağ olarak isimlendirilir.⁷⁷ Bu çağ seramikli ve seramiksiz olarak iki aşamada incelenmektedir.⁷⁸

Anadolu'da yapılan araştırma ve kazılar sonucunda tespit edilen, Diyarbakır yöresinde **Çayönü**, son yıllarda ortaya çıkarılan Şanlıurfa yakınlarındaki **Nevali Çori**, Adıyaman yöresinde **Gritille Höyük**, Konya yakınlarındaki **Çatalhöyük**, Burdur civarında **Hacılar**, **Kuruçay** ve **Höyücek** yerleşmeleri en önemli Neolitik merkezler olarak sayılmaktadır.⁷⁹

Çatalhöyük'te önceleri pişmiş topraktan çanak-çömlek ve eşya yapımı yaygın olmayıp, kullanımı giderek artmış ve daima elde biçimlendirilmiştir. Kaba çamurlu, kalın çeperli, ağır ve basit olan kaplar genellikle tek renkli ve açıktır.⁸⁰ Bunun yanı sıra hayvan biçimli kaplar ise "Riton" adı verilen kapların proto-tipi olarak kabul edilir.⁸¹

Neolitik Çağ'ın seramik ritonları sırtından bardaklı olup, kırmızı veya gri çamurdan yapılmış boyasız kaplardır ve elle şekillendirilmiştir.⁸² Hacılardaki kazılarda bulunan sırttan bardaklı ceylan biçimli kap bulunan ilk riton örneklerinden biridir(Resim 6). Bu döneme örnek bir diğer riton ise yine Hacılarda bulunan domuz biçimli içki kabıdır(Resim 7).

⁷⁶ Yardımcı, İsmail; a.g.e., s.23

⁷⁷ Sevin, Veli; Anadolu Arkeolojisi, Der Yay., İstanbul 2003, s.18

⁷⁸ Sevin, Veli; a.g.e., s.21, s.48

Yardımcı, İsmail; a.g.e., s.24

⁷⁹ Sadberk Hanım Müzesi Kitabı, Me-Pa Medya Pazarlama, İstanbul 1995, s.11

Temizer, Raci; a.g.e.

⁸⁰ Sevin, Veli; a.g.e., s.56-57

⁸¹ Yardımcı, İsmail; a.g.e., s.24

⁸² İlhan, Selvi; a.g.e., s.8

Resim 6. Ceylan Biçimli Riton (Son Neolitik Çağ), Anadolu Medeniyetleri Müzesi
Kaynak : Anadolu Medeniyetleri Müzesi Rehberi, Dönmez Ofset, Ankara 1997, s.31

İ.Ö. 6. binyıl ortaları, Hacılar, Pişmiş toprak, Yük: 13.6 cm, Uz: 28.6cm; Başı arkaya dönük yatan bir ceylan şeklinde sırtta dışa taşkın kenarlı söbe⁸³ biçimli ağız. Devetüyü renginde çamurlu, devetüyü astarlı ve kurşuni alacalı, perdahlı, el yapımı törensel işlevli kap(Resim 6).⁸⁴

Resim 7. Domuz Biçimli Riton (Son Neolitik Çağ)

Kaynak : İdil, Vedat; Ankara The Ancient Sites And Mus., Net Turistik Yay., Ankara, 1993, s.34

⁸³ **Söbe:** Biçimi yumurta gibi olan, beyzi, oval. http://www.nedirnedemek.com/s%C3%B6be_nedir

⁸⁴ Anadolu Medeniyetleri I; *Tarih Öncesi /Hitit/ İlk demir Çağı I*, Avrupa Konseyi 18. Avrupa Sanat Sergisi, İstanbul 1983, s.66

İ.Ö. 6. binyıl ortaları, Hacılar, Pişmiş toprak, Yük: 26 cm, Uz: 18.5 cm(gövde gen.), 40 cm(gövde uz.); İçi boş, sırtında söbe şekilli bir delik olan domuz biçiminde kap. Devetüyü çamurlu, kırmızımsı ve sarımsı devetüyü alacalı, sırttaki deliğin etrafında dört adet ip delikli tutamak yar alır. Kuyruk kabartma olarak gösterilmiş, perdahlı, el yapımı törensel işlevli kap(Resim 7).⁸⁵

Resim 8 Kadın Başı Biçimli Kap (Son Neolitik-Kalkolitik Çağ)

Kaynak : Anadolu Medeniyetleri Müzesi Rehberi, Dönmez Ofset, Ankara 1997, s.31

İ.Ö. 6. binyıl ortaları, Hacılar, Pişmiş toprak, Yük: 11.1 cm, Uz: 10.7 cm(çap); Kenarı düz yuvarlak ağızlı, içbükey boyunlu, yuvarlatılmış gövdeli, düz dipli boyunda dört adet ip delikli yatay tutamak, devetüyü çamurlu, kırmızı astarlı, Kap ters çevrildiğinde kalın boyunlu, basık yüzlü bir kadın başı görülmektedir. İri baden gözler ve düz yatay kaşlar kazıma, burun, kulaklar ve saç topuzu ise kabartma, parlak perdahlı, el yapımı törensel işlevli kap(Resim 8).⁸⁶

⁸⁵ Anadolu Medeniyetleri I; a.g.e., s.65

⁸⁶ Anadolu Medeniyetleri I; a.g.e., s.63

Resim 9 Knossos'ta Bulunmuş Neolitik Figürinlerden Biri.

Kaynak : <http://ikicihanaresinde.blogspot.com/2011/07/minos-medeniyetinin-en-unlu-buluntular.html>
[20 Ağustos 2012]

2.2.3. Kalkolitik Çağ Ritonları

Kalkolitik Çağ terimi bakırın ilk defa kullanılmaya başlandığı çağı ifade etmektedir.⁸⁷ İ.Ö. 5500-3000 yıllarına tarihlenen bu dönem, Erken, Orta ve Geç Kalkolitik Çağ olarak üç aşamada incelenmektedir.⁸⁸ Geç neolitik çağın bir devamı olduğu, Hacılar, Canhasan, Kuruçay gibi yerleşim yerlerindeki devamlılıktan anlaşılmaktadır.⁸⁹

Önemli merkezler arasında, batıdan doğuya, Bakla Tepe (İzmir), Liman Tepe (İzmir), Hacılar (Burdur), Beycesultan (Denizli), İkiztepe (Samsun), Alışar (Yozgat), Domuztepe (Adana), Yumuktepe (İçel) Arslantepe (Malatya), Değirmentepe (Malatya), Girikihacıyan (Diyarbakır) sayılabilir.

Kalkolitik Çağ'da, bundan önceki tek renkli çanak-çömlekçiliğin yerini, boya ile nakışlı çok gelişmiş bir çanak-çömlek türü almıştır. İlk kez Hacılar kazılarında elde edildikleri için arkeoloji literatüründe "Hacılar Seramiği" ismi ile adlandırılan bu seramiğin özelliği, toprağın elenmeye başlanması, cidarın incilmesi ve üzerine sürülen kırmızı süslemedir.⁹⁰

⁸⁷ Temizer, Raci; a.g.e., s.33

⁸⁸ Temizsoy, İ.; Anadolu Medeniyetleri Müzesi Rehberi, Dönmez Ofset, Ankara 1997, s.35

⁸⁹ Yardımcı, İsmail; a.g.e., s.24

⁹⁰ Yardımcı, İsmail; a.g.e., s.28

İyi perdahlanmış parlak bej ve kremin çeşitli tonları ile astarlanmış bir zemin üstüne kırmızıya çalan kahverengi ile yapılmış geometrik süsler, kapların şekilleriyle çok organik bir ahenk kurmuştur. Denilebilir ki bu çok süslü ve ilgi uyandıran kaplar, Erken Anadolu Kalkolitiğini kişileştiren en karakteristik sanat eserleridir. Bunlar arasında insan ve hayvan biçimli kaplar da ritonların en eski prototiplerini temsil etmektedir.⁹¹

Çağın plastik sanatının temsil eden ve arkeoloji dilinde “Steatopijik” denilen kadın heykelcikleri daha sonra Anadolu’da hemen her kültür evresinde görülen “Ana Tanrıça” tipinin ilk örnekleri sayılırlar. Adak heykelciği olarak kullanıldıklarından kuşku bulunmayan bu tanrıça tipi, yalnız heykelcik olarak değil, insan biçiminde kap olarak da tasvir edilmiştir. Hacılar menşeli, kadın şekli verilmiş, gözleri siyah opsiyidenle belirtilmiş çömlek bunun tipik örneğidir⁹²(Resim 10).

Resim 10. İnsan Biçimli Adak Kabı (Kalkolitik Çağ)

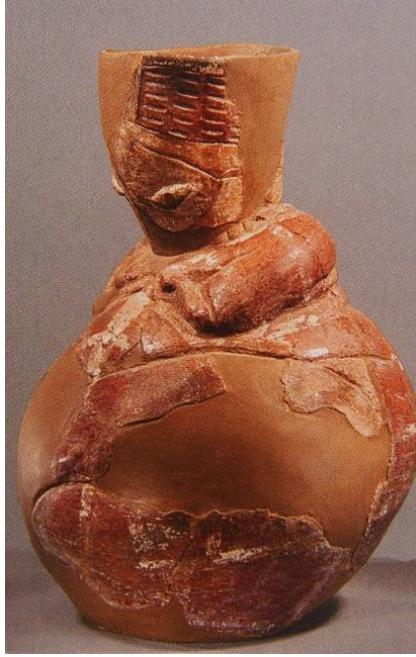
Kaynak : Sadberk Hanım Müzesi Kitabı, Me-Pa Medya Pazarlama, İstanbul 1995, s.10

İ.Ö. 5250-5000, Hacılar, Pişmiş toprak, Yüksek: 28.7 cm; Bej astar üzerine kırmızı-kahverengi boya bezemeli, el yapımı törensel işlevli kap(Resim 10).

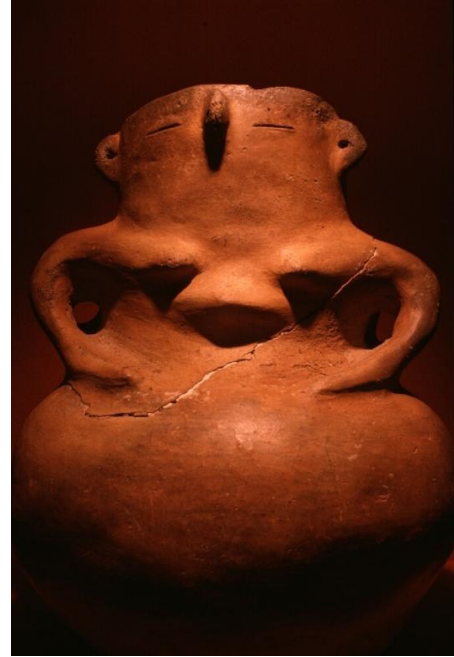
⁹¹ Temizer, Raci; a.g.e., s.34

⁹² Sadberk Hanım Müzesi Kitabı, a.g.e., s.11

MEGEP, (Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi), *SERAMİK VE CAM TEKNOLOJİSİ, ANTİK FORK TASARIMI*, Ankara 2007, s.7

a

b

Resim 11. İnsan Biçimli Adak Kapları (Kalkolitik Çağ), Anadolu Med. Müz.

Kaynak : a <http://kirsehirarkeoloji.blogspot.com/2010/12/ortan-anadolu-neolitik-kalkolitik.html>

b <http://www.pbase.com/dosseman/image/33314088>

[08 Temmuz 2012, 18 Ocak 2012]

2.2.4. Tunç Çağı Ritonları

İ.Ö. 3000-2000 yıllarına tarihlenen⁹³ bu dönem çeşitli madenlerden yapılmış eserlerin bol miktarda bulunmaya başladığı görülmektedir. Bakır, kurşun, kalay, altın, gümüş ve bakır-kalay karışımı tunç; altın-gümüş karışımı elektrondan çeşitli eserlerin meydana getirildiği bilinmektedir.⁹⁴

Madeni kapların üretilmeye başlaması bunların daha dayanıklı ve fonksiyonel olması, seramikle madeni kaplar arasında rekabeti başlatmıştır.⁹⁵ Seramiğin daha az dayanıklı malzeme olması kısa zamanda metale üstünlük kazandırmış ve bu nedenle madeni kap taklidi seramikler üretilmeye başlanmıştır.

⁹³ Yardımcı, İsmail; a.g.e., s.31

⁹⁴ Temizer, Raci; a.g.e., s.40

⁹⁵ Yardımcı, İsmail; a.g.e., s.32

Kapların genel görünüşünde madeni kaplara iyice benzetilebilmesi için perdahlanma tekniği kullanılmıştır. Bu dönemde hayvan biçimli kapların yapımı sürmüştür.⁹⁶

Bu çağda Anadolu'da küçük şehir beyliklerinin kurulduğu ve şehirlerin surlarla çevrildiği yapılan kazılarla anlaşılmaktadır.⁹⁷

İlk Tunç Çağ'ının en önemli merkezlerinden biri Troya'dır. Troya'lılar çömlekçi çarkı ile kap yapmaya bu dönemde başlamışlardır.⁹⁸ Troya ve Batı Anadolu çömlekçileri ana tanrıça konusunu yapıtlarında çeşitli şekillerde işleyerek eski Anadolu geleneğini devam ettirmişlerdir. Kadın şeklinde kaplar ve kapaklar çok yaygındır. Bunlar Neolitik ve ilk Kalkolitik Çağ'dan kaynaklanırlar. Büyük bir olasılıkla ana tanrıçayı simgeleyen kap Hitit yazılı kaynaklarında "Bibru" olarak geçen törensel bir kap(Yunanca riton) niteliğindedir.⁹⁹

⁹⁶ Timur, Mine; Anadolu'da Seramiğin Doğuşu, Antika Aylık Dergisi, Ağustos-Eylül 1987, s.8

İlhan, Selvi; a.g.e., s.11

⁹⁷ Temizer, Raci; a.g.e., s.41

⁹⁸ Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Tarih Öncesi /Hitit/ İlk demir Çağı I, Avrupa Konseyi 18. Avrupa Sanat Sergisi, 22 Mayıs- 30 Ekim 1983 İstanbul, s. 28

⁹⁹ Anadolu Medeniyetleri Müzesi, a.y.
Ayüzyıldız, Erhan; a.g.e., s.35

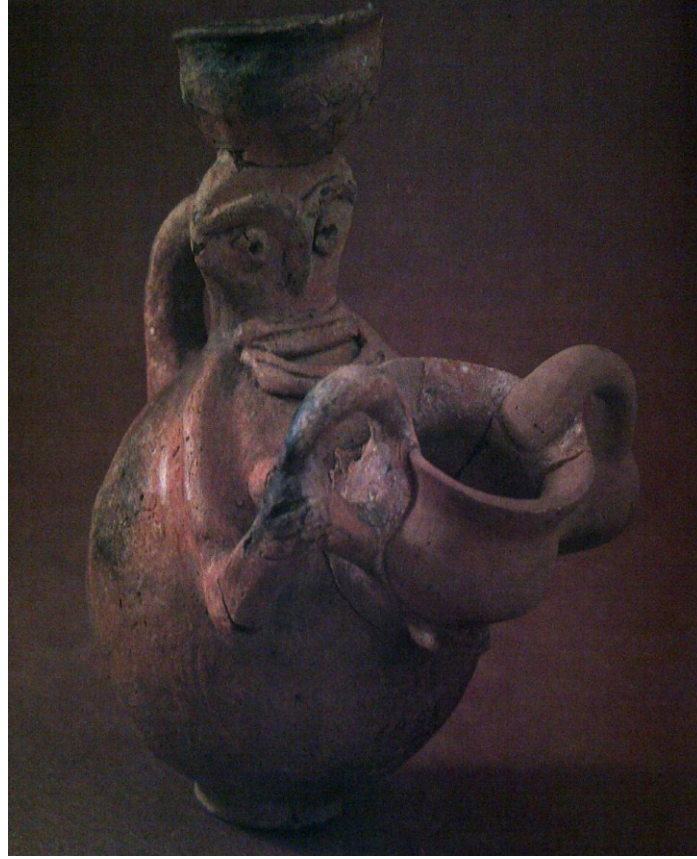

Resim 12. İnsan Yüzlü Törenselle Kap (İlk Tunç Çağı)

Kaynak : Anadolu Medeniyetleri Müzesi Rehberi, Dönmez Ofset, Ankara 1997, s.60

İ.Ö. 3. binyıl sonu, Karataş Semayük, Pişmiş toprak, Yük: 28 cm, Uz: 21 cm(çap); dışı açılan yuvarlak ağızlı, kalın boyunlu, küresel gövdeli, düz dipli. Boyundan omuza karşılıklı iki halka kulplu. Devetüyü çamurlu. Boyun, omuz ve karında bir insanın yüzü ve kolları kabartma olarak belirtilmiş. Gözler iri ve badem biçiminde. Ortada birleşen hafif kavisli kaşların düşey uzantısı burunu oluşturmakta. Kulaklar iki yanda minik düşey çıkıntılarla işaretlenmiş. Ağız kabartma halka biçiminde. Kulp bitiminden karnına uzanan kabartma şeritler kolları simgelemekte. Perdahlı el yapımı törenselle işlevli kap(Resim 12).¹⁰⁰

¹⁰⁰ Anadolu Medeniyetleri I, a.g.e., s.163

Resim 13. Kadın Şeklinde Törenselle Kap (İlk Tunç Çağı), İstanbul Arkeoloji Müzesi
Kaynak : Anadolu Med. Müz. Tarih Öncesi Hitit s.18

İ.Ö. 3. binyıl ikinci yarısı, Troya, Pişmiş toprak, Yüksek: 14.5 cm, Uzunluk: 12.4 cm(karın çapı); Derin bir kâse taşıyan, ayrıntıları kabartma olarak işlenmiş yassı yüzlü kadın başı, küresel gövdelidir. Boynunda kabartma olarak yapılmış dört sıralı gerdanlık bulunmaktadır. Gerdanlık ve göğüsleri simgeleyen ucu delik konik çıkıntılar kap gövdesinin aynı zamanda kadının vücudunu oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Başın arkasından çıkan kulp gövdeye bağlanmaktadır. Boyun bitiminden yüksek kabartma olarak başlayan cılız kollar öne doğru uzanarak karın üzerinde çift kulplu bir kap tutmaktadır. Bu kap karındaki delikle ana kaba bağlanmıştır. Baş üzerindeki kâsenin delik dibinden anan kaba doldurulan sızı karındaki çift kulplu kaptan boşaltılmaktadır. Açık kahverengi çamurlu kırmızı kahverengi astarlı, el yapımı büyük olasılıkla ana tanrıçayı simgeleyen törenselle işlevli kap(Resim 13).¹⁰¹

¹⁰¹ Anadolu Medeniyetleri I; a.g.e., s.131

Resim 14. Omuzunda Testi Taşıyan Kadın Şeklinde Törenselle Kap (İlk Tunç Çağı), Afyon Müzesi
Kaynak : <http://www.hermetics.org/Hititler.html> [19 Ocak 2012]

İ.Ö. 4. binyıl sonu 3. binyıl başı, Bavurdu (Kazı buluntusu değil), Pişmiş toprak, Yüksek: 17.9 cm, Uzunluk: 10.5 cm (karın çapı); Başında yüksek bir başlık bulunan kurs biçimi yüzlü, uzun boyunlu bir kadın başı, küresel gövdeli bir kabın üst kısmını oluşturmaktadır. Yüzde kaşlar burun ve kulaklar kabartma olarak belirtilmiştir. Gözler iki çukur, ağız yatay bir yarıktır. Üst üste iki delikli kulaklarda günün modası iki maden küpenin bulunması olasıdır. Figürün sol omuzunda bulunan kulpuyla boyna bağlanan yayvan gaga ağızlı bir testicik, ana kabın ağız işlevini görmektedir. Sağ yanında bir kulp(kırık) önünde iki memecik yer almaktadır. Kiremit kırmızısı çamurlu, kahverengine çalan kırmızı astarlı, perdahlı, el yapımı törenselle işlevli kap(Resim 14).¹⁰²

¹⁰² Anadolu Medeniyetleri I; a.g.e., s.156

Resim 15. Kurbağa Biçimli Riton¹⁰³ (Erken Tunç Çağı), Kütahya Arkeoloji Müzesi

Kaynak : <http://www.sondakikahaberleri.info.tr/haber/178531-5-bin-yillik-kurbağa-figurunun-sirri-cozuldu>, <http://wap.ntvmsnbc.com/id/25210042/> [30 Kasım 2011]

İ.Ö. 3. binyıl, Seyitömer Höyüğü, Pişmiş toprak, Devetüyü renkli çamurlu, kiremit renkli astarlı ve parlak açkılıdır. Küre gövdeli bir kurbağa ve üzerinde daha küçük iki kurbağa olan törensel işlevli içki kabı(Resim 15).

Resim 16. Seyitömer Höyüğü'nde Bulunan Diğer Ritonlar (Erken Tunç Çağı), Kütahya Ark. Müz.

Kaynak : Aktüel Arkeoloji Dergisi, Mart-Nisan 2012, S.26, s.41

¹⁰³ Bu seramik riton 2010 tarihinde, Kütahya merkeze 25 kilometre uzaklıktaki Seyitömer Höyüğü kazısını yürüten Dumlupınar Üniversitesi (DPÜ) Fen Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölüm Başkanı Prof. Dr. Nejat Bilgen başkanlığındaki ekip tarafından Erken Tunç Çağına ait bir tapınakta bulunmuştur. Kabın, iki küçük kurbağanın, bir büyük kurbağanın sırtına binmiş şekilde figürle oluşturulmasına başlangıçta bir anlam veremeyen Prof. Dr. Bilgen, bir yerel gazetede yer verilen ve Domaniç-İnegöl karayolunda yollara dökülen kurbağaların fotoğraflarını inceleyince ilginç bir sonuca ulaşmıştır. Prof. Dr. Bilgen, 5 bin yıl öncesine ait figürün, kurbağaların ilkbahar aylarındaki çiftleşme döneminde gruplar halinde araziye dağılımlarıyla ilgili olduğunu fark etti. Kurbağaların eski devirlerde bölgede yaşayan insanlar tarafından kutsal varlıklar olduğu bilgisine ulaşan Prof. Dr. Bilgen, içki kaplarının da bu düşünceden hareketle yapıldığını belirlemiştir.

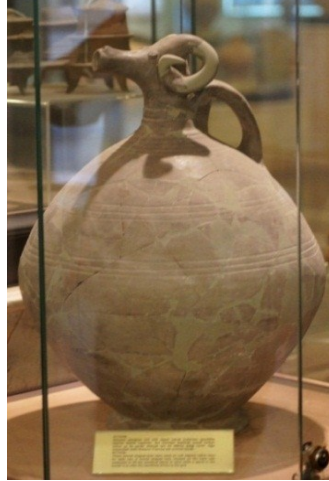
<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/printnews.aspx?DocID=17712087>

Resim 17. Tatarlı Höyüğünde Bulunan Riton ve Sunu Kapları (Geç Tunç Çağı)

Kaynak : Aktüel Arkeoloji Dergisi, Mart-Nisan 2012, S.26, s.74

İ.Ö. 2. binin ortalarına ait, ördek, boğa biçimli riton ve halka formlu sunu kapları, Hitit dünyası ile ilişkilendirilmektedir(Resim 17).¹⁰⁴

Resim 18. Koç Başlı Törensel İşlevli Kap (Eski Tunç Çağı), İzmir Arkeoloji Müzesi

Kaynak : http://arkeodenemeler.blogspot.com/2010_12_19_archive.html [14 Temmuz 2012]

¹⁰⁴ Aktüel Arkeoloji Dergisi, Mart-Nisan 2012, S.26,s.74-75

2.2.5. Asur Ticaret Kolonileri Çağ Ritonları

İ.Ö. 1950-1750 yıllarına tarihlenen bu dönem,¹⁰⁵ İ.Ö. 2. bin yıllarında, yukarı Mezopotamya'daki Asur şehrinin zengin tüccarlarının Anadolu ile yoğun bir ticari ilişkiye girmiş olmalarıdır. Orta Anadolu'nun geniş toprakları üzerinde kurulan küçük krallık ve beylikler, 'Karum' adı verilen pazar yerleri ile son derece canlı birer ticaret merkezleriydiler. Bütün Karum-Pazar yerlerinin bağlı bulunduğu en büyük baş Karum'un yeri Kaniş-Kültepe(Kayseri yakınında) idi. Asurlu tüccarlarla gelişen bir başka ve çok önemli olgu ise İ.Ö. 2. binde Anadolu'da bilinmeyen, fakat Mezopotamya'da İ.Ö. 3000 yılından beri kullanılan çivi yazısının Anadolu'ya gelişi'dir.¹⁰⁶ Böylece Anadolu tarihi yazılı tarih çağına girmiştir.¹⁰⁷

Orta Anadolu'da Kaniş-Kültepe, Alişar ve Hattuşuş-Boğazköy gibi büyük arkeolojik merkezlerde ele geçen eski Asur dilinde yazılmış belgeler, tüccarların arşivinde bulunmuştur. Kil tabletler üzerine yazılan mektuplardan, Asurlu tüccarların Anadolu'ya kumaş, koku ve kalay madeni getirerek yerli krallara ve halka sattıklarını, karşılığında altın, gümüş ve bazı tunç malzemeleri aldıklarını öğreniyoruz.

Bu dönemde çömlekçi çarkının gelişip, yaygınlaşmasıyla artan üretim ve ticarete yönelmesiyle çanak çömleklerde görülen biçimlerin zenginliği ve kalitesinin yüksekliğidir. Pişmiş kap türlerinde kullanılan formlar Tunç Çağı'nda kullanılan formların devamı niteliğindedir.¹⁰⁸ Ayrıca bu dönemde ritonlar çokça görülmektedir.

Dönemin seramik özellikleri, boya ile bezekli krem zemin üzerine siyah, kahverengi ve kırmızı geometrik şekillerle süslenmiş örneklerde görülmektedir.¹⁰⁹

¹⁰⁵ Yardımcı, İsmail; a.g.e., s.35

¹⁰⁶ Sadberk Hanım Müzesi Kitabı, Me-Pa Medya Pazarlama, İstanbul 1995, s.19

¹⁰⁷ İlhan, Selvi; a.g.e., s.13

¹⁰⁸ Yardımcı, İsmail; a.g.e., s.35

¹⁰⁹ Temizer, Raci; Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Dönmez Ofset, Ankara 1975, s.66

Açık bej, bej, koyu bej, devetüyü, koyu-açık kahverengi, açık kurşuni, grigrinin tonları, kırmızı-kırmızı tonları ve siyah astarlıdır. Elde, çömlekçi çarkında ve kalıpta şekillendirilmiştir.¹¹⁰ Asur Ticaret Kolonileri Çağında görülen ritonlar hayvan, çarık ve insan biçimli olarak gruplanabilir.¹¹¹ Konu olarak işlenen hayvanların sayısı çeşitlenmiş ve ritonlarda aslan, antilop, domuz, kartal, kedi, çarık ve salyangoz formları dikkat çekmektedir.¹¹² Bu çağda ritonlar boya, kazıma ve kabartma bezeli olarak üç grupta toplanır.¹¹³

Boya bezeli seramik ritonlarda krem zemin üzerine siyah, kırmızı, kahverengi ile yapılan geometrik, dikey, dalgalı hat, çizgili, yatay dalgalı hat, çapraz tarama, helezon, zik-zak, balıksırtı, merdiven, dalgalı hat, çift sıralı zik-zak, içine yarın daire, içi noktalı üçgen, içi noktalarla dolu üçgen, su kuşu gibi süslemeler kullanılmıştır.¹¹⁴

Kazıma bezeli ritonlar tek renkli, astarlı ve perdahlıdır. Sivri uçlu bir araçla süsleme, seramik pişirilmeden önce yapılır. Kazıma bezek şeklinde yapılan süslemeler; noktalı çengel, noktalı çapraz, tarama, “v” dizileri, baklava dizileri, diagonal dizileri, çift zik-zak, içine konsantirik daire, içi açık gibi süslemelerdir.¹¹⁵

Kabartma bezeli olarak yapılan seramik ritonlar, üst kısmı oyularak veya kabartı bırakarak(alçak-yüksek kabartı) süsleme yapılmıştır.¹¹⁶

¹¹⁰ Gülyaz, Murat E.; Anadolu'da İ.Ö. II. Binde Hayvan Biçimli Libasyon Kapları, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1993, s.31

İlhan, Selvi; a.g.e., s.15

¹¹¹ İlhan, Selvi; a.y.

¹¹² Temizer, Raci; a.g.e.,s 65-66

İlhan, Selvi; a.g.e., s.14

¹¹³ İlhan, Selvi; a.g.e., s.14

Gülyaz, Murat E.; a.g.e.,s.39

Türkteki, Sinem Üstün- Hürmüzlü, Bilge; Eski Çağ'da İçki ve Sunu Kapları, Sadberk Hanım Müzesi, İstanbul 2007, s.13

¹¹⁴ İlhan, Selvi; a.g.e., s.14

¹¹⁵ İlhan, Selvi; a.y.

¹¹⁶ İlhan, Selvi; a.y.

Resim 19. Tavşan Başı Biçimli Riton (Asur Ticaret Kolonileri Çağı), Ankara Anadolu Med. Müzesi
Kaynak : Demir, Kadir; a.g.e., s.34

İ.Ö. 19. yüzyıl, Kültepe, Kaniş, Pişmiş toprak, Yüksek: 9.2 cm, Uzunluk: 9.4 cm (genişlik); Dar yuvarlak ağızlı. Koni gövdeli. Dik uzun kulaklar, fırlak gözler kabartma olarak yapılmış. Burun ve burun delikleri abartılmış. Ağız yiv şeklinde verilmiş. Boz çamurlu, krem rengi astarlıdır. Kahverengi boya bezemeli, bezemeler hemen hemen her yerde silinmiştir. Perdahlı, çömlekçi çarkında yapılmış, törensel işlevli kap(Resim 19).¹¹⁷

¹¹⁷ Anadolu Medeniyetleri I, a.g.e., s.198

Resim 20. Tavşan Başı Biçimli Riton (Asur Ticaret Kolonileri Çağı), Ankara Anadolu Med. Müzesi
Kaynak : Demir, Kadir; a.g.e., s.34

İ.Ö. 19. yüzyıl, Kültepe, Kaniş, Pişmiş toprak, Yüksek: 10.5 cm, Uzunluk: 11.2 cm (genişlik); Dik ve oval kulaklarının içi beş sıra noktalarla bezeli, krem astarlı, göz, göz kapakları siyah boyalı, alnı ve burnu kahverengi düz ve dalgali hatlarla, üçgen motifi ile bezenmiş, törensel işlevli kap(Resim 20).¹¹⁸

¹¹⁸ Demir, Kadir; a.g.e., s.34

Resim 21. Keklik Biçimli Riton (Asur Ticaret Koloni Çağı)

Kaynak : *Eski Çağ'da İçki ve Sunu Kapları*, Sadberk Hanım Müzesi, s.52

İ.Ö. 2. binyıl Doğu Anadolu, Pişmiş toprak, Yüksek: 15.5 cm, Uzunluk: 17 cm(genişlik); Siyah renk çamurlu, siyah astarlı ve ağıldır. Keklik biçiminde yapılmış olan ritonun boşalma yeri önde gaganın ucunda, doldurma yeri ise sırtta kısa silindir biçimindedir. İki yanda sırttan kuyruğa kadar olan yivler kanatları gösterir. İki tarafta da kanatları yivli çizgilerle oluşturulmuştur. Baş üzerinde boyuna doğru yelpaze gibi açılan beyaz noktalarla süsleme yapılmış törensel işlevli kap(Resim 21).

Resim 22. Keklik Biçimli Riton (Asur Ticaret Kolonileri Çağı), Ankara Anadolu Medeniyetleri Müz.
Kaynak : Tümen Genç, A. Perizat, a.g.e., s.103

İ.Ö. 19. yüzyıl, Kültepe, Kaniş, Pişmiş toprak, Yükseklik: 14 cm, Uzunluk: 12.5 cm; Baş ve çift çatalı kuyruğu bir yarım küre üzerine uygulanmıştır. Gözleri patlak ve gagasının ucu sivridir. Doldurma yeri sırtta ve kısa silindirik biçimindedir. Krem astarlıdır. Gövdenin iki yanında yarım daire şeklinde bir kırmızı, bir kahverengi birbirine paralel çizgilerle bezelidir. Bu çizgisel dekorun devamı kekliğin başı, boynu ve kuyruğunda da görülmektedir(Resim 22).

Resim 23. Salyangoz Biçimli Riton (Asur Ticaret Koloni Çağı), Ankara Anadolu Med. Müz.

Kaynak : <http://www.arkeo-tr.com/assur-ticaret-kolonileri-caginda-kultepe.html> [30 Kasım 2011]

İ.Ö. 19. yüzyıl, Kültepe, Kaniş Karum, Pişmiş toprak, Yük: 15.6 cm, Uz: 10 cm(çap); Salyangoz biçimli, düz dudaklı, silindirik boyunlu, bir yana kayık yuvarlak gövdelidir. Açık devetüyü çamurlu, pembemsi krem boya astarlı, kahverengi boya bezemeli, yuvarlak kısmın bir yüzü, bir daireye bağlanan üçgen şua(ışın), diğer yüzü ise çarkıfelek motifleri ile bezelidir. Kabın geri kalan kısmı, yatay, çapraz ve dikey basit çizgilerle kaplı törensel işlevli kap(Resim 23).¹¹⁹

Resim 24. Salyangoz Biçimli Riton, Kültepe, Anadolu Medeniyetleri Müzesi

Kaynak : http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Snail_rhyton_kultepe.jpg [18 Ocak 2012]

¹¹⁹ Anadolu Medeniyetleri I, a.g.e., s.197

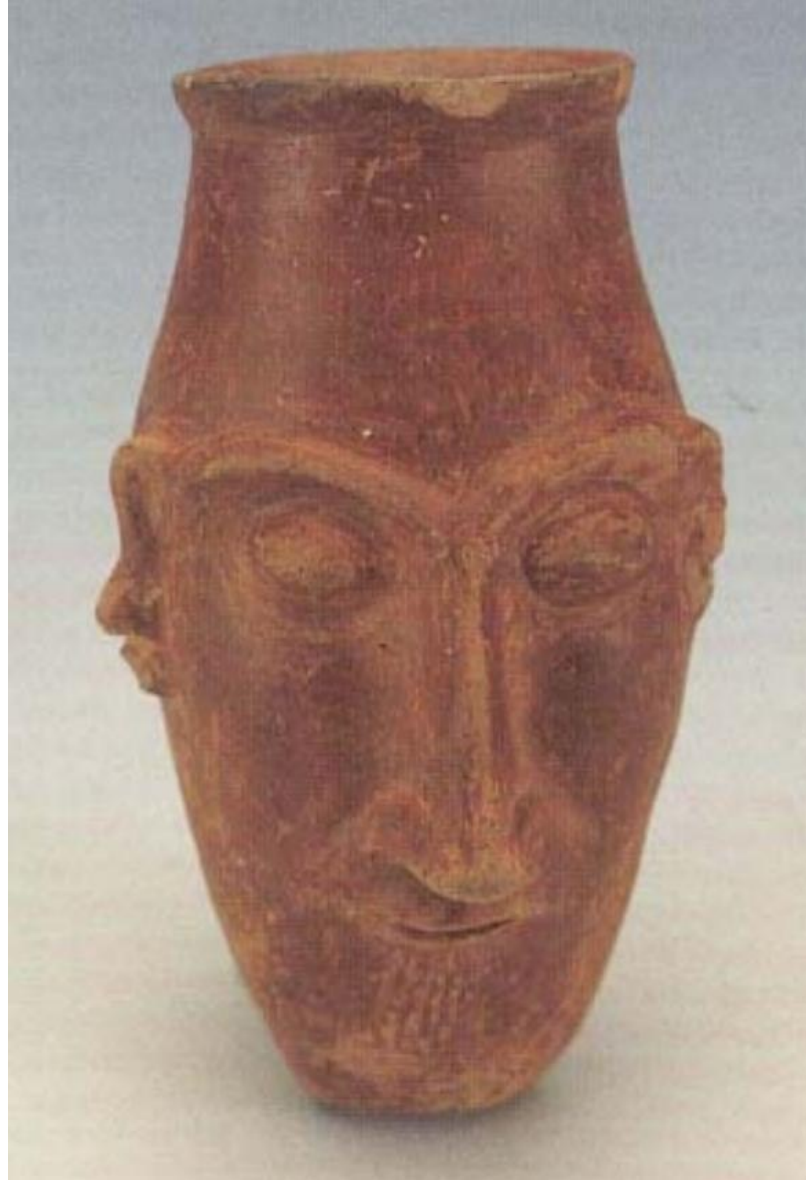

Resim 25. Çift Başlı Boğa Ritonu (Asur Ticaret Kolonileri Çağı), Ankara Anadolu Med. Müz.

Kaynak : <http://www.pbase.com/dosseman/image/36932491> [19 Ocak 2012]

İ.Ö. 19. yüzyıl, Kültepe, Kaniş Karum, Pişmiş toprak, Yükseklik: 28 cm, Uzunluk: 18 cm; Gövde ve bacaklar tek bir boğaya ait olmasına rağmen riton çift başlı, kızıl kahverengi astarlıdır. Emziği iki başın ortasına denk gelen göğüs üstündedir. Boynuzları kırık, gözleri ve kulakları kabartma şeklinde işlenmiştir. Kırık ve eksik olan kısımlar alçı ile bütünlenmiştir(Resim 25).¹²⁰

¹²⁰ İlhan, Selvi; a.g.e., s.16
Demir, Kadir; a.g.e., s.18

Resim 26. İnsan Başı Biçimli Riton (Asur Ticaret Koloni Çağı)

Kaynak : İlhan, Selvi; a.g.e.,s.25

İ.Ö. 19. yüzyıl, Kültepe, Kaniş, Pişmiş toprak, Yüksek: 12.7 cm, Uzunluk: 7.1 cm (genişlik);
 Bu ritonun en önemli özelliği, ölü bir insanın yüzünün temsil etmesidir. Yuvarlak
 ağız kenarı hafifçe dışa dönüktür. Uzun ince burnu hafif kemerli, kaşları buruna
 bağlıdır. Badem gözlü, alt göz kapakları ince bir çizgi ile gösterilmiştir. Kulakları
 büyük, bardağın altı düz yapılmıştır. Koyu kırmızı astarlı ve perdahlı, törensel işlevli
 kap(Resim 26).¹²¹

¹²¹ İlhan, Selvi; a.g.e., s.25
 Demir, Kadir; a.g.e., s.36

Resim 27. Çarık Biçimli Riton (Asur Ticaret Koloni Çağı), Kayseri Müzesi

Kaynak : http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Hittite_rhyton.JPG [17 Ocak 2012]

İ.Ö. 19. yüzyıl, Kültepe, Kaniş Karum, Pişmiş toprak, Yüksek: 8-8.2 cm, Uzunluk: 13.3-13.7 cm; Silindirik biçimli konçlu, burnu yukarı kıvrık, uzun tabanlıdır. Açık devetüyü çamurlu, üst yüzeyi krem renkli, tabanı koyu kırmızı astarlıdır. Astar üzerine siyah boya bezemeli, konçta önde iki dikey çizgi arasındaki çapraz bezeme, bağcıkları simgeleri. Yanlarda araları dalga motifli ile doldurulmuş, yatay iki şerit arasında altı çengel motifli asılmıştır. Çarıkların üzeri ikiye ayrılmış, sol kısım sık zik-zak şeritlerle kaplıdır. Sağ kısımda eğik çizgilerden oluşan alanın içi noktalarla doldurulmuştur. Perdahlı ve el yapımı törensel işlevli kap(Resim 27).¹²²

Resim 28. Çarık Biçimli Ritonlar (Asur Ticaret Koloni Çağı), Kayseri Müzesi

Kaynak : <http://www.arkeo-tr.com/assur-ticaret-kolonileri-caginda-kultepe.html> [30 Kasım 2011]

¹²² Anadolu Medeniyetleri I, a.g.e., s.196

Resim 29. Aslan Biçimli Riton (Asur Ticaret Koloni Çağı), Anadolu Med. Müz.

Kaynak : http://www.edebiyadvesanatakademisi.com/sanat/128anadolu_hitit_firik_girit_miken_ve_ege_uygarliklarinda_heykelsanati.html [28 Nisan 2012]

İ.Ö. 19. yüzyıl, Kültepe, Kaniş Karum, Pişmiş toprak, Yük: 20.4 cm, Uz: 30.1 cm; Kükreyen aslan biçimli, sırtında minik boyunlu bir sıvı doldurma yeri olan, başı yukarıda ve ağzı açık, burun delikleri gösterilmiş, patlak gözlü, köpek dişleri belirgin, kuyruğu doldurma yerinin sırt ile birleştiği yerde biter. Krem renkli çamurlu, krem renkli astarlı, koyu kahverengi boya bezemeli, tüm gövde paralel dalgalı çizgiler ve bunları kesen paralel zik-zaklarla bezeli, kulaklara dek yelesi ve göz bebekleri boyalı, dudaklar küçük paralel çizgilerle bezeli, perdahlı ve el yapımı törensel işlevli kap(Resim 29).¹²³

¹²³ Anadolu Medeniyetleri I, a.g.e., s.200

Resim 30. Köpek Biçimli Riton (Asur Ticaret Koloni Çağı), Ankara Arkeoloji Müzesi

Kaynak : <http://www.pbase.com/dosseman/image/36932496> [18 Ocak 2012]

İ.Ö. 19. yüzyıl, Kültepe, Kaniş Karum, Pişmiş toprak, Gen: 8.3 cm, Uz: 13 cm; Yeşilimsi krem astarlı, başı ve gövdenin ön kısmı kahverengi nokta ve kafes motifleri ile bezelidir. Bacaklar gövdenin alt kısmına yapışık, başı öne doğru uzanmış, ön bacakları üzerine konmuştur. Kulaklar dik ve kuyruğu kısadır(Resim 30).¹²⁴

Resim 31. Domuz Biçimli Riton (Asur Ticaret Koloni Çağı), Ankara Arkeoloji Müzesi

Kaynak : <http://www.pbase.com/dosseman/image/33314139> [18 Ocak 2012]

¹²⁴ Demir, Kadir; a.g.e., s.27

İ.Ö. 19. yüzyıl, Kültepe, Kaniş Karum, Pişmiş toprak, Gen: 13.5 cm, Uz: 8.5 cm; Yeşilimsi krem astarlı, kahverengi çiziklemelerle bezelidir. Bardağı kısa olarak yapılmıştır(Resim 31).¹²⁵

Resim 32. Oturan Domuz Biçimli Riton (Asur Ticaret Koloni Çağı)

Kaynak : http://www.superstock.com/stock-photography/Mesopotamian+art_[16 Temmuz 2012]

Resim 33. Kartal Biçimli Ritonlar (Asur Ticaret Koloni Çağı)), Anadolu Medeniyetleri Müzesi

Kaynak : <http://arkeoloji09.blogspot.com/2007/11/hitit-aheserleri.html>

<http://arkeoloji09.blogspot.com/2007/11/hitit-aheserleri.html> [24 Mart 2012, 07 Temmuz 2012]

¹²⁵ Demir, Kadir; a.g.e., s.22

İ.Ö. 19. yüzyıl Kültepe, Kaniş Karum, Pişmiş toprak, Yükseklik: 18.5 cm; Ayakları üzerinde durur vaziyette tasvir edilmiştir. Gözler ve kanatlar kabartma olarak verilmiş, gaga belirgin, sırtında silindirik biçiminde akıtma deliği yer almakta, boz çamurlu siyah astarlı, parlak perdahlı. El yapımı törensel işlevli kap(Resim 33).¹²⁶

Resim 34. Kartal Başlı Biçimli Riton (Asur Ticaret Kolonileri Çağı)

Kaynak : Demir, Kadir; a.g.e.,s32

İ.Ö. 19. yüzyıl, Kültepe, Pişmiş toprak, Yükseklik: 7.5 cm, Uzunluk: 13.1 cm; Baş küre biçimli, sivri ve aşağı kıvrımlı bir gagadan meydana gelmektedir. Gözler kabartma şeklinde olup, gözlerin üzerindeki kaş biçimli rölyef, noktasal şekilde kazıma olarak dekorlanmıştır. Kahverengi astarlı ve perdahlanmıştır(Resim 34).

Resim 35. İkili Törensel İçki Kabı (Asur Ticaret Koloni Çağı), Anadolu Medeniyetleri Müzesi

Kaynak : <http://www.pbase.com/dosseman/image/33314134> [18 Ocak 2012]

¹²⁶ Anadolu Medeniyetleri I, a.g.e., s.200

İ.Ö. 2. binyıl ilk çeyreği, Kültepe, Kaniş Karum, Pişmiş toprak, Yük: 5.5 cm, Uz: 3.4 cm; Her iki kapta yuvarlak şerit ağızlı koni gövdelidir. İkisinin ortasında üçgen kesitli dikey ilmek kulp yer almaktadır. Kurşuni çamurlu kızıl kahverengi astarlıdır. Kaplardan sağdaki ayrıntıları kabartma olarak verilmiş dağ keçisi biçimlidir. Soldaki yine ayrıntıları kabartma koç biçimindedir. Her iki kap içten bir delikle birleştirilmiştir. Parlak perdahlı. Çömlekçi çarkında yapılmış törensel işlevli kap(Resim 35).¹²⁷

Resim 36. İki İnsan Biçiminde Törensel Çifte Kap (Asur Ticaret Koloni Çağı), Anadolu Med. Müz.
Kaynak : <http://www.pbase.com/dosseman/image/33314133> [10 Eylül 2012]

İ.Ö. 2. binyıl ilk çeyreği, Kültepe, Kaniş Karum, Pişmiş toprak, Yük: 31.5 cm, Uz: 32 cm; Basık başlı kısık boyunlu, silindirik gövdeli, düz dipli. Şematik insan şeklindeki iki kabın yan yana birleşmesinden oluşmuştur. Her ikisinde çok geniş açılmış, dudakları dışa devrik ağızları, aynı zamanda kapların ağızlarını oluşturmaktadır. İnce uzun birer kabartma halindeki burunları iki çentikle belirtilmiş, burun delikleri üst dudakla birleşmiştir.

¹²⁷ Anadolu Medeniyetleri I, a.g.e., s.197

İki yuvarlak kabartı olarak gösterilen gözlerde, göz bebekleri belirgindir. Kulaklar içleri hafif çukurlaştırılmış yarım daire biçimli kabartılar halindedir. Kapların omuzlarından başlayan kabartma kollar dirsekten bükülerek öne kıvrılmaktadır. Parmakları derin çizgilerle belirtilmiş olan ellerden birisi ağızla birleşmekte, diğeri göğse kavuşmaktadır. Kaplar tepede bir sepet kulp ile birleşmektedir. Açık kurşuni çamurlu ve astarlıdır. Çömlekçi çarkında yapılmış törensel işlevli kap(Resim 36).¹²⁸

Resim 37. Boğa Başı Biçiminde Riton (Asur Ticaret Koloni Çağı), Anadolu Medeniyetleri Müzesi
Kaynak : *Anadolu Medeniyetleri Müzesi Museum of Anatolian Civilizations*, Ak Yayınları Sanat Kitapları Serisi:5, Ankara. S.35

İ.Ö. 19. yüzyıl, Kültepe, Kaniş Karum, Pişmiş toprak, Yük: 8 cm, Uz: 10.1 cm(boynuzlar arası); Üçgen biçimli, düz ağızlıdır. Gözler kabartma, boynuzlar dışarı dönük durumdadır. Ağız belirtilmiş, kurşuni renkli çamurlu, kahverengi astarlıdır. Alın paralel çizgilerden oluşan kazıma bezelidir. Yine alından başlayarak yanlarda devam eden burnunun üzerine kadar gelen kabartma şeridin üzerine kısa, çapraz kazıma çizgiler yapılmış(yular belirtilmiş olabilir) perdahlı, çömlekçi çarkında yapılmış törensel işlevli kap(Resim 37).¹²⁹

¹²⁸ Anadolu Medeniyetleri I, a.g.e., s.201

¹²⁹ Anadolu Medeniyetleri I, a.g.e., s.198

Resim 38. Boğa Başı Biçiminde Riton (Asur Ticaret Koloni Çağı)

Kaynak : Anadolu med. Müz. Tarih Öncesi Hitit s.199

İ.Ö. 19. yüzyıl, Kültepe, Kaniş Karum II. kat, Pişmiş toprak, Yüksek: 7.6 cm, Uzunluk: 8.1 cm; Hayvan başı(tavşan) şeklinde. Hayvanın boynu kabın ağzını oluşturmaktadır. Kurşuni çamurlu, kahverengi, kurşuni astarlı. Kulaklar, gözler ve çenenin altına çekilmiş ayaklar kabartma olarak işlenmiştir. Yüz, balık sırtı ve dairesel biçimli kazıma bezekle kaplı ve parlaktır(Resim 38).¹³⁰

¹³⁰ Anadolu Medeniyetleri I, a.g.e., s.198

Resim 39. Emziği Koç Doldurma Kısım Tekne Biçimli Riton (Asur Ticaret Koloni Çağı), Anadolu Medeniyetleri Müzesi

Kaynak : <http://www.arkeo-tr.com/assur-ticaret-kolonileri-caginda-kultepe.html> [28 Nisan 2012]

İ.Ö. 19. yüzyıl, Kültepe, Kaniş Karum, Pişmiş toprak, Yük: 7.7 cm; Düz dipli, bir kenarında koç biçiminde emzik yer alır. Teknenin uzun kenarında bir insan figürü yer almaktadır. Kahverengi ve kırmızımsı astarlı çok iyi perdeli törensel işlevli kap(Resim 39).¹³¹

Resim 40. Emziği Koç Doldurma Kısım Tekne Biçimli Riton (Asur Ticaret Koloni Çağı), Anadolu Medeniyetleri Müzesi

Kaynak : Günyar, Şerif; Anadolu Seramiğinde Kuş Öğeleri, Eskişehir Anadolu Üni., Sos. Bil. Ens. Seramik Anasanat Dalı, Sanatta Yeterlik Tezi, Eskişehir, 2007, s.37

¹³¹ İlhan, Selvi; a.g.e., s.23

İ.Ö. 19. yüzyıl, Kültepe, Kaniş Karum II.kat., Pişmiş toprak, Yük: 18 cm, Uz: 9.2 cm; Dikdörtgen biçimli, fazla derin olmayan gövdeli, düz diplidir. Bir dar kenarında boğa başı biçiminde emzik yer alır. Açık devetüyü çamurlu, kızıl kahverengi astarlıdır. Karşıt dar kenarında tünemiş bir kartal heykelciği, bir uzun kenarında da elinde bir alet tutan bir insan figürü yer almaktadır. El yapımı, perdahlı törensel işlevli kap(Resim 40).

Resim 41. Emziği Koç Doldurma Kısmı Tekne Biçimli Riton Örnekleri (Asur Ticaret Koloni Çağı), Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi

Kaynak : http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Vessel_rhyton_kultepe.jpg [18 Ocak 2012]

Resim 42. Çeşitli Riton Örnekleri, Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi

Kaynak : www.commons.wikimedia.org/wiki/File:Museum_of_Anatolian_Civilizations040_kopie1.jp
[16 Ocak 2012]

2.2.6. Hitit Çağı Ritonları

Hitit siyasi tarihi Eski Hitit Devleti(İ.Ö. 1750-1450), Yeni Hitit Devleti(İ.Ö. 1450-1200) ve Geç Hitit Devleti(1200-700) olarak üç başlık altında incelenmektedir.¹³² Asur Ticaret Kolonilerinin son bulduğu İ.Ö. 2. binin ilk yarısı, Hitit Uygarlığının temellerinin atıldığı, şehir beyliklerinin bir araya gelerek siyasi bir birlik oluşturdukları dönemdir.

¹³² Özgül, Evin; Hitit Sanatı, Afyon Kocatepe Üni., Sos. Bil. Ens. Tarih Böl. Yüksek Lisans Tezi, Afyon Karahisar, 2008, s.8

Erken Hitit Çağı diye tanımlanan bu çağda, kendilerini “Neshalı” olarak çağıran Hititler, uygarlıklarını Asur Ticaret Kolonilerinin zengin temelleri üzerine oturtmuşlardır. Nesha Kralı Pitana ve oğlu Anitta bağımsız şehir beyliklerini merkezi bir otorite altına almayı başarmış ve krallığın başkenti Hattuşaş(Boğazköy) olmuştur. Anadolu'nun geleneksel kültürünü devam ettiren Eski Hitit Krallığı, Asurlu tüccarlar vasıtasıyla Anadolu'ya giren Mezopotamya Sanatından da etkilenmişlerdir.¹³³

Hitit tasvir sanatında işlenen konular Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nın geç evresinde başlayıp, İ.Ö. 1200'lere kadar devamlı olarak dinsel ve krali olaylar işlenmiştir. Günlük işlerin resmedildiği olaylar bile dinsel törenlerin betimlemeleri içinde yer alır. Çünkü Hitit sanatı bir dini ve krali sanattır.¹³⁴ Çanak çömlek yapımında geleneksel formlar devam etmektedir. Hızlı çarkta döndürülmüş gaga ağızlı testiler, emzikli çaydanlıklar, çift kulplu kaplar, bej veya kırmızı çamurlu ve parlak perdahlıdır.¹³⁵

Beylikler Dönemi'nin sanatı büyük ölçüde Hatti sürecinin geleneğine bağlı olmakla beraber yine de yeni bir sanat anlayışının ürünüdür. Seramik sanatının eskiye oranla daha gelişmiş olması, yeni dönemin yüksek düzeyine işaretir.¹³⁶ Bu dönem seramiklerinin çoğu tek renkli, azı boya bezemelidir.

Seramiğin tekniği, şekil zenginliği bu çağ atölyelerinin karakteristik özelliğidir.¹³⁷ “...Kilden(seramikten) yapılması mümkün olan bütün şekiller denenmiştir, ince çamur, ince cidar, parlak perdah seramiğe sıcak kadife görünümü vermiştir.”¹³⁸

¹³³ Sadberk Hanım Müzesi Kitabı, Me-Pa Medya Pazarlama, İstanbul 1995, s.23

¹³⁴ Temizsoy, İ.; Anadolu Medeniyetleri Müzesi Rehberi, Dönmez Ofset, Ankara 1997, s.82
İlhan, Selvi; a.g.e., s.28

¹³⁵ Sadberk Hanım Müzesi Kitabı, a.g.e., s.23

¹³⁶ Akurgal, E.; Anadolu Kültür Tarihi, TÜBİTAK Popüler Kültür Kitapları 67, Ankara 2003, s.144

¹³⁷ Tümen Genç, A. Perizat; Hitit Seramikleri, Süleyman Demirel Üni, Sos. Bil. Ens. Arkeoseramik ASD., Yüksek Lisans Tezi, Isparta 2005, s.26

¹³⁸ Özgüç, T.; *Eski Hitit Çağı Seramiği*, Hititler ve Hitit İmparatorluğu, Bonn 2002, s.449(makale)

Bu dönemde kapların güzel görünmesi fonksiyonellik kadar önemlidir. Her formun birden çok türü yapılmıştır. Bu döneme özgü bir diğer özellik ise; formların her türlü hayvan figürüyle bezenmesidir. Testi, ibrik ve çaydanlıkların gaga ve emzik uçları hayvan başı biçimindedir. Emzikleri boğa başı biçimli yüksek meyvelikler(resim), libasyon kaplarıdır.¹³⁹

Resim 43. Hitit Meyva Kabı - Pişmiş Toprak - Kültepe (Kaniş) - Hitit dönemi (İ.Ö. 2. binin ilk çeyreği) - Anadolu Medeniyetleri Müzesi Koleksiyonu

Kaynak : <http://www.kaysyriden.biz/icerik.asp?ICID=162> [18 Ocak 2012]

Eski Hitit Krallık Dönemi'nde çömlek üretimi çoğunlukla çömlekçi çarkında yapılmıştır. Çömlekler genellikle devetüyü ve kırmızının çeşitli tonlarındadır. Tek renkli çanak çömleğin yanı sıra, çizgisel ve geometrik motiflerin uygulandığı bezemeli çömleklere de rastlanmıştır. Hitit seramik sanatı en üst seviyesine Eski Hitit Çağı'nda erişmiştir. Bu çağ kendisinden önceki dönemlerin kesintisiz devamıdır. Döneme ait en seçkin örnekler Boğazköy, Alacahöyük, Eskişar, İnandık gibi merkezlerde bulunmuştur.¹⁴⁰

¹³⁹ Tümen Genç, A. Perizat; a.y.

¹⁴⁰ Tümen Genç, A. Perizat; a.g.e., s.42

İkinci binyıl Anadolu çanak çömlek işçiliğinin en üst düzeye eriştiği evreler, Erken Hitit ve ardından gelen Eski Krallık Dönemidir. Kap biçimlerindeki çeşitlilik, yüksek kalite standardının yanı sıra kap kacak üretiminde estetik kaygının öne çıkması, İ.Ö. 19. ve 16. Yüzyıllar arasına denk düşen bu dönemlerin özelliğidir. Bunu takiben Orta Hitit Çağı'nda, Hitit İmparatorluğunun daha geç döneminde de sürüp gidecek, kalite ve biçim çeşitliliği açısından bir gerileme başlar.¹⁴¹

Eski Hitit ve Hitit İmparatorluk Dönemi'nde hayvan(protom), insan ve çarık biçimli ritonlar üretilmiştir. Hayvan biçimlerinde çoğunlukla boğa, aslan, at, keklik, balık, ördek, kartal gibi hayvanlar konu olarak işlenmiştir.¹⁴² Çok sevilen ritonların bu dönemde Boğazköy ve İnandık boğalarında olduğu gibi daha büyük boyda yapılarak kullanıldığı görülür.¹⁴³

Pişmiş topraktan yapılmış ritonlar açık zemin üzerine devetüyü, kahverengi, kırmızı ve siyah astarlıdır. Çamurlarına ince kum, sık dokulu çamur katılmıştır. Bazı boyasız örnekler kazıma ve kabartma olarak bezenmiştir. Elde, çömlekçi çarkında ve kalıpla şekillendirilmiştir.¹⁴⁴ Hitit Çağı seramik ritonlarda kazıma, kabartma, boya bezekli süslemeler yapılmıştır.

Kazıma bezekli ritomlarda yaprak, daire motifleri, noktalı çengel, nokta ve zik-zak dizileri, dairesel üçgen, kesik çizgiler, çapraz tarama, ucu açık üçgen gibi süslemeler görülmüştür. Kabartma bezekli ritonlarda iç içe üçgen motifleri çokça kullanılmıştır.¹⁴⁵

¹⁴¹ Tümen Genç, A. Perizat; a.g.e., s.56

¹⁴² İlhan, Selvi; a.g.e., s.28

¹⁴³ Yardımcı, N.; Türkiye'nin Tarihi Zenginlikleri, 1985, s.30

¹⁴⁴ Özgüç, N.; Kültepe'de 1948-1950 Yıllarında Bulunan Hayvan Biçimli Vazolar, Türk Tarih Kurumu Yay. Ankara 1949, s.88

İlhan, Selvi; a.g.e., s.28

¹⁴⁵ Gülyaz, Murat E.; a.g.e.,s.40

İlhan, Selvi; a.g.e., s.28

Resim 44. Boğa Biçimli Ritonlar (Fırtına tanrısının iki boğası), (Hitit Çağı)Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi

Kaynak : <http://www.geziyoruz.net/category/turkiye/corum> [18 Ocak 2012]

İ.Ö. 16. yüzyıl, Boğazköy, Pişmiş toprak, Yük: 90 cm, 90cm ; Kırmızı astarlı, perdahlıdır. Uçları yukarı kıvrık boynuzlarının alt kısmı krem, üst kısmı kırmızı astarlıdır. Kaşık biçimli kulakları boynuzlarının hemen altında ve boynuzlarına bitişik yapılmıştır. Düz alınlarında yer alan üçgen süslemeler krem astarlıdır. Her birinin kabartma olarak yapılmış krem astarlı iri, patlak gözleri ve siyah kakma göz bebekleri vardır. Göz kapakları rölyef olarak işlenmiştir.

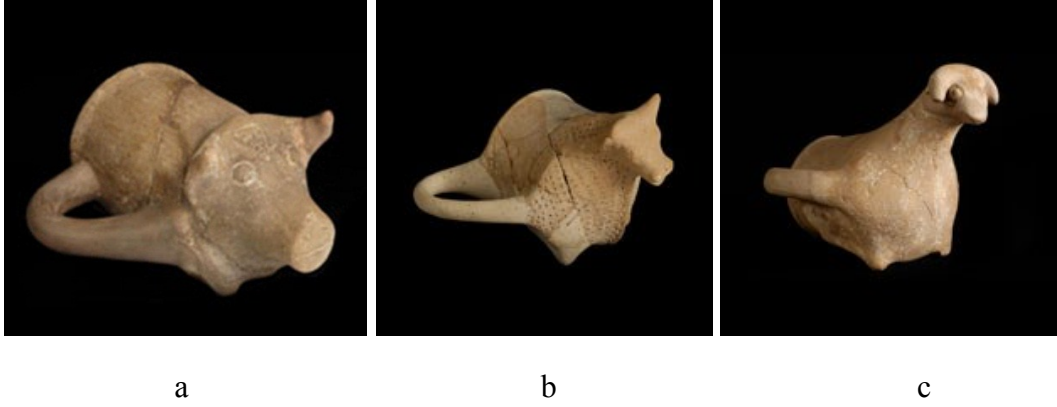
Burun halkasına geçirilmiş kabartma olarak yapılmış, krem astarlı yularları burun üzerinden başlayarak, gözlerin altından enseye denk devam ettirilmiştir. Burun kırışıklıklarının belli edilmesi için burun üzerine beş paralel çizgi yapılmıştır. Boyun bitimindeki delik içeriye sıvı konulmasını, burun deliği olarak açılmış oyuklarda sıvının dışarıya akıtılmasını sağlamaktadır. Kabartma gerdanları ön bacaklarının arkasına kadar inmiştir. Ön bacaklarının üst kısmındaki stilizasyonlar krem renk astarlıdır. Kuyrukları birinde arka sağ bacak, ötekinde sol arka bacak üzerine getirilmiştir. Tırnakları üzerine yapılmış derin bir çizgi ile tırnakları iki bölümlü gösterilmiştir(Resim 44).

Resim 45. Koç Riçimli Riton (Eski Hitit Çağı), Sadberk Hanım Müzesi

Kaynak : <http://www.sadberkhanimmuzesi.org.tr/default.asp?page=koleksiyon&kl=kategori&tkid=8&oid=12&aid=22&hl=tr> [19 Ocak 2012]

İ.Ö. 1650-1600, Pişmiş toprak, Yüksek: 8.8 cm, Uzunluk: 10.2 cm / 3.6 cm (ağız çapı); Devetüyü renk çamurlu, çamuru renginde astarlıdır. Elde yapılmıştır. Şişkin, küre gövdeli ve koç biçimlidir. Gözler ve boynuzlar kabartmalarla belirtilmiştir. Doldurma deliği sırtından, boşaltma deliği ise ağızdadır. Gövdenin altında dört küçük ayak mevcuttur(Resim 45).

Resim 46. Boğa Biçimli Ritonlar (Hitit Çağı), Çorum Müzesi

Kaynak : http://www.yesilirmakbasinmuseums.org.tr/corum/tr/mn2_en.aspx [18 Ocak 2012]

İ.Ö. 16. yüzyıl, (a)Hıdırlık-Çorum, (b)Boğazköy, (c)Alacahöyük, Pişmiş toprak; Devetüyü renk çamurlu, çamuru renginde astarlıdır. Elde yapılmıştır. Silindirik gövdeli ve dip kısmı boğa başlıdır. Gözler ve boynuzlar kabartmalarla belirtilmiştir. Silindir gövdenin yan tarafında kulpları mevcuttur(Resim 46).

Resim 47. Boğa Başı Biçimli Riton (Hitit Çağı)

Kaynak : Tümen Genç, A. Perizat; Hitit Seramikleri, Süleyman Demirel Üni, Sos. Bil. Ens. Arkeoseramik ASD., Yüksek Lisans Tezi, Isparta 2005. s.99

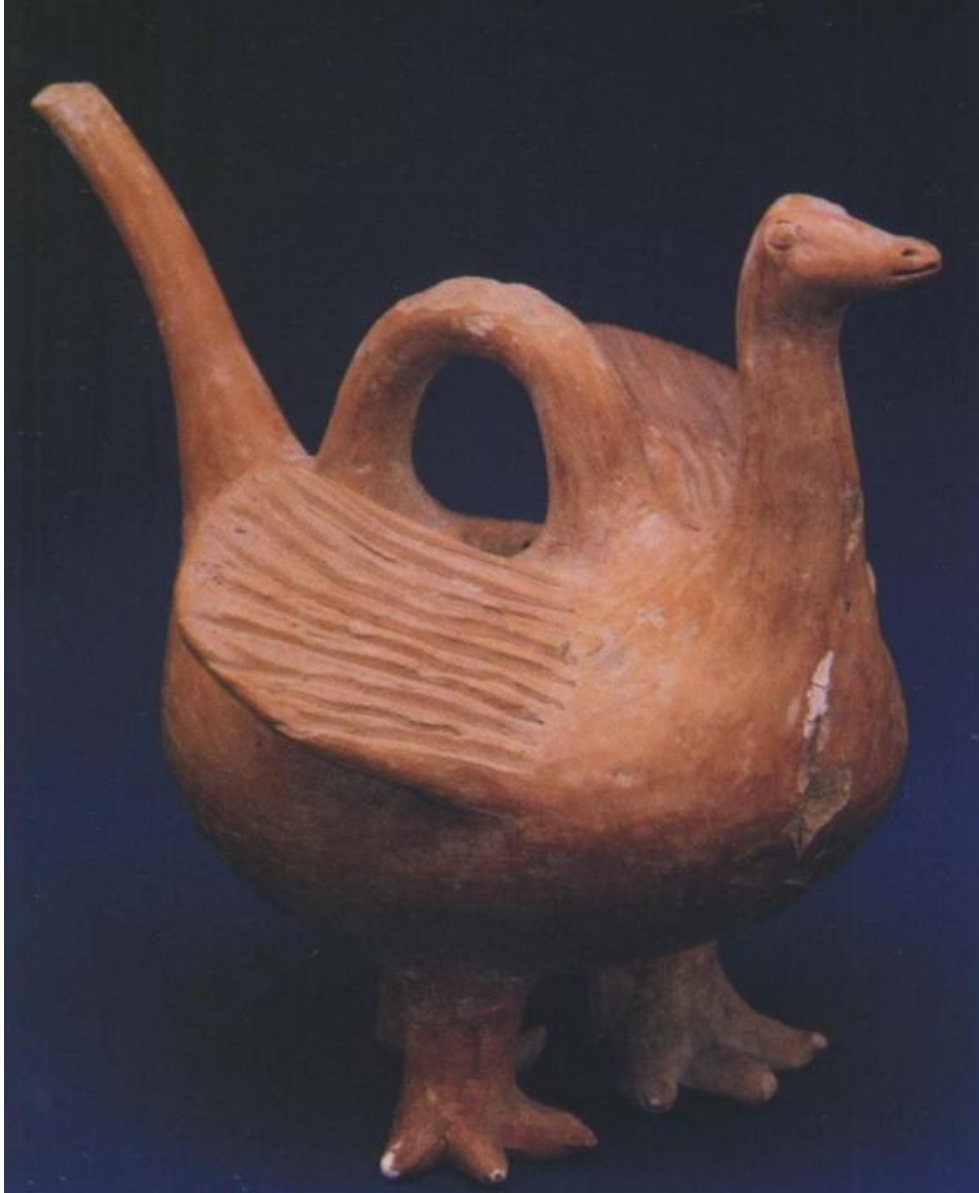

Resim 48. Boğa Başı Biçimli Riton (Hitit Çağı), Malatya Müzesi

Kaynak : <http://www.okanakinci.5u.com/cgi-bin/i/images/riton.jpg> [14 Temmuz 2012]

İ.Ö. 2. binyıl sonu/1. binyıl başı, Aslantepe, Pişmiş toprak, Yüksek: 18 cm, Uzunluk: 25.5 cm; boyun kısmı kabın ağzını oluşturmaktadır. Dudağı dışa taşkın yuvarlak ağızlı, içbükey boyunlu. Kabın gövdesini boğanın başı, dibini ağız oluşturmaktadır. Dipte küçük bir delik bulunmaktadır. Açık kahverengi çamurlu. Kurşunu kahverengi astarlı. Parlak perdahlı. Ağız kenarını bir oluk çevrelemekte. Boğa başı gerçekçi, üstün bir işçilik göstermektedir. Ağızda dişler, burun ve göz kapağı kırışıklıkları ve yüzdeki damarlar belirtilmiştir(Resim 48).¹⁴⁶

¹⁴⁶ Anadolu Medeniyetleri I, a.g.e., s.241

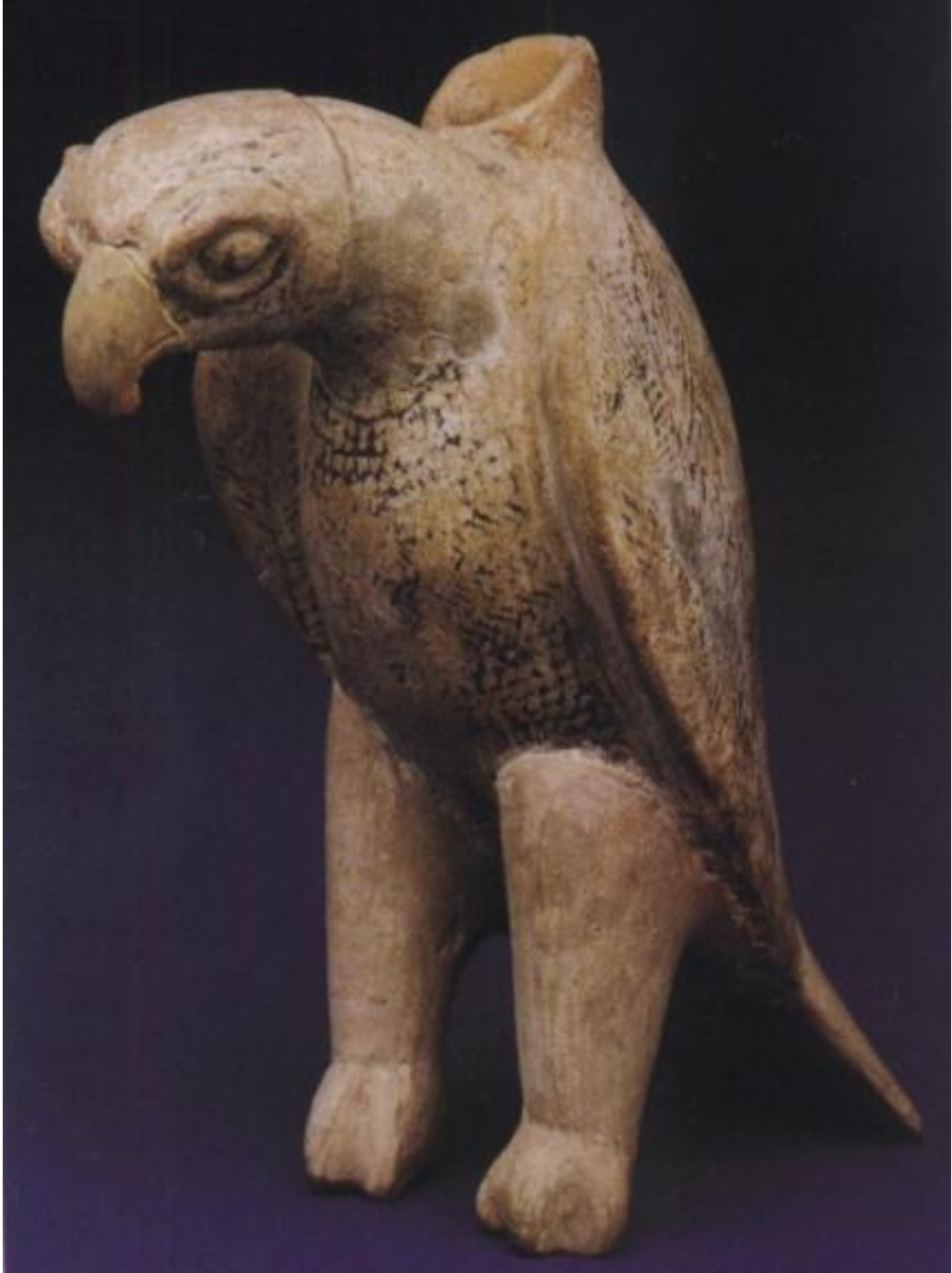

Resim 49. Kuş Biçimli Riton (Hitit Çağı), Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi

Kaynak : Anadolu Medeniyetleri Müzesi Rehberi, Dönmez Ofset, Ankara 1997, s.84

İ.Ö. 18-17. yüzyıl, Beycesultan, Pişmiş toprak, Yüksek: 13.1 cm, Uzunluk: 12.6 cm; Küçük kafalı, ince uzun boyunlu, açık kanatlı, yumurta gövdeli, kalın ayaklıdır. Yukarı kalkık emzik işlevinde uzunca bir kuyruğu vardır. Sırtta, baş ve kuyruk arasında bir kulp bulunmaktadır. Kulpun alt kısmında sırttan deliklidir. Devetüyü rengi çamurlu, kırmızı astarlı, kanatlar kazıma yiv bezeli, perdeli, el yapımı törensel işlevli kap(Resim 49).¹⁴⁷

¹⁴⁷ Anadolu Medeniyetleri I, a.g.e., s.245

Resim 50. Kartal Biçiminde Riton, Yük:15,5 cm Kültepe, İ.Ö. 19. Yüzyıl, Pişmiş Toprak
Kaynak : Günyar, Şerifa.g.e., s.38

Resim 51. Ayakkabı Biçimli Ritonlar (Hitit Çağı), Çorum Ark. Müz.

Kaynak : http://www.karadenizgezirehberi.com/index.php?option=com_k2&view=item&id=76%3A%3A7orum-m%C3%BCzeleri&Itemid=86&tmpl=component&print=1 [17 Ocak 2012]

İ.Ö. 14. yüzyıl, Alacahöyük, Pişmiş toprak, Yükseklik: 10 cm, Uzunluk: 16 cm/ 5.5 cm (çap); Yuvarlak ağızlı, kırmızı boyalı, üzeri oyularak yapılmış ayakkabının bağlarını temsil eden çizgilerle süslü imiş? (Resim 51).

Resim 52. Çarık ve Bot Biçimli Hitit Ritonları

Kaynak : http://www.historiasztuki.com.pl/13_STAR_HET_LID.html [18 Ocak 2012]

Resim 53. Kedi Biçimli Ritonlar (Hitit Çağı), Anadolu Medeniyetleri Müzesi

Kaynak : Anadolu Medeniyetleri Müzesi Rehberi, Dönmez Ofset, Ankara 1997, s.84

İ.Ö. 17-16. yüzyıl, Alishar, Pişmiş toprak, Yüksek: 8.9 cm, Uzunluk: 8.6 cm (genişlik); Yuvarlak, etli yüzlü, iri, dik, içi oyuk, konik kulaklı, yuvarlak gözlü, ince uzun burunlu. Yuvarlak ağızlı, sol yanda yatay kulplu(kırık). Açık kurşuni çamurlu, koyu kurşuni astarlıdır. Gözde ve ağızda ayrıntılar kazıma olarak belirtilmiştir. Perdahlıdır, çark ve el yapımı törensel işlevli kap(Resim 53).¹⁴⁸

Kaynak : <http://www.pbase.com/dosseman/image/36932499> [18 Ocak 2012]

Resim 54. Aslan Biçimli Törensel Kaplar

Kaynak : <http://www.pbase.com/dosseman/image/36932500> [28 Nisan 2012]

¹⁴⁸ Anadolu Medeniyetleri I, a.g.e., s.225

Resim 55. Kol Biçimli Riton (HititÇağı)

Kaynak : http://www.yesilirmakbasinmuseums.org.tr/corum/tr/mn2_en.aspx [17 Temmuz 2012]

İ.Ö. 16. yüzyıl, Boğazköy, Pişmiş toprak, Gen: 6.4 cm, Uz: 14.3 cm; Ağzı kase tutan el biçiminde. Hafif konik, halka dipli. Kahverengi çamurlu, kahverengi astarlı. Parlak perdahlı, törensel ,işlevli kap(Resim 55).¹⁴⁹

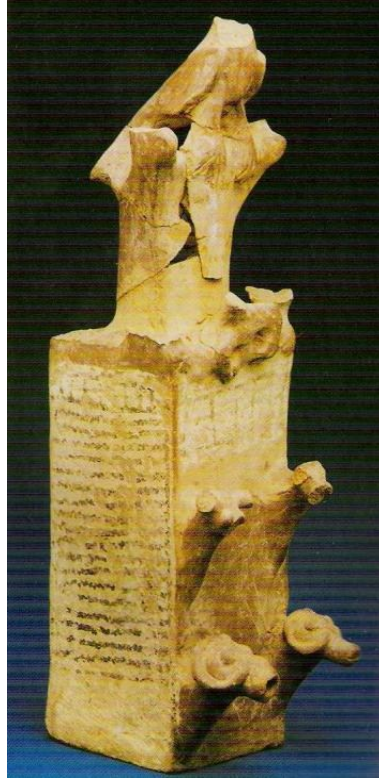

Resim 56. Kol Biçimli Ritonlar (Hitit Çağı)

Kaynak :

<http://www.forumalev.net/seviyeli-ciddi-konular/174906-dinler-tarihi-2-a.html&docid=SyNRFC0zEUMnRM&imgurl=http://img517.imageshack.us/img517/5791/09ln9.jpg&w=500&h=277&ei=FU4BUJGzKoffsgaNs4CqBg&zoom=1&iact=hc&vpx=155&vpy=160&dur=159&hovh=167&hovw=302&tx=159&ty=68&sig=106587410667338745370&page=1&tbnh=98&tbnw=176&start=0&ndsp=31&ved=1t:429,r:0,s:0,i:69> [28 Mart 2012]

¹⁴⁹ Anadolu Medeniyetleri I, a.g.e., s.226

Resim 57. Kule Biçimli Riton (Hitit Çağı), Anadolu Medeniyetleri Müzesi

Kaynak : Anadolu Medeniyetleri Müzesi Rehberi, Dönmez Ofset, Ankara 1997, s.85

İ.Ö. 18. yüzyıl, Boğazköy, Pişmiş toprak, Yüksek: 32.5 cm, Uzunluk: 7 cm (genişlik); Kabı söbe ağzı üzerine bir kartal tünemiş. İki pençesi kabın önü, kuyruğu arka kısmı ile birleşerek adeta üstten bir kulp oluşturmuş. Uzun boynu hafif iç bükey, yüksek gövdesi dikdörtgen prizması şeklinde olan, düz dipli kap, yanlarda arkaya kadar uzanan iki hayvan ayağı üzerinde oturmaktadır. Üst köşelerde akroter¹⁵⁰ biçimli çıkıntılar vardır. Ön yüzün üst kenarında, dört ayaklı bir hayvan kabartması yer almaktadır. Aynı yüzde öne doğru çıkıntı oluşturan bir çift koçbaşından sağdakinin ağzındaki delik kabın içine doğru devam etmekte, aynı yüzün alt kısmında sağda, bir boğa başı, solda dört ayaklı bir hayvan kabartması yer almaktadır. Açık kahverengi çamurlu şarap kırmızısı astarlıdır. Yan, arka yüzeylerde ve ön yüzün üst kısmında pembemsi deve tüyü üzerine, siyah boya ile düz ve dalgalı çizgi bezeme görülmektedir(Resim 57).¹⁵¹

¹⁵⁰ **Akroter:** Alınlık üçgeninin tepesinde ve yan köşelerinde bulunan figür ya da süslemeler.
<http://www.sozlukeko.com/nedir/akroter/> [14 Nisan 2012]

¹⁵¹ Anadolu Medeniyetleri I, a.g.e., s.227

Resim 58. Antilop Biçimli Riton (HititÇağı)

Kaynak : http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Hittite_rhyton2.JPG [18 Ocak 2012]

Resim 59. Horoz ve Tavuk Biçimli Riton (İ.Ö. 1800-1600)

Kaynak : http://www.christies.com/Lotfinder/lot_details.aspx?intObjectID=4364437

[14Temmuz 2012]

2.2.7. Frig Uygarlığı Çağı Ritonlar

İ.Ö. XII. yüzyıl başlarında Güneydoğu Avrupa'dan gelen Ege Göçleri ile Anadolu'ya giren Frigler Anadolu'nun önemli kentlerinin hemen hepsini yakıp yıkmış ve Hitit İmparatorluğunu ortadan kaldırarak Anadolu'yu yavaş yavaş egemenlikleri altına almaya başlamışlardır. Frigler'in esas yerleşim bölgesi Gordion merkez olmak üzere Sakarya bölgesi olup Afyon, Kütahya, Eskişehir bu bölgeye bağlıdır. Yunan kaynakları özellikle Herodot onların büyük ve küçük Byriges'ler olarak Makedonya'dan geldikleri konusunda bilgi verirken Asur kaynaklarında Muşkili Mita'dan söz edilmektedir. Genellikle Mita ile Midas'ın aynı şahıs, Muşkilerin de Frigler oldukları kabul edilir.

İ.Ö. VIII. yüzyılın ikinci yarısında Frig Devleti büyük güç kazanmış, ancak İ.Ö. VII. yüzyılın başlarında Kimmer akınları ile zayıflamış; daha sonra Lidya egemenliğine girmiş ve 550 yıllarında da Pers istilasını ile bağımsızlığını tamamen yitirmiştir.

Frigler'in siyasi yaşantıları ve sanatları Erken Evre (İ.Ö. VII. yüzyıldan önceki dönem) ve Geç Evre (İ.Ö. 695'teki Kimmer istilasından sonra başlayan ve İ.Ö. IV. yüzyılın son çeyreğine kadar süren dönem) olarak iki evrede gelişmiştir. Frig sanatının ilk evresi hakkındaki bilgilerimiz az olup asıl bilgi İ.Ö. 750 yıllarından sonraya aittir. Başkentleri olan Sakarya kenarındaki Gordion'dan başka Kızılırmak yayı içinde ve güneyindeki Alacahöyük, Boğazköy, Pazarlı, Kültepe, Eskişehir, Maşathöyük gibi şehirler Frigler ve onların sanatı hakkındaki bilgilerimiz için en iyi kaynaklardır.

Ana tanrıça "Kybele" heykel ve kabartmalarında ve "Kybele" kült yerlerindeki betimlemelerde de küçük buluntulara paralel stil özellikleri görülür. Frigler'in baş tanrıça olarak kutsadıkları Kybele. İ.Ö. II. binde Hitit panteonunda "Kubaba" olarak yer almıştır. Bereketi, çoğalmayı temsil eden, genellikle yanlarında aslanla betimlenen anatanrıça daha sonra Frigler aracılığıyla Sardes üzerinden batı dünyasına, Hellenistik ve Roma çağlarına geçmiştir.

Geç Hitit ve Asur sanatının etkisinin görüldüğü bu kabartmalar ortostad biçiminde yapılmış aslan, at, boğa, griffon ve sfenks kabartmalarıdır. Ve bu eser grubu Friglerin bir yandan Batı Anadolu, öte yandan Geç Asur ve Geç Hitit sanatından etkilendiklerini gösteren canlı örneklerdir.

Çömlekçi çarkında biçimlendirilmiş Frig seramiği tek renkli ve çok renkli boya bezekli olmak üzere iki gruba ayrılır. Siyah ya da gri astarlı ve tek renkli türde, madeni kapların etkisinde kalarak yapılmış örnekler çok yaygındır. Bezekli olanlarda motifler genellikle kırmızımsı kahverengi ve açık renk astar üzerine çeşitli biçimlerde uygulanmaktadır. Çok sevilen geometrik bezekler arasında dikdörtgenler, üçgenler, dalgalı yada zik-zak hatlar, tek merkezli daireler, satranç tahtası motifleri fazla kullanılanlardır. Kabın tümünü kaplayan geometrik bezemeli olanların yanında panolara bölünmüş ve panoların içi hayvan figürleri ile doldurulmuş olanlar da vardır. Frigli ustanın hayal gücünü ve yaratıcılığını sergileyen küçük heykel görünümünde hayvan biçimli törensel içki kapları(riton), Anadolu'da tarih öncesi çağlardan buyana kullanılmaya gelmiştir.

Resim 60. Hayvan Biçimli Riton (Frig Çağı)

Kaynak : Friglerin Gizemli Uygarlığı Kataloğu, 2007, s.211

İ.Ö. 8. yüzyıl, Gordion, Pişmiş toprak; Küreye yakın bir gövdeye sahiptir. Boğa başlı emzik yarım yay şeklindeki kulp ile gövdeye bağlanmıştır. Sırtından bardaklı olup siyah astarlı olup metal görünümlüdür(Resim 60).

Resim 61. Keçi Biçimli Riton (Frig Çağı), Ankara Med. Müz.

Kaynak : Anadolu Med. Müz. Rehberi, Dönmez Ofset, Ankara 1997, s.125

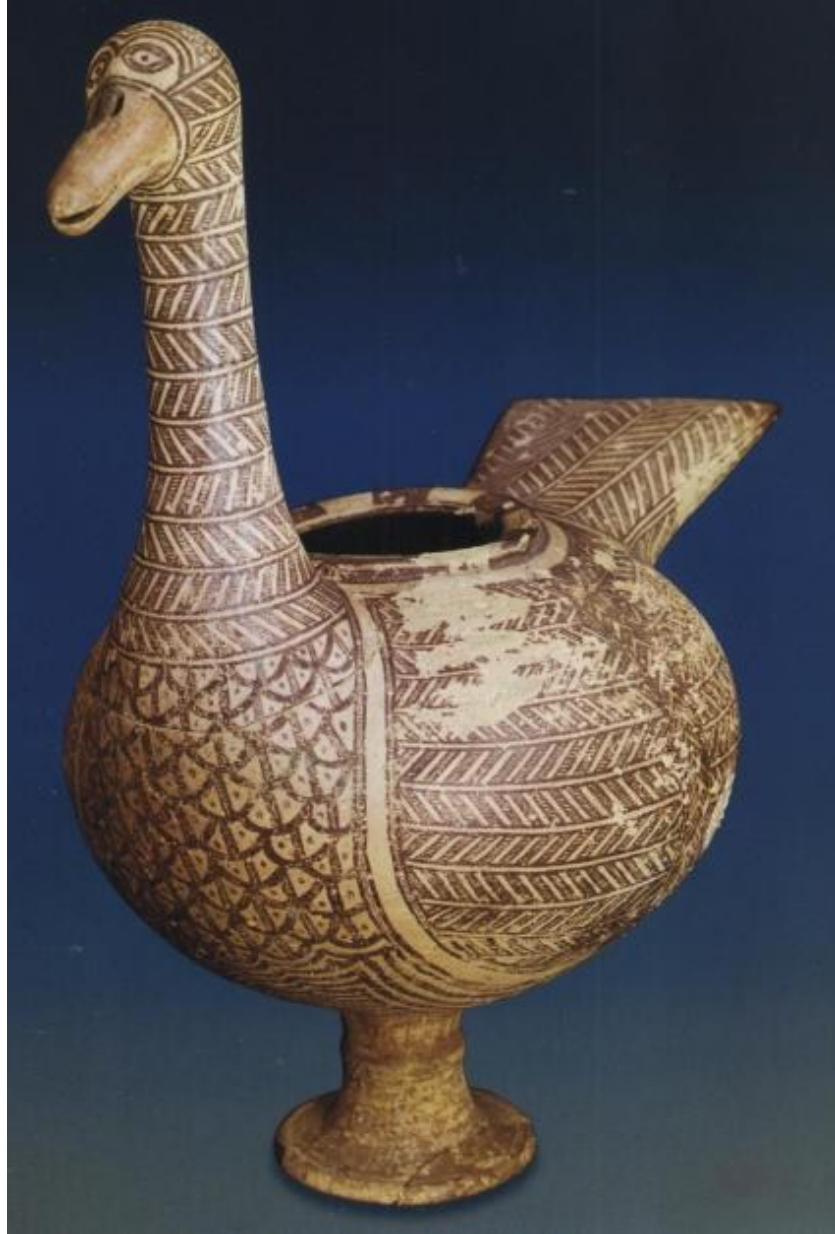
İ.Ö. 8. yüzyıl sonu 7. yüzyıl başı, Gordion, Pişmiş Toprak, Yüksek: 16 cm, Uzunluk: 21 cm; Düşük yuvarlak karınlı, düz sırtlı, kavisli boyunlu, şematik üçgen başlı. Boyun altında sırta birleşen, hilal biçimli boynuzlar ile yukarı kıvrılıp sırta ulaşan yarım daire biçimli kuyruk, kaba iki kulplu bir görünüm vermektedir. Sırtı dar ve yuvarlak doldurma, ağzı çok dar akıtma deliklidir. Çok ufak konik biçimli dört ayak üzerinde durmaktadır. Gri çamurlu, siyah astarlı, parlak perdahlıdır. Boyunda ince bir band üzerinde beyaz dolgulu kazıma çizgi bezeme, boncuk dizisini andırmaktadır.¹⁵² Madeni kapların etkisinde kalarak yapılmış örneklerdendir. El yapımı törensel işlevli kap(Resim 61).

¹⁵² Anadolu Medeniyetleri I, a.g.e., s.265

Resim 62. Hayvan Biçimli Riton (Frig Çağı), Ankara Medeniyetleri Müzesi
Kaynak : Frigler'in Gizemli Uygarlığı Kataloğu, 2007, s.214

İ.Ö. 8. yüzyıl, Gordion, Pişmiş toprak; Geniş tombul gövde, dört adet kısa ayak üzerinde durmaktadır. Kulpu yarım daire formundadır ve gövde ile uzun boyna tutturulmuştur. Gövdenin üst tarafı ve boyun kırmızımsı kahverengi astar üzerine kare motiflerle bezenmiştir(Resim 62).

Resim 63. Kaz Biçimli Riton (Frig Çağı)

Kaynak : Anadolu Medeniyetleri Müz. Rehberi, Dönmez Ofset, Ankara 1997, s.125

İ.Ö. 8. yüzyıl sonu 7. yüzyıl başı, Gordion, Yük: 37 cm, Pişmiş toprak; Ayaklı konik kaide üzerinde elipsoid gövdeye, kuyruk ve uzun boyun eklenmiştir. Sirtında geniş bir doldurma, gagada dar bir akıtma deliği bulunmaktadır. Deve tüyü rengi çamur, aynı renk astarlı ve koyu kahverengi bezemelidir. Boyun kanatlar ve göğüs tüyleri belirten motiflerle bezenmiştir. Gaga kırmızı boyamalıdır(Resim 63).¹⁵³

¹⁵³ Anadolu Medeniyetleri I, a.g.e., s.265

Resim 64. Boğa Başlı Riton (İ.Ö. 6. yüzyıl)

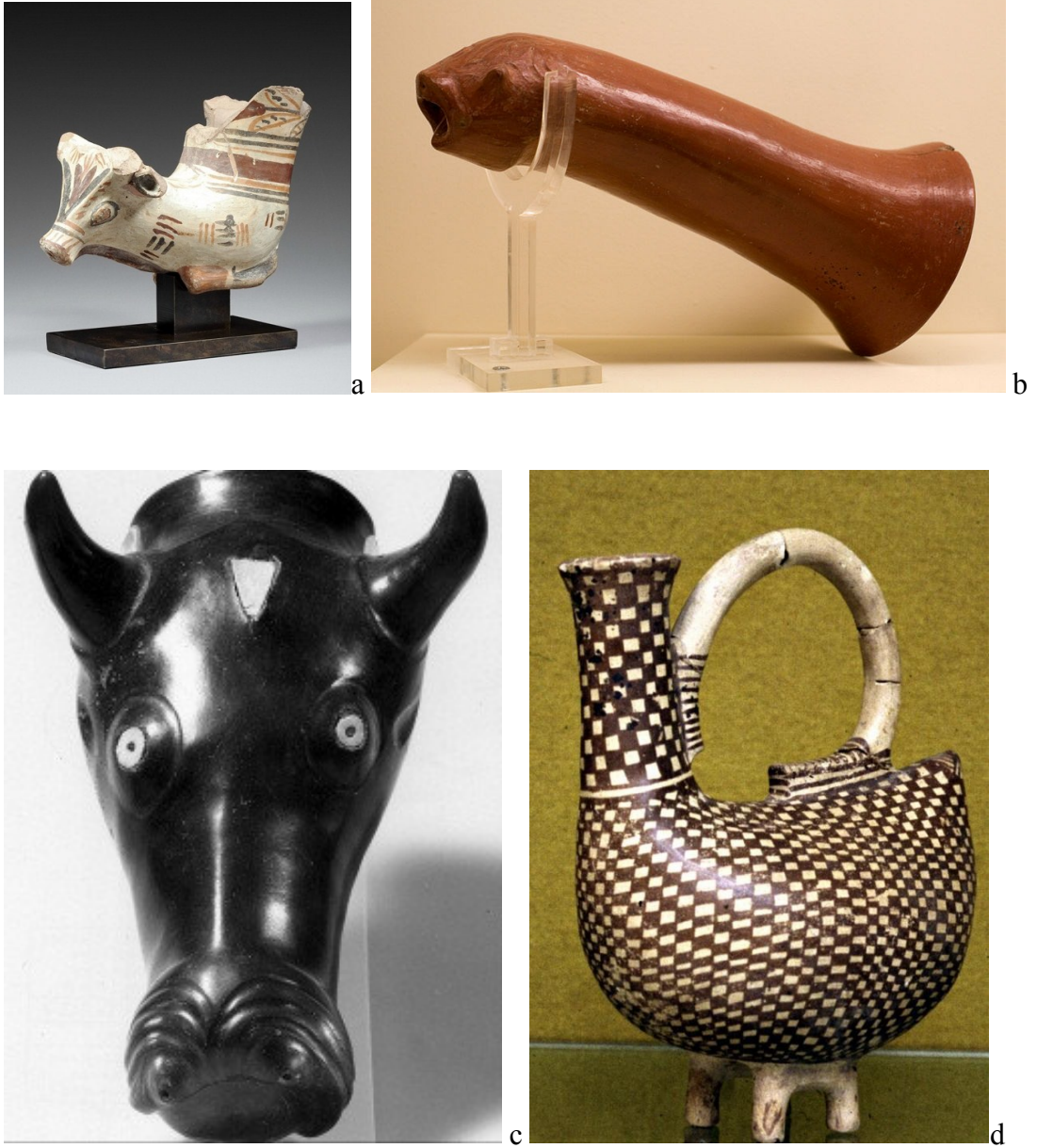
Kaynak : http://www.christies.com/LotFinder/lot_details.aspx?from=searchresults&intObjectID=4921180&sid=c27a9435-0f81-46b0-9255-803e7b81b67a [14 Temmuz 2012]

Resim 65. Boğa Başlı Biçimli Riton (Frig Çağı), Çorum Arkeoloji Müzesi

Kaynak : http://www.yesilirmakbasinmuseums.org.tr/corum/tr/mn2_en.aspx [27 Mart 2012]

İ.Ö. 8. yüzyıl, Alacahöyük, Pişmiş toprak; Boğa başı biçimli, fildişi astarlı, koyu kahverengi ve kırmızımsı boya bezemeli törensel kap(Resim 65).

Resim 66. Frig Çağı Ritonları

Kaynak :

<http://www.lareinemargot.com/DesktopDefault.aspx?tabid=5&tabindex=4&objectid=290722&categoryid=0&page=21&keyword=&sold=> (a)

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:UrartianClayGoblet.jpg> (b)

<http://www.blmj.org/en/artifacts.php?artId=69> (c)

<http://www.pbase.com/dosseman/image/33314182> (d)

[07 Temmuz 2012, 20 Temmuz 2012]

2.2.8. Urartu Uygarlığı Dönemi Ritonları

Urartular (İ.Ö. 1200-700) henüz merkezi otoritenin sağlanmadığı, göçebe veya yarı göçebe aşiretler düzeninde yaşarken, artan Hitit ve Asur baskısı bu küçük beylikleri ortak düşmana karşı İ.Ö. I. binin başlarında birleştirerek, merkezi bugünkü Van(Tuşba) Gölü çevresinde olan Urartu Krallığı kurulmuştur.¹⁵⁴ En güçlü dönemlerinde Urartu Devletinin toprakları Batı İran'da Urmiye gölünden Fırat Nehri Vadisine, Kafkasya'nın güneyindeki Gökçeöl, Aras Nehri Vadisi ve Karadeniz'in doğu sahillerinden Musul'a, Halep'e, Akdeniz'e kadar uzanan geniş bir alana yayılmıştır.¹⁵⁵

Altın, gümüş, tunç ve demir gibi madenlerden, fildişinden, kıymetli taşlardan her çeşit sanat eserini meydana getirmiş olan Urartular, büyük ölçüde Asur sanatının etkisi altında olmalarına karşılık, birçok bakımdan da kendi kişiliklerini belirtmesini bilmişlerdir.¹⁵⁶

Urartularda çanak-çömlekçilik çok gelişmiş olup, kalelerindeki çömlekçi atölyelerinde kırmızı renkli ve parlak görümlü lüks mallar üretilmiştir. Bunların yanı sıra boğa başlı tunç kazanların pişmiş topraktan kopyaları ve dinsel törenlerde kullanılmakta olan çizme ya da hayvan biçimli kaplar da yapılmıştır.¹⁵⁷ Neolitik, Kalkolitik, Eski Tunç, Assur Ticaret koloni Çağı, Hitit Çağı'nda devam eden riton geleneği, boğa, aslan, çarık biçimli olarak bu dönemde de üretilmiştir.¹⁵⁸

Boyalı ve boyasız olarak iki grupta incelenen Urartu ritonlarından boyasız olanlar perdahlılar ve madeni kapların taklitleri olup, elle şekillendirilmişlerdir.¹⁵⁹ Ritonlarda renk olarak çoğunlukla devetüyü astarlı zemin üzerine kırmızı, vişneçürüğü, siyah, beyaz ve açık kahverenginin çokça kullanıldığı

¹⁵⁴ Sevin, Veli; Anadolu Arkeolojisi, DER Yay. İstanbul 2003, s.203-204

¹⁵⁵ Temizsoy, İ.; Anadolu Medeniyetleri Müzesi Rehberi, Dönmez Ofset, Ankara 1997, s.133

¹⁵⁶ Temizer, Raci; a.g.e., s.122

¹⁵⁷ Sevin, Veli; a.g.e., s.237

¹⁵⁸ Sevin, Veli; 1997, s.147

İlhan, Selvi; a.g.e., s.43

¹⁵⁹ İlhan, Selvi; a.g.e., s.43

gözlenmektedir.¹⁶⁰ Bezemelerde dalgalı hatlar, yan V ya da W, baklava dilimleri, içi içe geçmiş üçgenler belli başlı öğelerdir.¹⁶¹

Anadolu Medeniyetleri Müzesi Erzincan - Altıntepe, Ağrı - Patnos, Van - Toprakkale, Muş - Kayalidere ve Adilcevaz'da yapılan kazılardan ele geçen eserlerle zengin bir Urartu koleksiyonuna sahiptir.¹⁶²

Resim 67. Koç Biçimli Riton (Urartu Çağı)

Kaynak : http://www.christies.com/LotFinder/lot_details.aspx?intObjectID=3806763

[18 Temmuz 2012]

İ.Ö. 9-8. yüzyıl, Pişmiş Toprak, Yüksek: 22.9; Siyah astarlı, kısa incelen bacaklı, geniş silindirik gövdeli, sırtından bardaklıdır. Boyun kısmında sıralanmış V şekilli yivler ve bunların uç kısmında içleri beyaz noktalarla bezenmiş üçgenler bulunmaktadır. El yapımı törensel işlevli kap(Resim 67).

¹⁶⁰ İlhan, Selvi; a.g.e., s.43

¹⁶¹ Taşyürek, Orhan A.; 'Adana Bölge Müzesindeki Boyalı Urartu Kaplarından Örnekler, Türk Arkeoloji Derneği, XXIV-1. Eylül-Ekim 1977, s.178-180

İlhan, Selvi; a.g.e., s.43

¹⁶² Temizsoy, İ.; a.g.e., s.136

a

b

Resim 68. Çizme Biçimli Ritonlar (Urartu Çağı), Erivan Devlet Tarih Müzesi

Kaynak:

http://armenianstudies2.fresnostate.edu/resources/arts_of_armenia/frescoes_mosaics_ceramics.shtml

(a), <http://www.tacentral.com/erebuni/art.asp> (b) [14 Temmuz 2012]

İ.Ö. 7. yüzyıl, Erivan, Karmir-Blur, Pişmiş Toprak; İki adet çizme biçimli törensel kap. Her iki kabında üzeri dekoratif beyaz bezemeli. El yapımı törensel işlevli kap(Resim 68).

Resim 69. Hayvan Biçimli Ritonlar (Urartu Çağı), Erzurum Arkeoloji Müzesi

Kaynak: <http://www.tatilsu.com/erzurum-arkeoloji-muzesi.html> [16 Temmuz 2012]

2.2.9. Lidya Dönemi Ritonları

İ.Ö. 7. ve 6. yüzyıl'larda Batı Anadolu'nun en zengin devleti olan Lydia Krallığı'nın merkezi, bugünkü Manisa'nın Salihli ilçesi sınırları kalan Sardes'ti. Lidyalılar, kendi dillerini ve kültürlerini korumuşlar, fakat Doğu'yla (Frigler, Luwiler ve aynı zamanda Medler ve Persler) olduğu kadar, Batı'yla da (Yunanlılar) ilişkilere açık olmuşlar; Mısır ve Asur'a kadar diplomatik münasebetlerde bulunmuşlardır.¹⁶³ Bu ilişkiler çömlekçilikte de açık bir şekilde izlenmektedir. Örneğin VII. yüzyıl öncesinde Yunanlılara özgü Proto-Geometrik ve Geometrik türde bezemeler kullanılıyordu.¹⁶⁴

Yunanlıların Doğu ülkeleri ile kurdukları ticaret ilişkileri sonucu yeni bir çömlek bezeme türü Lidya'da da kısa zamanda benimsendi. Bu tür bezemelerde kapların yüzeyi genellikle açık renk astar üzerine kırmızımsı bir boya ile yapılmış hayvan motiflerinden oluşuyordu. VI. yüzyıla gelindiğinde Lidyalı çömlekçiler daha bağımsız çalışmaya ve kendi stillerini geliştirmeye başladılar.¹⁶⁵ Yüksek konik ayaklı, boyayla mermer görünümü verilmiş **Lydion** denilen kaplar, Lidyalılara özgü ürünlerdi.¹⁶⁶

Resim 70. Kadın Biçimli Riton (Lidya Çağı), Mertopolitan Museum

Kaynak : <http://www.flickr.com/photos/mharrsch/553728509/in/photostream/> [14 Temmuz 2012]

¹⁶³ Temizsoy, İ.; a.g.e., s.149

¹⁶⁴ Sevin, Veli; a.g.e., s. 284

Selvi, İ.; a.g.e., s.50

¹⁶⁵ Sevin, Veli; a.g.e., s.284

¹⁶⁶ Saltuk, Secda; Arkeoloji Sözlüğü, İstanbul, İnkilap Kitabevi Yayınları, 1989
Selvi, İ.; a.g.e., s.50

İ.Ö. 7-6. yüzyıl, Anadolu, Pişmiş Toprak; Açık renk astar üzerine kahverengi boya ile kaşlar, gözler, dudaklar, boyundaki kolye ve göğüslerini tutan kolları boyanmıştır. Uzun bir boyna sahip baş kısım gövde ile birleştirilmiştir(Resim 70).

Resim 71. Tekne Biçimli Riton (Lidya Çağı)

Kaynak : <http://fineartfixer.wordpress.com/> [18 Temmuz 2012]

İ.Ö. 555, Sardes, Pişmiş Toprak; Tekne formu gövdesinin iki dar ucunda birer hayvan başı şeklinde kulpları bulunur. Yan yüzeyinde ise bir adet akıtma emziği yer alır. Açık renk astar üzerine kahverengi boya ile yapılmış çeşitli hayvan figürleri ve geometrik çizgisel bezemeleri vardır(Resim 71).

Resim 72. Çizme Biçimli Riton (Lidya Çağı), Sadberk Hanım Müzesi

Kaynak : Eski Çağda İçki ve Sunu Kapları, s.69

İ.Ö. 7-6. yüzyıl, Saredes, Pişmiş Toprak, Yüksek : 21.3 cm, Uzunluk : 10.6 cm (ağız Çapı); Kiremit renk çamurlu, boyun ve ayak kısmı turuncu – krem renk astarlı, diğer kısımlar kırmızı astarlı ve açıktır. Genişleyen ağız kenarına sahip bacak biçimindeki gövde, aşağıya doğru daralmakta olup, ayak kısmı çarık formundadır. Boyun kısmında dalgali çizgiler, içi noktali üçgenler ve nokta ile yapılan bezeme, bordo ve siyah rengi boya ile turuncu zemin üzerine yapılmıştır. Ayak bileğinde de aynı süslemeler görülmektedir. Ayağın ucu ve alt kısmı aynı renk boya ile boyanmıştır. Topuğun iki yanında, tepesi kıvrık üçgen süslemeler siyah boya ile işlenmiştir. Tabanda boşaltma deliği yer almaktadır(Resim 72).

2.2.10. Ege ve Yunan Uygarlığı Dönemi Ritonları

Ekonomik nedenlerle İ.Ö. 8. yüzyıldan itibaren Doğu Akdeniz, Batı Anadolu ve Karadeniz kıyılarında koloniler kurmaya başlayan Yunanlılar¹⁶⁷, üç topluluk halinde Anadolu'ya gelmişlerdir. Bunlardan Aioller Kuzeye, İonlar orta bölgeye ve Dorlar da güneye yerleşmişlerdir.¹⁶⁸

Yunan medeniyetleri dönemi;
 Miken Çağı(İ.Ö. 1450-1200),
 Geometrik Çağ (İ.Ö. 1050-700),
 Orientalian ve Erken Arkaik Çağlar (İ.Ö. 700-550),
 Arkaik Çağ (İ.Ö. 570-460),
 Klasik Çağ (İ.Ö. 475-334),
 Helenistik Çağ (İ.Ö. 330-30), başlıkları altında incelenmektedir.

Miken Çağ'ı sanatı geniş ölçüde Girit sanatının etkisi altındadır. Seramikler gerek biçim gerekse bezeme yönünden Girit sanatının bir devamı gibidir, ancak daha sonraları yeni formlar ve bezemelerle ortaya çıkan stil protogeometrik seramiğin temelini oluşturmuştur.¹⁶⁹ Açık renk astar üzerine boya ile yapılmış stilize bitki ya da deniz hayvanları ve geometrik motiflerle süslü Miken kapları arasında kulpları üzengi biçiminde olan vazolar ve yüksek ayaklı kadehler tipiktir.¹⁷⁰

Geometrik Çağ seramikleri değişik merkezlerde üretilmiş olmalarına rağmen seramiklerde görülen çizgi bezeler, bitki ve deniz hayatıyla ilgili motiflerin yanı sıra, pergelli daireler, zik-zak, üçgen kafes, baklava, düz ve dalgalı çizgiler gibi geometrik süslemeler ortak özellikler olarak göze çarpmaktadır.¹⁷¹

¹⁶⁷ Sadberk Hanım Müzesi Kitabı; Me-Pa Medya Pazarlama San. Tic. A.Ş., İstanbul, 1995, s. 37

¹⁶⁸ Anadolu Uygarlıkları Görsel Anadolu Tarihi Ans., 1982, C.1. s.211

İlhan, Selvi; a.g.e., s. 38

¹⁶⁹ Sadberk Hanım Müzesi Kitabı; a.g.e.,s. 31

¹⁷⁰ Anadolu Medeniyetleri, *Yunan/Roma/Bizans II*, Avrupa Konseyi 18. Avrupa Sanat Sergisi, İstanbul, 1983, s.5

¹⁷¹ Sadberk Hanım Müzesi Kitabı; a.g.e.,s. 35

Anadolu dışındaki diğer merkezlerden de etkilenen ustalar, Anadolu komşularından aldıkları motifleri kendilerine göre yeni bir düzenleme yaparak üretmişlerdir.¹⁷² Geometrik vazolardaki süslemeler ritonlarda da görülmektedir. Yüzeyler yatay frizlere ayrılmış, bunlar dikey çizgiler, zik-zak hatlar, gamalı haç, düz ve dalgalı hatlar, vahşi-evcil hayvan motifleri ve insan motifleri ile bezenmiştir.¹⁷³

Ekonomik nedenlerle geldikleri Doğu Akdeniz kıyılarında Ticaret kolonileri kurmaya başlayan Yunanlılar, buralarda Doğunun köklü geleneklere dayanan zengin¹⁷⁴ sanatı ile karşı karşıya gelmişlerdir.¹⁷⁵

Katı ve biçimsel geometrik üslup, bu defa Doğunun efsanevi motifleriyle bezenmeye başlamış ve Yunan Sanatında ‘**Orientalizan Stil**’ olarak adlandırılan sanatın doğmasına neden olmuştur. Aslan, grifon¹⁷⁶, sfenks¹⁷⁷ gibi doğu kökenli hayvan figürleri, bronz, fildişi ve seramik eserleri süslemiştir. Ancak zaman zaman insan figürleri de tasvir edilmiştir.¹⁷⁸

Yunan Sanatı **Arkaik Çağda** gerçek yaratıcı kimliğine ulaşmıştır. İ.Ö.6 yüzyıl boyunca yunan vazo sanatı Doğudan aldığı palmet, lotus saç örgü motiflerini kullanırken, Doğunun etkisinde boğulmamıştır. Önceki karışık varlıkların yerini mitolojik tanrı ve tanrıçalar ile insan figürleri almıştır. İ.Ö. 6. Yüzyılın başından itibaren Attica, vazo imal merkezi olmuş ve siyah figür tekniğinin en güzel vazoları bütün Ege ve Akdeniz dünyasına yayılmıştır.¹⁷⁹

¹⁷² Sadberk Hanım Müzesi Kitabı; a.y.

¹⁷³ Saltuk, Secda; Arkeoloji Sözlüğü, İnkilap Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1989, s.232

¹⁷⁴ Anadolu Medeniyetleri, *Yunan/Roma/Bizans II*, Avrupa Konseyi 18. Avrupa Sanat Ser., İstanbul, 1983, s.6

¹⁷⁵ Sadberk Hanım Müzesi Kitabı; a.g.e.,s. 37

¹⁷⁶ **Grifon** : Baş ve kanatları kartal, gövdesi aslan biçiminde olan mitolojik yaratık.
<http://www.uludagsozluk.com/k/grifon/> [14 Temmuz 2012]

¹⁷⁷ **Sfenks** : Mısır ve yunan mitolojilerinin masalsi figürü. İnsan başlı bir aslandır.
<http://www.uludagsozluk.com/k/> [14 Temmuz 2012]

¹⁷⁸ Sadberk Hanım Müzesi Kitabı; a.g.e.,s. 37

¹⁷⁹ Sadberk Hanım Müzesi Kitabı; a.g.e.,s. 39

Perslerin Anadolu'ya gelişi ile birlikte Yunan Sanatı Anadolu'da Pers etkisi altında kalmış ve Greko-Pers Sanatı olarak literatüre geçmiştir. **Klasik Çağ** olarak tanımlanan bu dönemde vazo resimlerinde de yenilikler başlamış, İ.Ö. 6. yüzyılın sonuna doğru başlayan kırmızı figür tekniği daha gelişmiş ve figürlerde boyut önem kazanmıştır. Siyah figürlü vazolar az da olsa devam etmektedir.¹⁸⁰

Yunan seramik ritonlarında, daha önceki uygarlıkların ritonlarından farklı olarak hayvan, insan, boynuz bir arada biçimlendirilmiştir. Ayrıca satir biçimindeki ritonlarda daha önceki uygarlıklarda görülmemiştir.¹⁸¹

Büyük İskender ile başlayan, ölümünden sonra da krallıklarla devam eden ve Roma tarafında ortadan kaldırılışı ile son bulan dönem **Helenistik Dönem** olarak bilinir. Greklerin, Anadolu halklarının, Perslerin, Mısırlıların ve diğer Ön Asya halklarının kültürlerinin karışıp kaynaşması ile oluşan kültür ve tarih dönemidir.¹⁸²

Bu dönemdeki seramik ritonlar madeni kapların taklitleridir. Perdah yöntemi kullanılmıştır. Hayvan biçimlidir ve bardak kısımları trompete benzemektedir. Konu olarak hayvan (ay, keçi, panter, aslan) ve insan biçimli seramik ritonlar üretilmiştir.¹⁸³

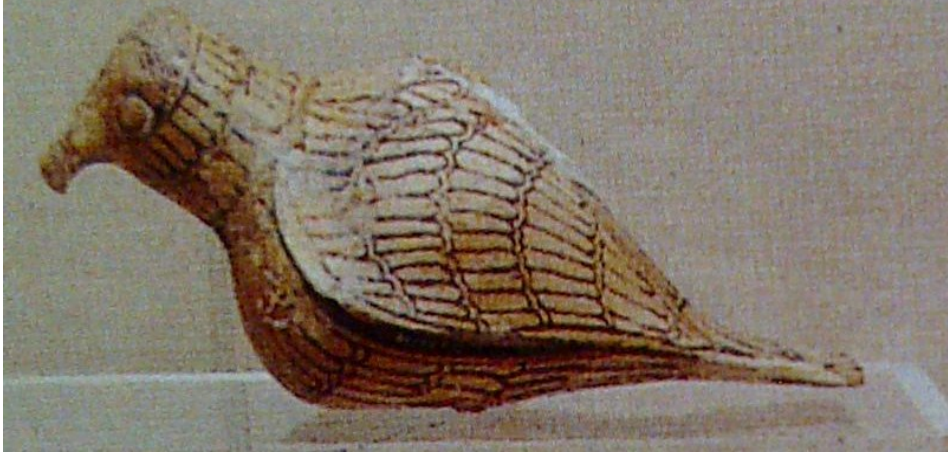
¹⁸⁰ Sadberk Hanım Müzesi Kitabı; a.g.e.,s. 45

¹⁸¹ İlhan, Selvi; a.g.e., s. 38

¹⁸² İlhan, Selvi; a.g.e., s. 53

Saltuk, Secda; Arkeoloji Sözlüğü, İnkilap Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1989, s.74

¹⁸³ İlhan, Selvi; a.g.e., s.54

Resim 73. Kuş Biçimli Riton (Orientalizan Dönem), Sadberk Hanım Müzesi
Kaynak : Sadberk Hanım Müzesi Kitabı; s.36

İ.Ö. 7. yüzyıl Anadolu, Pişmiş Toprak, Uz : 17.1 cm; Kuş biçimli, krem renk astar üzerine kahverengimsi boya ile kuşun, kanat, baş ve gövde tüyleri bezenmiş, törensel işlevli kap(Resim 73).

Resim 74. Domuz Biçimli Riton (Helenistik Dönem), Sadberk Hanım Müzesi
Kaynak : Sadberk Hanım Müzesi Kitabı; s.52

İ.Ö. 3. yüzyıl, Anadolu, Pişmiş Toprak, Yüksek : 19.5 cm; Domuz formunda, kırmızı çamurlu, törensel işlevli kap(Resim 74).

Resim 75. Koç Başlı Riton (Doğu Yunan Dönemi), İzmir Arkeoloji Müzesi

Kaynak : Anadolu Medeniyetleri, Yunan/Roma/Bizans II,s.30

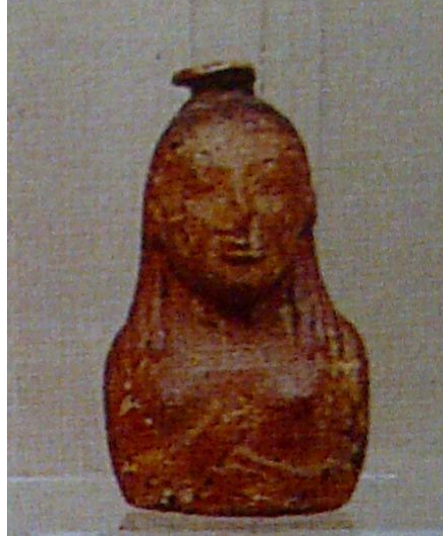
İ.Ö. 6. yüzyıl, Bayraklı, Pişmiş Toprak, Yüksek : 29 cm, Uzunluk : 12 cm (Ağız Çapı); Boynuz biçimli içki kabının sivri ucu koç başı şeklindedir. Koçun boyun kısmı kahverengi üzerine beyaz noktalarla, kabın gövdesi kiremit rengi yüzey üzerine içi beyaz noktalarla kırmızı renkte balık pulu bezemelidir(Resim 75).

Resim 76. At Başlı Riton (Yunan Klasik Dönem), Sadberk Hanım Müzesi

Kaynak : Eski Çağ'da Sunu ve İçki Kapları s. 113

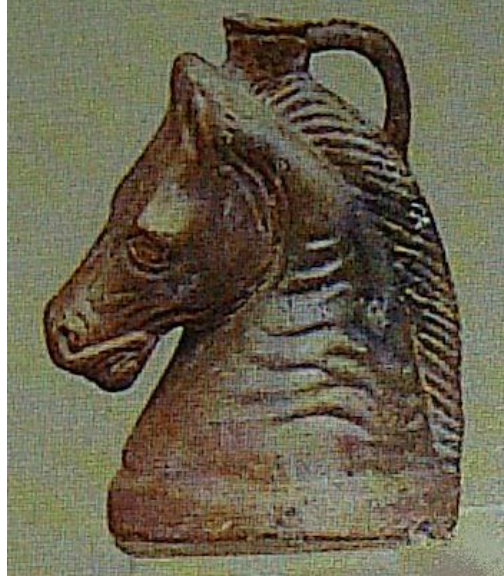
İ.Ö. 5. yüzyıl, Anadolu, Pişmiş Toprak, Yüksek : 27.6 cm, Uzunluk : 16 cm (genişlik), 15.9 cm (ağız çapı); Kırmızı çamurlu, geniş ağız kenarlıdır. Boynuz biçiminde geniş ve uzun bir gövdeye sahiptir. Baş kısmı at başı biçiminde şekillendirilmiştir(Resim 76).

Resim 77. Kadın Biçimli Riton (Orientalizan Dönem Doğu Yunan), Sadberk Hanım Müzesi

Kaynak : Sadberk Hanım Müzesi Kitabı; s.36

İ.Ö. 6. yüzyıl, Anadolu, Pişmiş Toprak, Yük : 10 cm; Kadın büstü formunda, başın üst tarafında sıvı doldurma ağzı yer almaktadır. Kırmızı çamurla şekillendirilmiş, törensel işlevli kap(Resim 77).

Resim 78. At Biçimli Riton (Helenistik Dönem), Sadberk Hanım Müzesi

Kaynak : Sadberk Hanım Müzesi Kitabı; s.52

İ.Ö. 3. yüzyıl, Anadolu, Pişmiş Toprak, Yük : 18 cm; At başı formunda, başın üst tarafında sıvı doldurma ağzı bulunur. Ağız kısmı ve atın yeleleri ile birleşen bir kulbu mevcuttur. Kırmızı çamurlu, törensel işlevli kap(Resim 78).

Resim 79. Yunan Dönemi Riton Örnekleri, Adana Ark.Müzesi

Kaynak : <http://www.adanaliz.org/index.php?topic=6250.0> [19 Temmuz 2012]

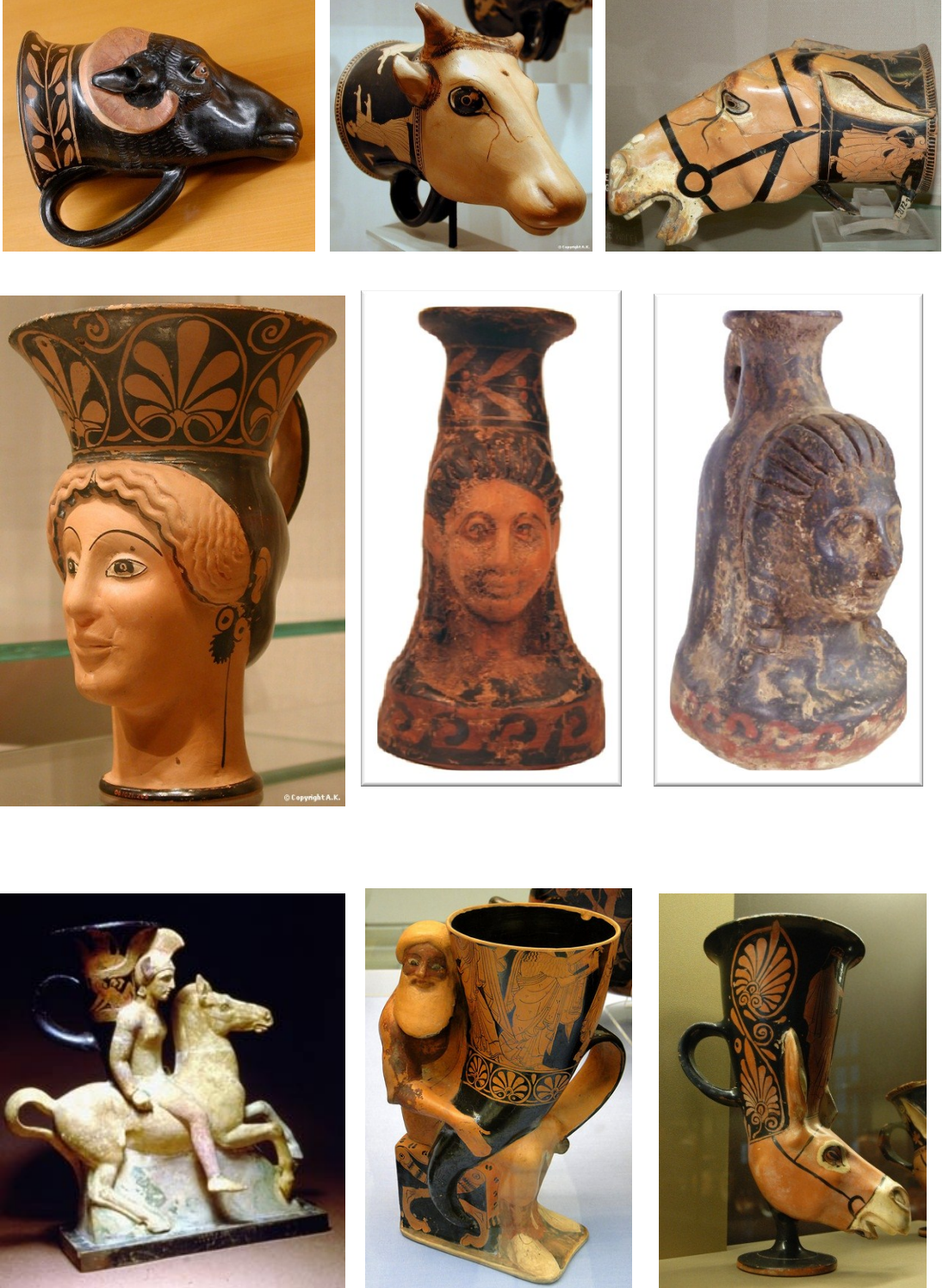
Resim 80. Kartal Başlı Riton (Arkaik Dönem)

Kaynak : <http://www.metmuseum.org/toah/works-of-art/2006.267> [9 Eylül 2012]

Resim 81. Yunan Dönemi Riton Örnekleri

Kaynak : <http://foter.com/f/photo/64311483/9d626385ed/> [19 Temmuz 2012]

Resim 82. Yunan Dönemi Riton Örnekleri

Kaynak : <http://marinni.livejournal.com/633473.html> [19 Temmuz 2012]

2.2.11. Likya Dönemi Ritonları

Yontu sanatında yoğun Helen etkisi altında olan zengin Likya beyliklerinin; çanak-çömlek gereksinimlerini de Helen kentlerinden yaptıkları ithalat ile karşıladıkları, dolayısıyla Likyalıların kendilerine öz bir seramik sanatı olmadığı yapılan araştırmalardan anlaşılmaktadır.¹⁸⁴

2.2.12. Pers Dönemi (Anadolu) Ritonları

Lidya hâkimiyeti İ.Ö. 546 yılında Persler tarafından yıkılır ve Anadolu Pers egemenliği altına girer (İ.Ö. 546 - 334). Bu dönemde Anadolu'da var olan sanatta Pers etkileri görülmeye başlar. Greko - Pers stili sanat eserlerinin yaratıldığı bir ortam oluşur.¹⁸⁵

Huni biçimli ritonlar ve şarabı havalandırma geleneği İran'a özgüdür. Pers seramik ritonlarının bardak kısımlarının uzun ve huni biçimli oluşunun nedeni, törende içki içen kişinin ritona elindeki şarap şişesini kaldırarak dökmesi içindir. Bunun amacı şarabı havalandırarak lezzetini arttırmaktadır.¹⁸⁶

Ritonların bezemelerinde kazıma ve kabarma teknikleri uygulanmış olup, formlar maden örneklerden taklit edilmiştir. Konu olarak at, aslan, boğa gibi hayvan figürleri kullanılmıştır.¹⁸⁷

¹⁸⁴ <http://www.turkmayasi.tr.gg/Lykia-Sanati.htm>[19 Temmuz 2012]

<http://www.forum.bbs.tr/arkeoloji-mitoloji/12713-anadolu-uygarliklari-lykia-yontu-sanati.html>

¹⁸⁵ <http://www.anadolumedenyeterimuzesi.gov.tr/belge/1-55024/mo1200lerden-gunumuze-anadolu-uygarliklari.html> [19 Temmuz 2012]

¹⁸⁶ Von Zabern, M.; Ancient Art The Norbert Schimmel Collection, Germany, 1974, s.162

İlhan, Selvi; a.g.e., s.51

¹⁸⁷ İlhan, Selvi; a.y

Resim 83. Çizme Biçimli Riton (Pers Dönemi)

Kaynak :<http://www.ebay.com/itm/Ancient-Persian-pottery-spouted-boot-vessel-/280827064174>
[14 Temmuz 2012]

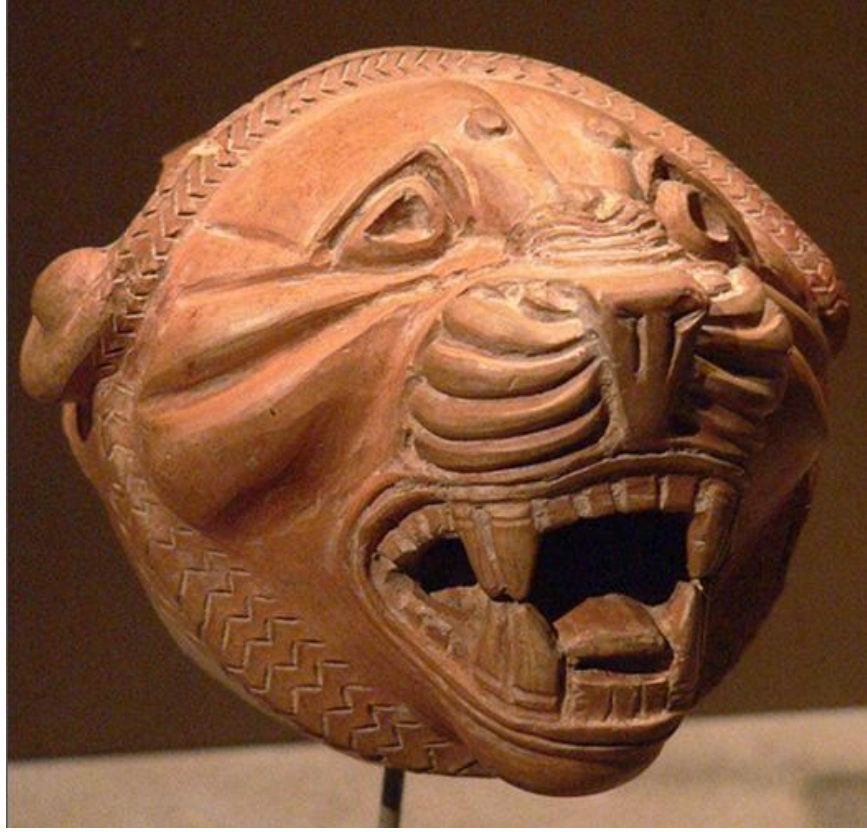
İ.Ö. 1. binyıl, Anadolu, Pişmiş Toprak, Yüksek : 13.3 cm, Uzunluk : 17,8 cm ; arka kısmına akıtma ağzı ilave edilmiş çizme biçimli, törensel işlevli kap(Resim 83).

Resim 84. Aslan Biçimli Riton (Anadolu Pers Çağı), Metropolitan Museum

Kaynak :<http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/30005340?rpp=20&pg=5&>
[07 Temmuz 2012]

İ.Ö. 4-3. yüzyıl, Anadolu, Pişmiş Toprak, Yüksek : 29.7 cm; Aslanın ağız, kulakları ve boynuzları kırmızı renktedir. Gövdesi arka bacak ve kanatları boynuz biçimli kabın yüzeyine rölyef olarak işlenmiştir(Resim 84).

Resim 85. Aslan Biçimli Riton (Anadolu Pers Çağı)

Kaynak : <http://www.flickrriver.com/photos/mharrsch/32340352/> [13 Eylül 2012]

2.2.13. Roma Dönemi Ritonları

İ.Ö. 30 yılında İtalya'dan başlayarak İ.Ö. 395 kadar süren¹⁸⁸, Yunan karası, Makedonya, Anadolu ve Mısır'a kadar Doğu ile Batı Akdeniz dünyasına hâkim olmuş dönem Roma İmparatorlu Çağı olarak bilinir.¹⁸⁹

Roma İmparatorluğunun geniş sınırları içinde sadece ufak bir parça olan Anadolu, köklü geçmişinin ve kültür birikiminin de yardımıyla Roma Çağı'na ayak uydurmuş ve politik bağımsızlığı olmamasına rağmen, sanatını devam ettirmeyi başarmıştır.¹⁹⁰

¹⁸⁸ Sadberk Hanım Müzesi Kitabı; a.g.e.,s.55

¹⁸⁹ Anadolu Medeniyetleri, *Yunan/Roma/Bizans II*,Avrupa Konseyi 18. Avrupa Sanat Sergisi., İst., 1983, s.104

¹⁹⁰ Anadolu Medeniyetleri, a.y.
Sadberk Hanım Müzesi Kitabı; a.y.

Roma Çağı seramikleri erken dönemde, Helenistik çanak çömleğin devamı şeklindedir. Kabartmalı kaplar, kurşun sırlılar ve daha sonra **Terra Sigillata**¹⁹¹ adı verilen kaplar, Erken İmparatorluk Dönemi'nin tipik örnekleridir. Mercan kırmızısı astarları ve çok ince bisküvileri ile hemen diğerlerinden ayrılmaktadır. Diğer önemli bir eser grubu ise terrakotta heykelciklerdir. Evlerde, mabetlerde ve mezarlarda ortaya çıkan bu figürlerin çoğu **Greko-Romen** başlığı altında, İ.Ö. 1. yüzyıl ile İ.Ö. 1. yüzyıla tarihlenmektedir.¹⁹²

Helenistik dönemde görülen kabartma vazo ve riton biçimleri Roma Çağı'nda da devam etmiş, konular mitolojiden alınmıştır.¹⁹³

Resim 86. Satir Başı Biçimli Riton (Roma Dönemi), J. Paul Getty Museum

Kaynak : <http://search.getty.edu/gateway/search?q=&cat=type&types=%22Vessels%22&rows=50&srt=&dir=s&dsp=0&img=0&pg=5> [19 Temmuz 2012]

İ.Ö. 2-1. yüzyıl, Anadolu, Pişmiş Toprak, Yüksek : 20.5 cm; Satir¹⁹⁴ başı formunda, başın üst tarafında sıvı doldurma ağzı yer almaktadır. Kırmızı çamurla şekillendirilmiş, törensel işlevli kap (Resim 86).

¹⁹¹ **Terra Sigillata:** Roma seramiklerinde kullanılan, süzölmüş ince dokulu çamurun sır gibi uygulanıp 800 santigratta pişirilmesiyle elde edilen bir tür bezemenin adı ve bu teknikle bezenmiş ürünlerdir. <http://www.uludagsozluk.com/k/terra-sigillata/> [19 Temmuz 2012]

¹⁹² Sadberk Hanım Müzesi Kitabı; a.y.

¹⁹³ İlhan, Selvi; a.g.e., s.55
Saltuk, 1993, s.153

¹⁹⁴ **Satir:** Eski Yunan mitolojisinde yer alan yarı keçi yarı insan kır ve orman iyisi. <http://tr.wikipedia.org/wiki/Satir> [19 Temmuz 2012]

Resim 87. At Biçimli Riton (Helenistik Dönem)

Kaynak : İstanbul arkeoloji Müzeleri Yıllığı 10(Kapak), İstanbul 1962

Resim 88. Hayvan Biçimli Riton (Roma Dönemi)

Kaynak : http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Rhyton,_Ancient_Roman_pottery_-_Arch%C3%A4ologische_Staatssammlung_M%C3%BCnchen.JPG [12 Eylül 2012]

2.2.14. Bizans, Selçuklu ve Osmanlı Dönemi

Seramik sanatı içerisinde önemli bir bölümü kapsayan ritonlar, çok tanrılı inanç sisteminin bir sonucu olarak doğmuş ve bu inanın öğretileri doğrultusunda şekillenmişlerdir.

Anadolu'da ritonların üretimi Neolitik Çağ'dan başlayarak Roma Çağı'na kadar devam etmiştir. Roma Çağı'ndan sonra Anadolu'da hüküm sürmüş, Bizans, Anadolu Selçuklu ve Osmanlı Devletlerinde tek tanrılı inanç sisteminin benimsenmesi ile riton üretimleri de son bulmuştur. Bu dönemlerde çeşitli hayvan figürlü seramik üretimleri değişik amaçlarla devam etmişse de, işlevsellik açısından konumuzun dışında kaldığından, çalışmamızda bu dönemler ele alınmayarak konu Roma Çağı ile sınırlandırılmıştır.

3. BÖLÜM : ANADOLU SERAMİK RİTONLARINDA ŞEKİLLENDİRME VE DEKOR TEKNİKLERİ

3.1. ANADOLU SERAMİK RİTONLARINDA ŞEKİLLENDİRME TEKNİKLERİ

3.1.1. Elle Şekillendirme

Seramiği keşfeden insan, önce doğada bulduğu kili toprak halinde ele alıp elleri ile şekillendirmiştir. Çimdikleme denen yöntemdir. Toprak halindeki çamuru parmaklar arasında sıkıştırarak incelte incelte şekillendirmiştir.¹⁹⁵

Çarkın henüz devreye girmediği dönemlerde seramikler, ağaçtan, çamurdan yada örülmüş sepetten yapılmış, döndürülebilen altlıkların üstünde, elle, bant usulü biçimlendirilmişlerdir.¹⁹⁶

Teknolojinin gelişmediği bu dönemlerde el ile plastik çamurun şekillendirilmesiyle yapılan bu üretim yöntemine “Elle Şekillendirme” denir. Daha sonraki dönemlerde çarkın icadı ile üretim yine el ile fakat çark yardımıyla yapılmaya başlanmıştır. Çömlekçi çarkının icadı, ilkel olan elle üretim yöntemine yeni bir görünüm ve üretimde serilik kazandırmıştır. El veya çark yardımı ile olsun kendine has yapıları ve tadı olan bu seramik ürünlerin üretimi teknolojinin gelişmesi ve talebin artması ile endüstriyel şekillerde üretilmeye başlanmıştır.¹⁹⁷

Geleneksel seramik şekillendirme yöntemlerinden biri de plaka yöntemidir. Merdane yardımı ile açılan çamur plakalar haline getirilir. Formun biçimine göre kesilerek biçimlendirilir. Deforme olmaması için suyu çektilirdikten sonra birleştirilecek yerlere çentik açıp balçık sürülerek plakalar yapıştırılır ve form tamamlanır.¹⁹⁸

¹⁹⁵ Yardımcı, İsmail; a.g.e., s.9

¹⁹⁶ Güner, Güngör; a.g.e., s.3

¹⁹⁷ Sevim, Cemalettin; *İlkel Fırımlar*, T.C. Anadolu Üniversitesi, Sos. Bil. Ens., Eskişehir 1991, s.7-8

¹⁹⁸ Alkan-Özdemir, Dilek; a.g.e.; s.72

3.1.2. Çömlekçi Çarkında Şekillendirme

Seramik disiplininin içinde var olan şekillendirme tekniklerinden biride seramik tornası yada çömlekçi çarkı şekillendirme olarak bilinmektedir. Bu yöntemin İ.Ö. 3500 de Mezopotamya'da bulunduğu düşünülmektedir. Anadolu'da ilk çarklı çömlekçiliğe ait bulgulara İ.Ö. 3000-2000 yılları arasında ilk kez Kayseri dolaylarında, Alişar'da, Boğazköy'de ve Truva'da rastlanmaktadır.¹⁹⁹

İlk çömlekçi tezgâhı, çamurdan ya da tahtadan yapılmış plâkaların sabit bir yere oturtulmasıyla oluşuyordu; çamurdan kapacak ya bu plâkaların üzerinde, işi yapan kişinin işin çevresinde dönmesiyle ya da ara sıra plâkayı döndürmesiyle, elle ve bant usulüyle biçimlendiriliyordu. Çömlekçi çarkında kullanılan aletler kesin olarak tespit edilmemekle birlikte, arkeolojik kazılarda bulunan kemik, taş ve tahta parçaları arkeologlar tarafından çömlekçilikte kullanılan aletler olarak gruplandırılmıştır.²⁰⁰

Anadolu'da çömlekçilik, ilkel ve gelişmiş çömlekçilik olmak üzere iki ayrı grupta incelenmektedir. Bunlar;

İlkel çömlekçilik : Bu tür çömlekçilik, çarksız döndürülebilen altlıklar üzerinde ya da çark olsa bile mili henüz yataksız olduğundan gene altlıklar üzerinde kilin elle biçimlendirilmesiyle yapılan işlerin, fırın kullanılmaksızın açık havada ya da tandırda tek pişirimle gerçekleştirilmesidir.

Gelişmiş çömlekçilik : Bu tür çömlekçilik, kilin artık milli ve yataklı çarklarda merkez kaç kuvveti yardımıyla elle çekilerek biçimlendirilmesinden çömlekçi fırınlarında sırlı ya da sırsız pişirilmesiyle gerçekleştirilir.

Ayakla döndürülebilen ilk çömlekçi çarkına İ.Ö. 300 yılında Philae adasında (Yukarı Mısır'da) bulunan bir tapınağın duvar rölyeflerinde rastlıyoruz(Resim 89). Ayakla çevrilebilen çömlekçi çarkının çeşitli aşamaları yanında elle döndürülen çömlekçi çarkı çağımıza dek hemen her yerde yaşamını sürdürmüştür.

¹⁹⁹ Güner, Güngör; a.g.e., s.5

²⁰⁰ Tümen Genç, A. Perizat; a.g.e., s.117

Resim 89. İ.Ö. 300 yılına ait Philae adasında bulunan bir Mısır tapınağının duvar rölyeflerinde, ayakla döndürülebilen çark türü.

Kaynak : <http://www.katpatuka.org/ilkel/3-gecis.shtml> [12 Temmuz 2012]

3.1.3. Kalıpla Şekillendirme

Kalıpla seramik şekillendirme yöntemi, seramik ürünlerin şekillendirilmesinde ve çoklu üretimde yaygın olarak kullanılan bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Genel olarak formu biçimlendirmek için şekillendirilecek formun hazırlanan kalıba seramik bünyelerden fitiller yapılıp ya da plakalar oluşturularak basma işlemi yapılır. Suyunu çeken form kalıptan ayrılır ve biçimlendirilmiş olur.²⁰¹

²⁰¹ Alkan-Özdemir, Dilek; Kağıt Katkılı Seramik Bünyeler ve Uygulamaları, Eskişehir Anadolu Üni. Sos. Bil. Ens., Sanatta Yeterlik Tezi, 2005, s.75

3.2. ANADOLU SERAMİK RİTONLARINDA DEKOR TEKNİKLERİ

Seramik dekorları; şekillendirme işlemi tamamlanmış seramik ürünlerin estetik değerini arttırmak ve farklı anlatımlar kazandırmak amacıyla sıraltı, sırüstü, sıriçi ve yaş çamurlar üzerine çeşitli yöntemler kullanılarak yapılan uygulamalardır.²⁰²

Kilin şekillendirilmesi ile elde edilen çeşitli ürünlerin dekorlanması eğilimi, bugünkü estetik ve ekonomik amaçların dışında, toplumların duyarlılığı, kültürel düzeyleri, dinsel inanç ve davranışlar ile sosyal ilişkilerini yansıtan bir unsur olmuştur. Anadolu'da kullanılan başlıca dekor teknikleri kabartma, fırça, kazıma, sgraffito, dolgu ve ajur dekorlama teknikleri sayılabilmektedir.

Bu sayılan bütün dekor tekniklerinin hemen hemen çoğunda astar(angop) kullanılmıştır. Astar kullanımında tek rengin yanında farklı bir renk de kullanılmıştır. Astar kullanılan formlarda astarlama işlemi ya tüm yüzeyi kaplamıştır ya da formun belli bir kısmına uygulanmıştır.²⁰³ Astarlı zemin üzerine çeşitli renkler kullanılarak geometrik ve organik süslemeler seramik zeminler üzerine uygulanmıştır.

Perdah(açkı) tekniği, seramik mamul deri sertliğine geldiği zaman, metal, kemik vb. sert bir alet yardımı ile yüzeyin düzleştirilip, parlatılması işlemidir. Perdah tekniği astarsız yüzeylerde kullanıldığı gibi, astarlı yüzeylerde de kullanıma olanak veren bir tekniktir(Resim 90). Perdah(açkı) tekniğini uygulanması ile sağlanan, süsleme amacının dışında formun dayanıklılığını artırmaktır.²⁰⁴

Perdah uygulaması ile formun yüzeyindeki poroz²⁰⁵ yapı giderilerek, sıvı geçirgenliğini minimuma indirmek amaçlanmıştır. Perdahlama dayanıklılığı artırır; forma güzel bir görünüm sağlar ve ayrıca madeni eşyalara benzetme kaygısı taşıyorsa bu görünümü elde etmek için de uygulanabileceği düşünülebilir.²⁰⁶

²⁰² Sevim, Sıdıka Sibel; Seramik Dekorlar ve Uygulama Teknikleri, Yorum Sanat, İstanbul 2007, s.11

²⁰³ Tümen Genç, A. Perizat; a.g.e., s.121

²⁰⁴ Tümen Genç, A. Perizat; a.y.

²⁰⁵ **Poroz** : Kimya terminolojisinde gözenekli yapıda olan maddeleri ifade etmektedir.

<http://www.uludagsozluk.com/k/poroz/> [12Ekim 2012]

²⁰⁶ Tümen Genç, A. Perizat; a.y.

Resim 90. Perdah(açkı) Tekniği Seramik Örneği (Hitit Çağı)

Kaynak : <http://www.pbase.com/dosseman/image/36932499> [18 Ocak 2012]

3.2.1. Kabartma Dekor Tekniği

Kabartma rölyefli dekorlar, şekillendirme işlemi yapılmış deri sertliğindeki veya pişmiş ürünler üzerine rölyef tarzında yapılan uygulamalardır. Bu tür dekorlarda ürünlerin yüzeyine desenler geniş rölyefler biçiminde uygulanabileceği gibi biçim dekor ilişkisine bağlı olarak desenlerin kenarları kontür biçiminde ve çeşitli şeritler halinde rölyef tarzında dekorlarda yapılabilir(Resim 91).

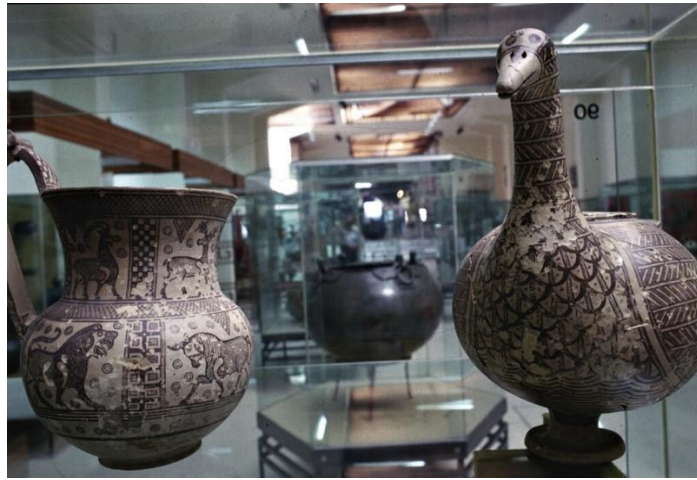

Resim 91. Kabartma Dekor Bezemeli Seramik Örneği (Hitit Çağı), Anadolu Med. Müz.

Kaynak : <http://2totravel.blogspot.com/2011/10/anadolu-medeniyetleri-muzesi.html> [18 Ocak 2012]

3.2.2. Fırça Dekor Tekniği

Fırça dekor tekniği, seramik formun ham halde(pişmemiş) ya da piştikten sonra yüzeyine fırça kullanılarak yapılan serbest el dekoru tekniğidir. Formların yüzeylerine renkli astar, boya uygulamalarında kullanılır. Fırça dekoru ile dekorlanmış yüzeyler, genellikle zemin renklendirilmesinde, figür uygulanmış formlarda detaylarının ön plana çıkarmak için farklı renkli astarlar ile kullanılmıştır. Bunun yanında form üzerine kuşak(şerit) çekmek ve bu kuşak aralarını dekorlamak için de kullanılmıştır(Resim 92).²⁰⁷

Resim 92. Fırça Dekor Bezemeli Seramikler (Frig Çağı)

Kaynak : <http://foter.com/f/photo/2930841491/0f9b27fc6c/> [17 Temmuz 2012]

3.2.3. Kazıma Dekor Tekniği

Kazıma, çeşitli yapım türleriyle şekillendirilmiş pişmemiş yarı mamul çamur yüzeye uygulanan dekorlama türlerinden biridir. Şekillendirilmiş seramik formların rötuş işlemi tamamlandıktan sonra deri sertliğine gelmiş yüzeylere uygulanır. Sivri uçlu bir araçla süsleme, seramik pişirilmeden önce yapılır. Kazıma bezek şeklinde yapılan süslemeler; noktali çengel, noktali çapraz, tarama, “v” dizileri, baklava dizileri, diyagonal dizileri, çift zik-zak, içine konsantirik daire, içi açık gibi süslemelerdir.²⁰⁸

²⁰⁷ Tümen Genç, A. Perizat; a.g.e., s.123

²⁰⁸ İlhan, Selvi; a.y.

3.2.4. Sgraffito Dekorları

Kazıma dekorlarının bir başka türü Sgraffito'dur. Sır, angob ya da yaş çamurlar üstündeki kazıma dekorlarında yararlanılan bir süsleme yöntemidir. Sgraffito dekorları, genellikle pişirim yapılmamış ürünlere astar kullanılarak ince kazımlar şeklinde uygulanan dekor yöntemi olarak biliniyorsa da pişirim yapılmış ürünler üzerine de boya ve sır kullanılarak ince kazımlar şeklinde uygulanabilir (Resim 93).²⁰⁹

Resim 93. Sgraffito Dekor Tekniği (Hitit Çağı)

Kaynak : <http://www.hazineavcisi.com/hitit.html>

3.2.5. Dolgu Bezek Dekor Tekniği

Deri kıvamı sertliğine gelen yaş çamur üzerine istenilen şekil sivri uçlu bir alet ile kazındıktan sonra kazınan yüzeylere astarın doldurularak bezenmesidir.

3.2.6. Ajur Dekor Tekniği

Seramik formların şekillendirilmesinden sonra henüz yaş iken oyulması suretiyle yapılan dekorlama yöntemidir. Dilimize delik işli motifli kumaş işlemeciliğinden girmiş bir sözcüktür. Yaş çamur üzerinde yerleştirilmiş dekoratif biçimlerin kesilmesi ve delikler oluşturacak şekilde oyulması suretiyle oluşturulmuş dekorlardır.

²⁰⁹ Sevim, Sıdıka Sibel; a.g.e., s.85

3.2.7. Mühür (Istampa) Dekorları

Mühür dekorları, şekillendirme işlemi tamamlanmış deri sertliğindeki veya pişirim işlemi yapılmış ürünlerin yüzeyleri üzerine çeşitli biçim ve büyüklüklerdeki nesnelerin bastırılıp iz bırakılmasıyla yapılan bir dekor uygulamasıdır. Bu dekorlar seramiğin bulunması kadar eski dekor yöntemlerindedir. İnsanoğlu seramiği ilk şekillendirmeye başladığı zaman elleri ile üzerine izler yaparak ilk mühür dekorlarını gerçekleştirmiştir. Daha sonra çeşitli doğal malzemeleri mühür biçiminde kullanarak şekillendirdikleri ürünler üzerine dekorlar yapmışlardır.²¹⁰

²¹⁰ Sevim, Sıdika Sibel; a.g.e., s.87

3.3. ANADOLU SERAMİK RİTONLARININ ÇAĞLAR BOYU ŞEKİLLENDİRME VE DEKOR TEKNİKLERİNİN DEĞERLENDİRME VE KARŞILAŞTIRMASI

Anadolu Seramik Sanatında üretilen günlük seramikler ile ritonların, yapım ve bezeme tekniklerinde gerek malzeme, gerekse uygulanış biçimleri bakımından temelde aynı yöntemlerin kullanıldığı açıktır. Bu iki grup arasındaki en belirgin fark, ritonlarda formları belirleyen temel unsurun, inanç sisteminden kaynaklanmış olmasıdır. Tüm riton çeşitlerinde dikkati çeken bilinçli bir tasarımın oluşudur.

Anadolu seramik ritonlarında şekillendirme ve dekor tekniklerinin belirlenmesinde her dönemin genel seramik özelliklerini sırası ile incelemek oldukça faydalı olacaktır.

Neolitik Çağ'da, günlük seramikler kaba çamurlu, kalın çeperli, ağır ve basit olan kaplardır ve genellikle tek renkli ve açıktır.²¹¹ Seramik ritonlar ise sırtından bardaklı olup, kırmızı veya gri çamurdan yapılmış boyasız kaplardır ve elle şekillendirilmiştir.²¹²

Neolitik Çağ'ın devamı olan **Kalkolitik Çağ**'da, el yapımı çanak çömlekler teknik açıdan ileri bir düzeye erişmiştir. Parlak perdahlı tek renkli olarak çömleklerin yanı sıra zengin bezeklere sahip boyalı çanak çömlekler kalkolitik çağı temsil eder. Astarlı zemin üzerine kırmızıya çalan kahverengi ile yapılmış geometrik ve organik süsler kapların şekilleriyle uyum sağlamıştır. Toprağın elenmeye başlaması, cidarın incilmesi ve üzerine sürülen kırmızı süslü ve ilgi uyandıran kaplar erken Anadolu Kalkolitiğinin belirleyen karakteristik sanat eserleridir.²¹³ Bunlar arasında insan ve hayvan biçimli kaplar da ritonların en eski prototiplerini temsil etmektedir.²¹⁴

²¹¹ Sevin, Veli; a.g.e., s.56-57

²¹² İlhan, Selvi; a.g.e., s.8

²¹³ MEGEP,(Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi); *SERAMİK VE CAM TEKNOLOJİSİ, ANTİK FORK TASARIMI*, Ankara 2007, s.7

²¹⁴ Temizer, Raci; a.g.e., s.34

Tunç Çağı'nda seramik yüzeylerde daha parlak ve keskin hatlar görülmektedir. Seramiklerde ip bezemesi ile yapılan dekorlara rastlanmaktadır. İp bezemesi, çamur yaşken üstüne ip bastırılarak yada çizilerek oymalar ve yatay şeritlerle yapılan süslemedir. Boyalı kaplar daha çok kırmızı ve açık zemin üzerine koyu renklerle süslüdür. Gerek kazıma ve gerekse boya ile süslü kaplarda motifler daima geometriktir.²¹⁵

Kapların genel görünüşünde madeni kaplara iyice benzetilebilmesi için perdahlanma tekniği kullanılmıştır. Bu dönemde hayvan biçimli kapların yapımı sürmüştür.²¹⁶

Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nda seramik formlardaki zenginlik ve kalite daha da artmıştır. Bunun bir nedeni daha önce sadece Kayseri yöresinde bilinen çarkçılığın orta Anadolu da tanınmış olmasıdır. Tek renkli kaplar parlak astarlı ve perdahlıdır. Madeni görüntü verilmiştir. Boyalı Çanak Çömlek krem zemin üzerine kırmızı kahverengi ve siyah geometrik motiflerle süslüdür. Dalgalı hatlar ve su kuşu motiflerde görülür.

Pişmiş kap türlerinde kullanılan formlar Tunç Çağı'nda kullanılan formların devamı niteliğindedir.²¹⁷ Elde, çömlekçi çarkında ve kalıpta şekillendirilmiştir.²¹⁸ Asur Ticaret Kolonileri Çağında görülen ritonlar hayvan, çarık ve insan biçimli olarak gruplanabilir.²¹⁹ Konu olarak işlenen hayvanların sayısı çeşitlenmiş ve ritonlarda aslan, antilop, domuz, kartal, kedi, çarık ve salyangoz formları dikkat çekmektedir.²²⁰

²¹⁵ MEGEP; a.g.e., s.8

²¹⁶ Timur, Mine; Anadolu'da Seramiğin Doğuşu, Antika Aylık Dergisi, Ağustos-Eylül 1987, s.8

İlhan, Selvi; a.g.e., s.11

²¹⁷ Yardımcı, İsmail; a.g.e., s.35

²¹⁸ Gülyaz, Murat E.; Anadolu'da İ.Ö. II. Binde Hayvan Biçimli Libasyon Kapları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1993, s.31

İlhan, Selvi; a.g.e., s.15

²¹⁹ İlhan, Selvi; a.y.

²²⁰ Temizer, Raci; a.g.e.,s 65-66

İlhan, Selvi; a.g.e., s.14

Bu çağda ritonlar boya, kazıma ve kabartma bezeli olarak üç grupta toplanır.²²¹ Kabartma bezeli olarak yapılan seramik ritonlar, üst kısmı oyularak veya kabartı bırakarak(alçak-yüksek kabartı) süsleme yapılmıştır.²²²

Hitit Çağı'nda kabartmalı vazolar, büyük boğa ritonları (dinsel içki kapları) matara biçimli kaplar, süzgeçli ve gaga ağızlı testiler en belirgin formlardır. Anadolu seramik sanatının en parlak dönemlerinden biri de Hitit İmparatorluğu zamanıdır. Hitit seramiğinde metal kapların etkisi, sert, kıvrımlı formlara uzun boyun ve uzatılmış kulpların ilavesi görülür. Parçalar genellikle turuncu veya kırmızı angop ile astarlanmış ve çok iyi parlatılmıştır. Tek renkli seramik Hitit Kültürü'nde en üstün teknik düzeye ulaşmıştır.²²³

“...Kilden(seramikten) yapılması mümkün olan bütün şekiller denenmiştir, ince çamur, ince cidar, parlak perdah seramiğe sıcak kadife görünümü vermiştir.”²²⁴

Pişmiş topraktan yapılmış ritonlar açık zemin üzerine devetüyü, kahverengi, kırmızı ve siyah astarlıdır. Çamurlarına ince kum, sık dokulu çamur katılmıştır. Bazı boyasız örnekler kazıma ve kabartma olarak bezenmiştir. Elde, çömlekçi çarkında ve kalıpla şekillendirilmiştir.²²⁵ Hitit Çağı seramik ritonlarda kazıma, kabartma, boya bezekli süslemeler yapılmıştır. Kazıma bezekli ritonlarda yaprak, daire motifleri, noktalı çengel, nokta ve zik-zak dizileri, dairesel üçgen, kesik çizgiler, çapraz tarama, ucu açık üçgen gibi süslemeler görülmüştür. Kabartma bezekli ritonlarda iç içe üçgen motifleri çokça kullanılmıştır.²²⁶

²²¹ İlhan, Selvi; a.g.e., s.14

Gülyaz, Murat E.; a.g.e.,s.39

Türkteki, Sinem Üstün- Hürmüzlü, Bilge; Eski Çağ'da İçki ve Sunu Kapları, Sadberk Hanım Müzesi, İstanbul 2007, s.13

²²² İlhan, Selvi; a.y.

²²³ MEGEP; a.g.e., s.10

²²⁴ Özgüç, T.; *Eski Hitit Çağı Seramiği*, Hititler ve Hitit İmparatorluğu, Bonn 2002, s.449(makale)

²²⁵ Özgüç, N.; Kultepe'de 1948-1950 Yıllarında Bulunan Hayvan Biçimli Vazolar, Türk Tarih Kurumu Yay. Ankara 1949, s.88

İlhan, Selvi; a.g.e., s.28

²²⁶ Gülyaz, Murat E.; a.g.e.,s.40

İlhan, Selvi; a.g.e., s.28

Mezarlarda sıkça rastlanılan seramiklerden anlaşıldığına göre çömlekçi çarkında biçimlendirilen seramikler siyah yada gri astarlı madeni kapların etkisinde kalarak ortaya çıkmıştır. Bezemelerde genellikle geometrik motifler vardır. Bunlar zikzak damalı, üçgen yada karelerdir. Bazı örneklerde ise panolara bölünmüş ve bu panoların içleri hayvan motifleri ile doldurulmuştur. Frig kültürünün bir tipik özelliği de fırınlamadan önce kapların üzerine desenleri basmaktır.²²⁷ Frigli ustanın hayal gücünü ve yaratıcılığını sergileyen küçük heykel görünümünde hayvan biçimli törensel içki kapları(riton), Anadolu'da tarih öncesi çağlardan buyana kullanılmaya başlanmıştır.

Urartu Çağı büyük ölçüde Asur sanatı etkisi altında olmalarına karşılık, birçok bakımdan da kendi kişiliklerini belirtmesini bilmişlerdir.²²⁸ Urartularda çanak çömlekçilik çok gelişmiş olup, kalelerindeki çömlekçi atölyelerinde kırmızı renkli ve parlak görünümlü lüks mallar üretilmiştir. Bunların yanı sıra boğa başlı tunç kazanların pişmiş topraktan kopyaları ve dinsel törenlerde kullanılmakta olan çizme ya da hayvan biçimli kaplar da yapılmıştır.²²⁹ Riton yapma geleneği, boğa, aslan, çarık biçimli olarak bu dönemde de üretilmiştir.²³⁰

Boyalı ve boyasız olarak iki grupta incelenen Urartu ritonlarından boyasız olanlar perdahlılar ve madeni kapların taklitleri olup, elle şekillendirilmişlerdir.²³¹ Ritonlarda renk olarak çoğunlukla devetüyü astarlı zemin üzerine kırmızı, vişneçürüğü, siyah, beyaz ve açık kahverenginin çokça kullanıldığı gözlenmektedir.²³² Bezemelerde dalgalı hatlar, V ya da W, baklava dilimleri, içi içe geçmiş üçgenler belli başlı öğelerdir.²³³

²²⁷ MEGEP; a.g.e., s.12

²²⁸ Temizer, Raci; a.g.e., s.122

²²⁹ Sevin, Veli; a.g.e., s.237

²³⁰ Sevin, Veli; 1997, s.147

İlhan, Selvi; a.g.e., s.43

²³¹ İlhan, Selvi; a.g.e., s.43

²³² İlhan, Selvi; a.g.e., s.43

²³³ Taşyürek, Orhan A.; 'Adana Bölge Müzesindeki Boyalı Urartu Kaplarından Örnekler, Türk Arkeoloji Derneği, XXIV-1. Eylül-Ekim 1977, s.178-180
İlhan, Selvi; a.g.e., s.43

Lidya Çağı'nda iki tip seramiğe rastlanmıştır. Birincisi yerel sanatçılar tarafından bölgenin ünlü kremi için üretilen Idionlardır(**Lydion**/lidyon). İkinci tip ise Helenistik dönem etkilerini taşıyan figürlü kaplardır.²³⁴ Yunanlıların Doğu ülkeleri ile kurdukları ticaret ilişkileri sonucu yeni bir çömlek bezeme türü Lidya'da da kısa zamanda benimsendi. Bu tür bezenmemde kapların yüzeyi genellikle açık renk astar üzerine kırmızımsı bir boya ile yapılmış hayvan motiflerinden oluşuyordu.²³⁵

Ege ve Yunan Uygarlığı Dönemi formları daha çok Yunan tarzındadır. Geleneksel tekniklerle ürettikleri formlar üzerine yunan boya süslemelerini taklit etmişlerdir. Küçük heykelcikler özellikle baş formları çokça işlenmiştir.

Miken sanatı seramikleri gerek biçim gerekse bezeme yönünden Girit sanatının bir devamı gibidir. Açık renk astar üzerine boya ile yapılmış stilize bitki ya da deniz hayvanları ve geometrik motiflerle süslenmiştir.²³⁶

Geometrik Çağ seramikleri pergelli daireler, zik-zak, üçgen kafes, baklava, düz ve dalgalı çizgiler gibi geometrik süslemeler ortak özellikler olarak göze çarpmaktadır.²³⁷ Anadolu dışındaki diğer merkezlerden de etkilenen ustalar, Anadolulu komşularından aldıkları motifleri kendilerine göre yeni bir düzenleme yaparak üretmişlerdir.²³⁸ Geometrik vazolardaki süslemeler ritonlarda da görülmektedir.

Katı ve biçimsel geometrik üslup, bu defa Doğunun efsanevi motifleriyle bezenmeye başlamış ve Yunan Sanatında "**Orientalizan Stil**" olarak adlandırılan sanatın doğmasına neden olmuştur. Aslan, grifon, sfenks gibi doğu kökenli hayvan figürleri seramik eserleri süslemiştir.

²³⁴ MEGEP; a.g.e., s.13

²³⁵ Sevin, Veli; a.g.e., s.284

²³⁶ Anadolu Medeniyetleri, *Yunan/Roma/Bizans II*, Avrupa Konseyi 18. Avrupa Sanat Sergisi, İstanbul, 1983, s.5

²³⁷ Sadberk Hanım Müzesi Kitabı; a.g.e.,s. 35

²³⁸ Sadberk Hanım Müzesi Kitabı; a.y.

Yunan Sanatı **Arkaik Çağ**'da gerçek yaratıcı kimliğine ulaşmıştır. Önceki karışık varlıkların yerini mitolojik tanrı ve tanrıçalar ile insan figürleri almıştır. İ.Ö. 6. yüzyılın başından itibaren Attica, vazo imal merkezi olmuş ve siyah figür tekniğinin en güzel vazoları bütün Ege ve Akdeniz dünyasına yayılmıştır.²³⁹ Bu teknikte resim açık kırmızı kil yüzeyi üzerine siyah gölge olarak yapılmış ve detaylar kazıma çizgileri ile sağlanmıştır. Doğal olarak bu kazıma süslemeye sert bir hava katmaktadır. Yardımcı renkler olarak koyu kırmızı ve beyaz da kullanılmıştır.

Klasik Çağ olarak tanımlanan dönemde kırmızı figür tekniği daha gelişmiş ve figürlerde boyut önem kazanmıştır. Siyah figür tekniğinden en çok yüz yıl sonra bulunan Kırmızı Figür Tekniği ise resmedilecek figürlerin kilin renginde bırakılması ve figürlerin dışındaki alanın siyah boyanması esasına dayanır. Ardından, detaylar kırmızı figürün içine siyah fırça ile boyanmaktadır. Bu şekilde sert kazıma izlerinin yerini daha yumuşak, üstelik derinlik ve üçüncü boyut hissi veren çizgilere bırakmıştır. Ayrıca, bu teknik vişne kırmızısı, beyaz, altın sarısı gibi renklerle de yapılmıştır.

Yunan seramik ritonlarında, daha önceki uygarlıkların ritonlarından farklı olarak hayvan, insan, boynuz bir arada biçimlendirilmiştir. Ayrıca satir biçimindeki ritonlarda daha önceki uygarlıklarda görülmemiştir.²⁴⁰

Frig çömlekçiliğinde kullanılan şekiller, **Helenistik Dönemde** kaybolarak yerini farklı Yunan tarzı çeşitlere bırakır. İthal edilen Yunan çanak çömlekleri ayırt edici siyah sırlı bir yüzeye sahip olup kayda değer miktarlarda mevcuttur. Yerel çömlekçiler, ithal edilen bu çanak çömlekleri esas alıp erken Frig Döneminden beri süregelen geleneksel teknikleri kullanarak Yunan şekillerinin taklitlerini üretip, Yunan boya süslemelerini de taklit etmişlerdir. Bu dönemdeki seramik ritonlar madeni kapların taklitleridir. Perdah yöntemi kullanılmıştır.

²³⁹ Sadberk Hanım Müzesi Kitabı; a.g.e.,s. 39

²⁴⁰ İlhan, Selvi; a.g.e., s. 38

Hayvan biçimlidir ve bardak kısımları trompete benzemektedir. Konu olarak hayvan (ay, keçi, panter, aslan) ve insan biçimli seramik ritonlar üretilmiştir.²⁴¹

Pers Dönemi (Anadolu) Riton bezemelerinde kazıma ve kabarma teknikleri uygulanmış olup, formlar maden örneklerden taklit edilmiştir. Konu olarak at, aslan, boğa gibi hayvan figürleri kullanılmıştır.²⁴²

Roma Çağı seramikleri kabartmalı kaplar, kurşun sırlılar ve **Terra Sigillata** adı verilen Erken İmparatorluk Dönemi'nin tipik kap örnekleridir. Mercan kırmızısı astarları ve çok ince bisküvileri ile hemen diğerlerinden ayrılmaktadır.²⁴³ Helenistik dönemde görülen kabartma vazo ve riton biçimleri Roma Çağı'nda da devam etmiş, konular mitolojiden alınmıştır.²⁴⁴

²⁴¹ İlhan, Selvi; a.g.e., s.54

²⁴² İlhan, Selvi; a.y

²⁴³ Sadberk Hanım Müzesi Kitabı; a.y.

²⁴⁴ İlhan, Selvi; a.g.e.,s.55
Saltuk, 1993, s.153

4. BÖLÜM : KİŞİSEL RİTON YORUMLARI

4.1. ÇÖMLEKÇİ ÇARKI İLE ŞEKİLLENDİRİLEN RİTONLERİN YAPIM TEKNİKLERİ

Hemen hemen her döneme ait riton formlarında seçilen örnekler, Çömlekçi çarkı ile yeniden yapılmıştır. Ritonları oluşturacak olan birimler öncelikle çömlekçi çarkı üzerinde el ve çeşitli aletler yardımı ile şekillendirilmiştir. Çekilen birimler deri kıvamı sertliğine geldiğinde seçilen formlara uygun şekilde kesilerek kaynaştırılmış ve ritonlar meydana getirilmiştir. Daha sonra meydana getirilen ritonların bir bölümü siyah(Resim 97,102,104,109,110,11,113,115,116), bir bölümü beyaz(Resim 114) ve bir bölümü de kırmızı(Resim 96,99,101,103,108,112) astarla(angop²⁴⁵) astarlanıp 1000 °C pişirilmiştir.

Ritonların bir bölümünde ise “Obvara” denilen pişirim tekniği uygulanmıştır. Beyaz astarlanan ritonlar maşa yardımı ile 950 °C fırın ısısının içinden alınıp süt ile hazırlanmış solüsyona daldırılarak çıkarılmış ve temiz su dolu kovada birkaç dakika bekletildikten sonra dokulu bir yüzey etkisi elde edilmiştir(Resim 98,100,105,106,107).

²⁴⁵ **Astar(angop):** Seramik çamurun süzülüp, renklendirilmiş sıvı halidir.

4.2. ŞİŞE VE KADEH FORMLU SERAMİKLERİN YAPIM VE DEKOR TEKNİKLERİ

Riton konusunun işlevsel yönüne gönderme olarak seçilmiş olan, günümüz içki kap formlarından şişe ve kadeh formu model olarak belirlenmiştir. Öncelikle seçilen şişe ve kadeh formlarının alçı kalıpları hazırlanarak Kalıp/Döküm Tekniği ile oluşturulmuştur. Deri kıvamı sertliğine gelen mamuller; *Kabartma Dekor*(Resim117,123), *Kazıma Dekor*(Resim 118,124), *Dolgu Dekor*(Resim 119,120,122,125,126), *Ajur Dekor*(Resim 121,127) gibi yaş dekor teknikleri ile dekorlanmıştır.

Şişelerin etiket kısımları ile kadehlerin sıvı hazne kısımları dekor alanları olarak belirlenmiş, bu alanlara geçmiş çağlardaki riton formlarının silüetleri dekoratif unsur olarak kullanılmıştır.

4.3. ELEK BASKI TEKNİĞİ UYGULANAN SERAMİK KAROLAR

Tasarım süreci çeşitli dönemlere ait seramik riton formlarının belirlenmesi ile başlamıştır. Seçilen örnekler günümüz çağdaş sanat ilkeleri çerçevesinde düzenlenerek soyut yüzey tasarımları oluşturulmuş, oluşturulan desenler pozlandırma makinası yardımı ile elek yüzeylere pozlandırılmıştır.

Dönemlere ait seramiklerin karakteristik renk özellikleri göz önünde tutularak seçilen 45x45 cm karolar üzerine tasarlanan desenler baskı makinasına bağlanan elek üzerine akıtılan boyanın rakle denilen alet yardımı ile istenilen yüzeye aktarılması sağlanmıştır. Bazı karolarda isteğe bağlı olarak ikinci bir renk ile gölge etkileri verilmiştir. Bu tarzda 8 ayrı yüzey tasarımından oluşan farklı renklere sahip 16 adet düzenleme yapılmıştır(Resim 128-143).

Beyaz astarlanan ritonlar maşa yardımı ile 950 °C fırın ısısının içinden alınıp süt ile hazırlanmış solüsyona daldırılarak çıkarılmış ve temiz su dolu kovada birkaç dakika bekletildikten sonra dokulu bir yüzey etkisi elde edilmiştir.

Döküm ile üretilmiş Şişe ve Kadeh kapların astarlanması

Resim 94. Uygulama Çalışmalarından Görüntüler

Yük : 14.7 cm Gen : 14 cm Der: 13.5 cm

Resim 95. İnsan Biçimli Riton, Çömlekçi Çarkında Şekillendirme, Seramik, Kırmızı Çamur, Obvara Tekniği

Yük : 13.4 cm Gen : 14.2 cm Der: 12.4 cm

Resim 96. İnsan Biçimli Riton, Çömlekçi Çarkında Şekillendirme, Seramik, Kırmızı Çamur, Kırmızı Astar

Yük : 16.7 cm Gen : 13.6 cm Der: 15.7 cm

Resim 97. İnsan Biçimli Riton, Çömlekçi Çarkında Şekillendirme, Seramik, Kırmızı Çamur, Siyah Astar

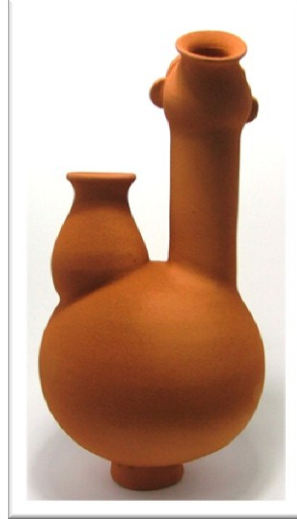
Yük : 17.7 cm Gen : 20.2 cm Der: 16.7 cm

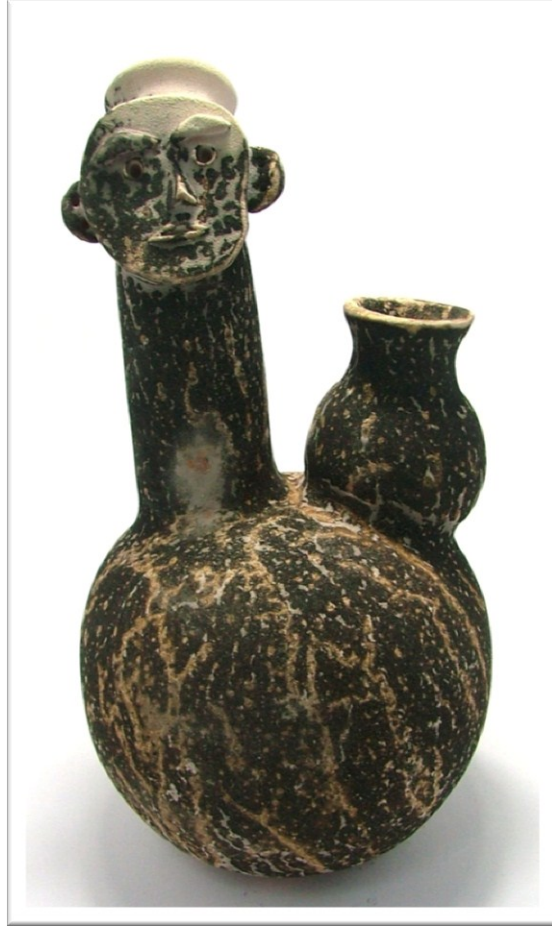
Resim 98. İnsan Biçimli Riton, Çömlekçi Çarkında Şekillendirme, Seramik, Kırmızı Çamur, Obvara Tekniği

Yük : 33 cm Gen : 16.7 cm

Resim 99. İnsan Biçimli Riton, Çömlekçi Çarkında Şekillendirme, Seramik, Kırmızı Çamur, Kırmızı Astar

Yük : 24.6 cm Gen : 13.5 cm

Resim 100. İnsan Biçimli Riton, Çömlekçi Çarkında Şekillendirme, Seramik, Kırmızı Çamur, Obvara Tekniği

Yük : 15.5 cm Gen : 11.1 cm

Resim 101. Koç Başlı Riton, Çömlekçi Çarkında Şekillendirme, Seramik, Kırmızı Çamur, Kırmızı Astar

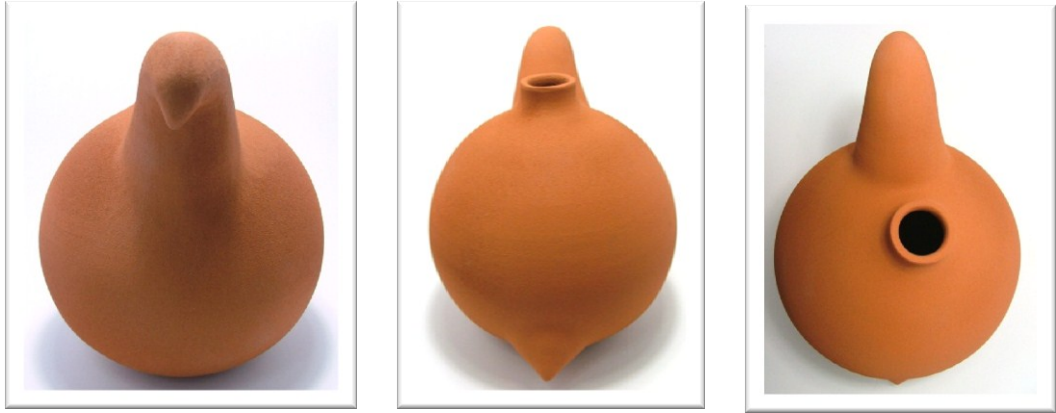
Yük : 19.5 cm Gen : 14 cm

Resim 102. Koç Başlı Riton, Çömlekçi Çarkında Şekillendirme, Seramik, Kırmızı Çamur, Siyah Astar

Yük : 19.3 cm Gen : 16.7 cm

Resim 103. Keklik Biçimli Riton, Çömlekçi Çarkında Şekillendirme, Seramik, Kırmızı Çamur, Kırmızı Astar

Yük : 18.6 cm Gen : 17 cm

Resim 104. Keklik Biçimli Riton, Çömlekçi Çarkında Şekillendirme, Seramik, Kırmızı Çamur, Siyah Astar

Yük : 19 cm Gen : 13.4 cm

Resim 105. Salyangoz Biçimli Riton, Çömlekçi Çarkında Şekillendirme, Seramik, Kırmızı Çamur, Obvara Tekniği

Yük : 12.1 cm Gen : 10 cm Der: 11.4 cm

Resim 106. Çizme Biçimli Riton, Çömlekçi Çarkında Şekillendirme, Seramik, Kırmızı Çamur, Obvara Tekniği

Yük : 14.8 cm Gen : 11.5 cm Der: 14 cm

Resim 107. Çizme Biçimli Riton, Çömlekçi Çarkında Şekillendirme, Seramik, Kırmızı Çamur, Obvara Tekniği

Yük : 11 cm Gen : 10.9 cm Der: 9 cm

Resim 108. Koç Biçimli Riton, Çömlekçi Çarkında Şekillendirme, Seramik, Kırmızı Çamur, Kırmızı Astar

Yük : 10.4 cm Gen : 10.9 cm Der: 9 cm

Resim 109. Koç Biçimli Riton, Çömlekçi Çarkında Şekillendirme, Seramik, Kırmızı Çamur, Siyah Astar

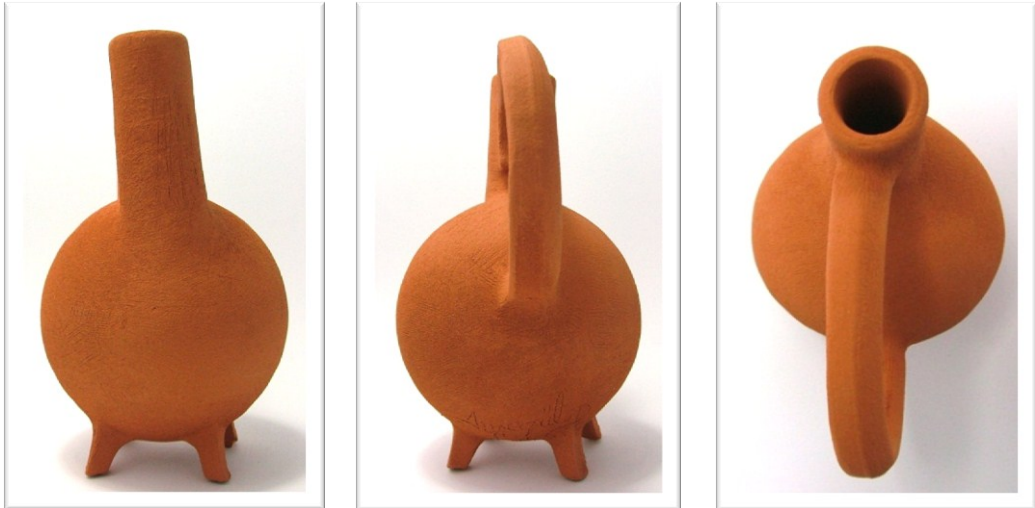
Yük : 20.5 cm Gen : 15.7 cm

Resim 110. Boğa Biçimli Riton, Çömlekçi Çarkında Şekillendirme, Seramik, Kırmızı Çamur, Siyah Astar

Yük : 14.7 cm Gen : 8.7 cm

Resim 111. Hayvan Biçimli Riton, Çömlekçi Çarkında Şekillendirme, Seramik, Kırmızı Çamur, Kırmızı Astar

Yük : 17.9 cm Gen : 11.6 cm

Resim 112. Hayvan Biçimli Riton, Çömlekçi Çarkında Şekillendirme, Seramik, Kırmızı Çamur, Siyah Astar

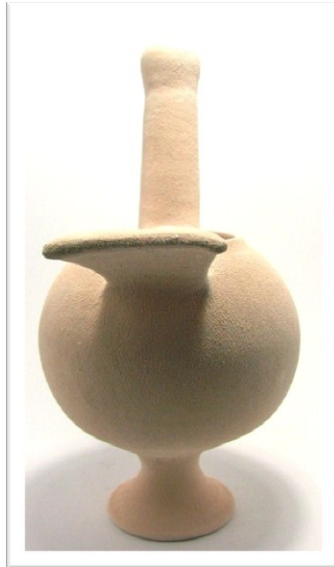
Yük : 20 cm Gen : 11.9 cm

Resim 113. Kaz Biçimli Riton, Çömlekçi Çarkında Şekillendirme, Seramik, Kırmızı Çamur, Siyah Astar

Yük : 31.9 cm Gen : 16.1 cm

Resim 114. Kaz Biçimli Riton, Çömlekçi Çarkında Şekillendirme, Seramik, Kırmızı Çamur, Beyaz Astar

Yük : 15.7 cm Gen : 10.6 cm Der: 15 cm

Resim 115. At Başlı Riton, Çömlekçi Çarkında Şekillendirme, Seramik, Kırmızı Çamur, Siyah Astar

Yük : 14.6 cm Gen : 9.9 cm Der: 14 cm

Resim 116. At Başlı Riton, Çömlekçi Çarkında Şekillendirme, Seramik, Kırmızı Çamur, Siyah Astar

Yük : 51 cm Gen : 10.9 cm

Resim 117. Kalıp/Döküm ile Şekillendirme- Kabartma Dekorlu Şişe Formlu Seramik Kap ve Detayı

Yük : 51 cm Gen : 10.9 cm

Resim 118. Kalıp/Döküm ile Şekillendirme- Kazıma Dekorlu Şişe Formlu Seramik Kap ve Detayı

Yük : 51 cm Gen : 10.9 cm

Resim 119. Kalıp/Döküm ile Şekillendirme- Dolgu Dekorlu Şişe Formlu Seramik Kap ve Detayı

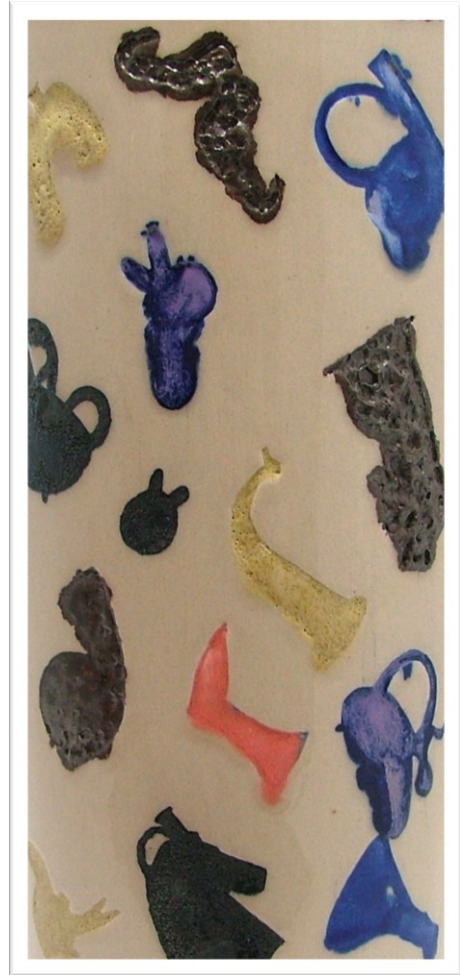
Yük : 51 cm Gen : 10.9 cm

Resim 120. Kalıp/Döküm ile Şekillendirme- Dolgu Dekorlu Şişe Formlu Seramik Kap ve Detayı

Yük : 51 cm Gen : 10.9 cm

Resim 121. Kalıp/Döküm ile Şekillendirme- Ajur Dekorlu Şişe Formlu Seramik Kap ve Detayı

Yük : 51 cm Gen : 10.9 cm

Resim 122. Kalıp/Döküm ile Şekillendirme- Dolgu Dekorlu Şişe Formlu Seramik Kap ve Detayı

Yük: 25 cm Gen: 13 cm

Resim 123. Kalıp/Döküm ile Şekillendirme- Kabartma Dekorlu Kadeh Formlu Seramik Kap

Yük: 25 cm Gen: 13 cm

Resim 124. Kalıp/Döküm ile Şekillendirme- Kazıma Dekorlu Kadeh Formlu Seramik Kap

Yük: 25 cm Gen: 13 cm

Resim 125. Kalıp/Döküm ile Şekillendirme- Dolgu Dekorlu Kadeh Formlu Seramik Kap

Yük: 25 cm Gen: 13 cm

Resim 126. Kalıp/Döküm ile Şekillendirme- Dolgu Dekorlu Kadeh Formlu Seramik Kap

Yük: 25 cm Gen: 13 cm

Resim 127. Kalıp/Döküm ile Şekillendirme- Ajur Dekorlu Kadeh Formlu Seramik Kap

Resim 128. Yunan Riton Formundan Çıkışlı Serbest Yüzey Tasarımı
Elek Baskı Tekniği, 45x45 cm çerçevesiz- 51x51 cm çerçevesiz

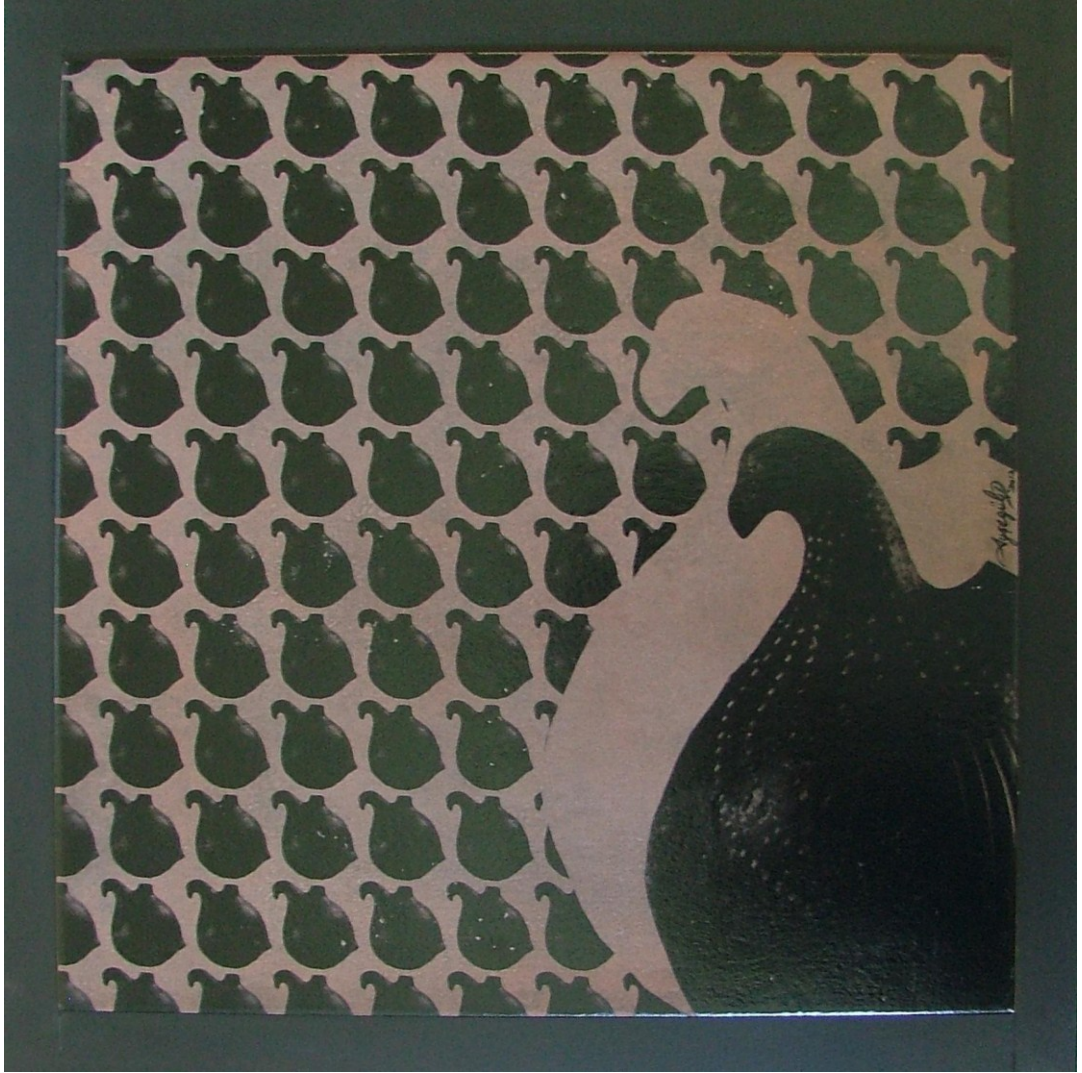
Resim 129. Yunan Riton Formundan Çıkışlı Serbest Yüzey Tasarımı
Elek Baskı Tekniği, 45x45 cm çerçevesiz- 51x51 cm çerçevesiz

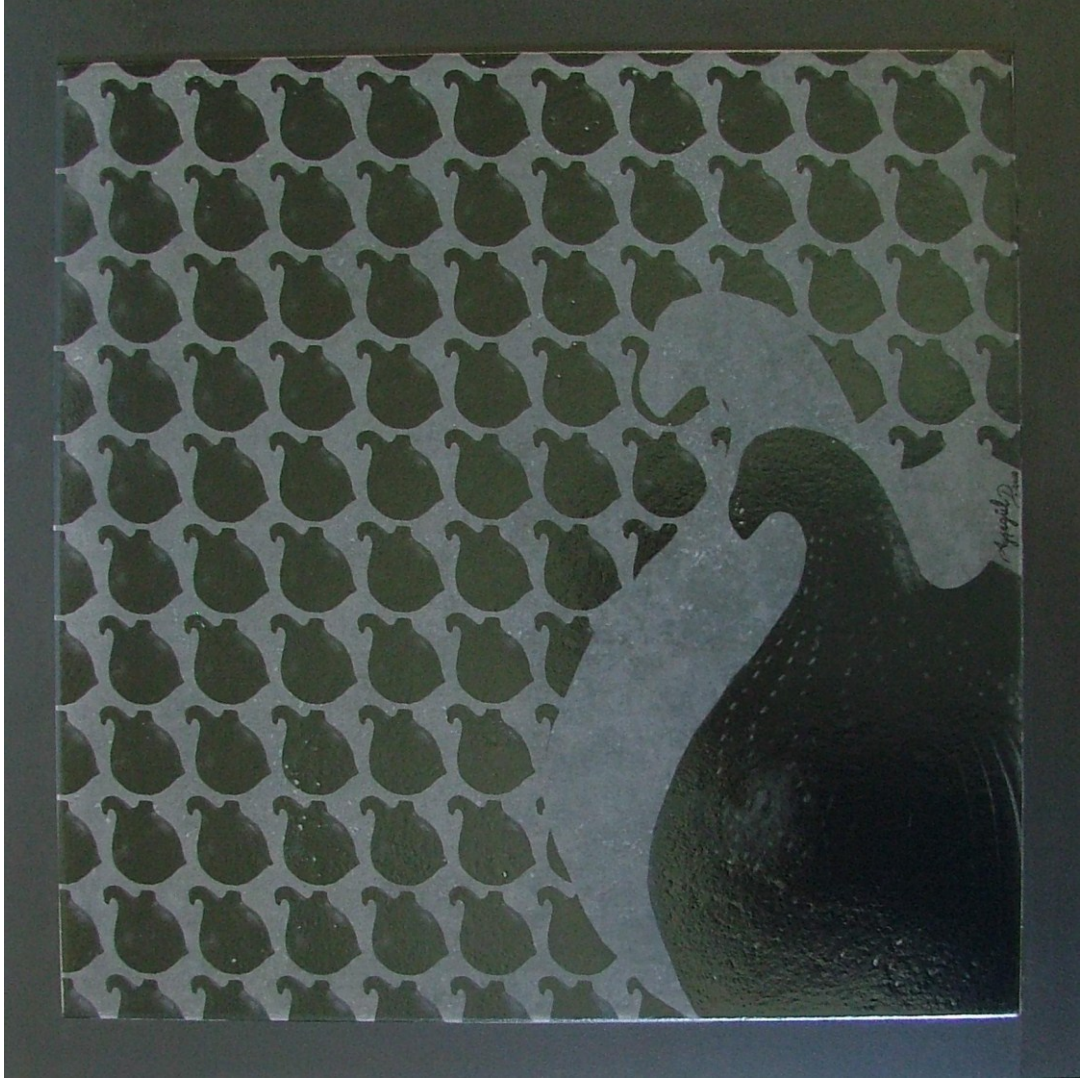
Resim 130. Frig Riton Formundan Çıkışlı Serbest Yüzey Tasarımı
Elek Baskı Tekniği, 45x45 cm çerçevesiz- 51x51 cm çerçevesiz

Resim 131. Frig Riton Formundan Çıkışlı Serbest Yüzey Tasarımı
Elek Baskı Tekniği, 45x45 cm çerçevesiz- 51x51 cm çerçevesiz

Resim 132. Asur Riton Formundan Çıkışlı Serbest Yüzey Tasarımı
Elek Baskı Tekniği, 45x45 cm çerçevesiz- 51x51 cm çerçevesiz

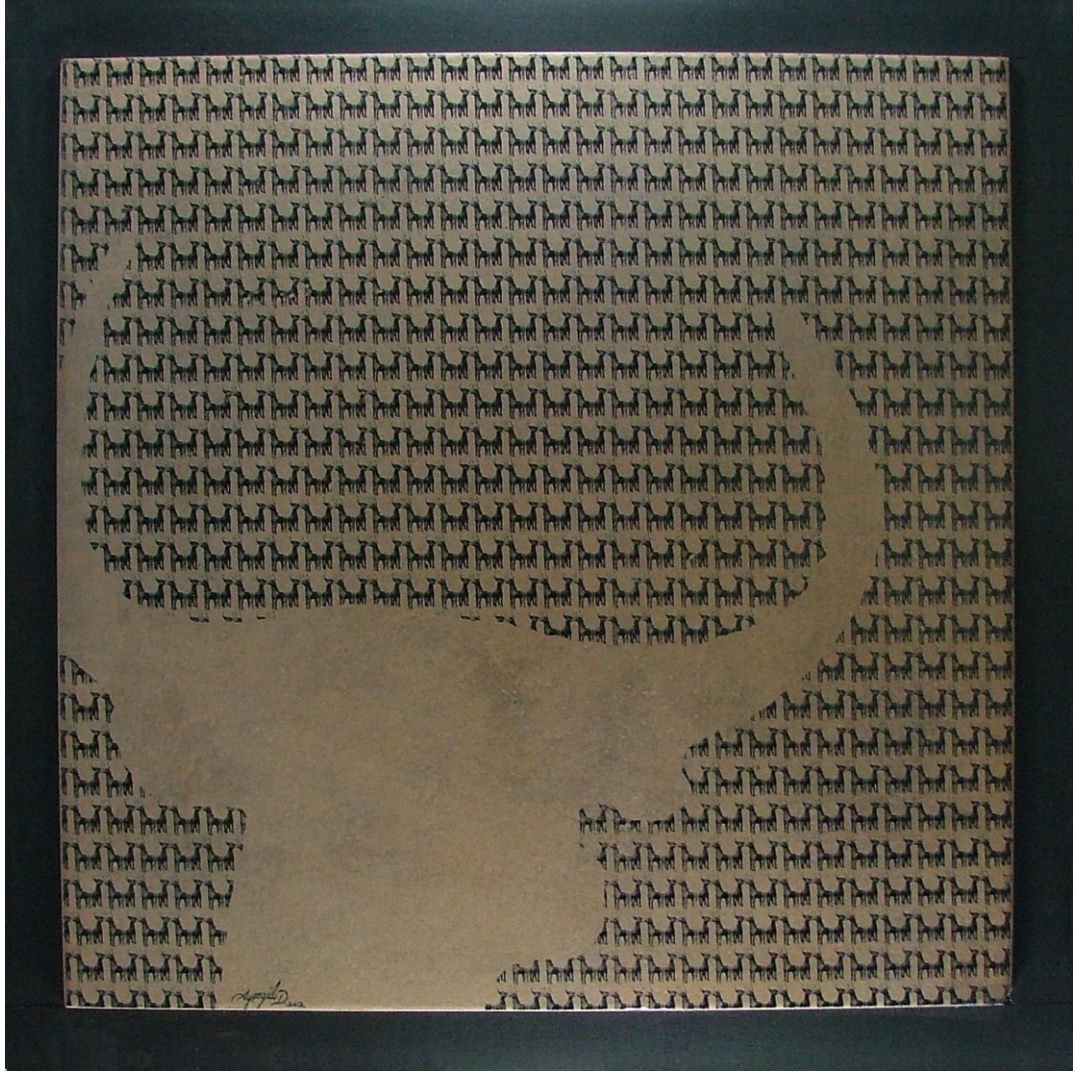
Resim 133. Asur Riton Formundan Çıkışlı Serbest Yüzey Tasarımı
Elek Baskı Tekniği, 45x45 cm çerçevesiz- 51x51 cm çerçevesiz

Resim 134. Yunan Riton Formundan Çıkışlı Serbest Yüzey Tasarımı
Elek Baskı Tekniği, 45x45 cm çerçevesiz- 51x51 cm çerçevesiz

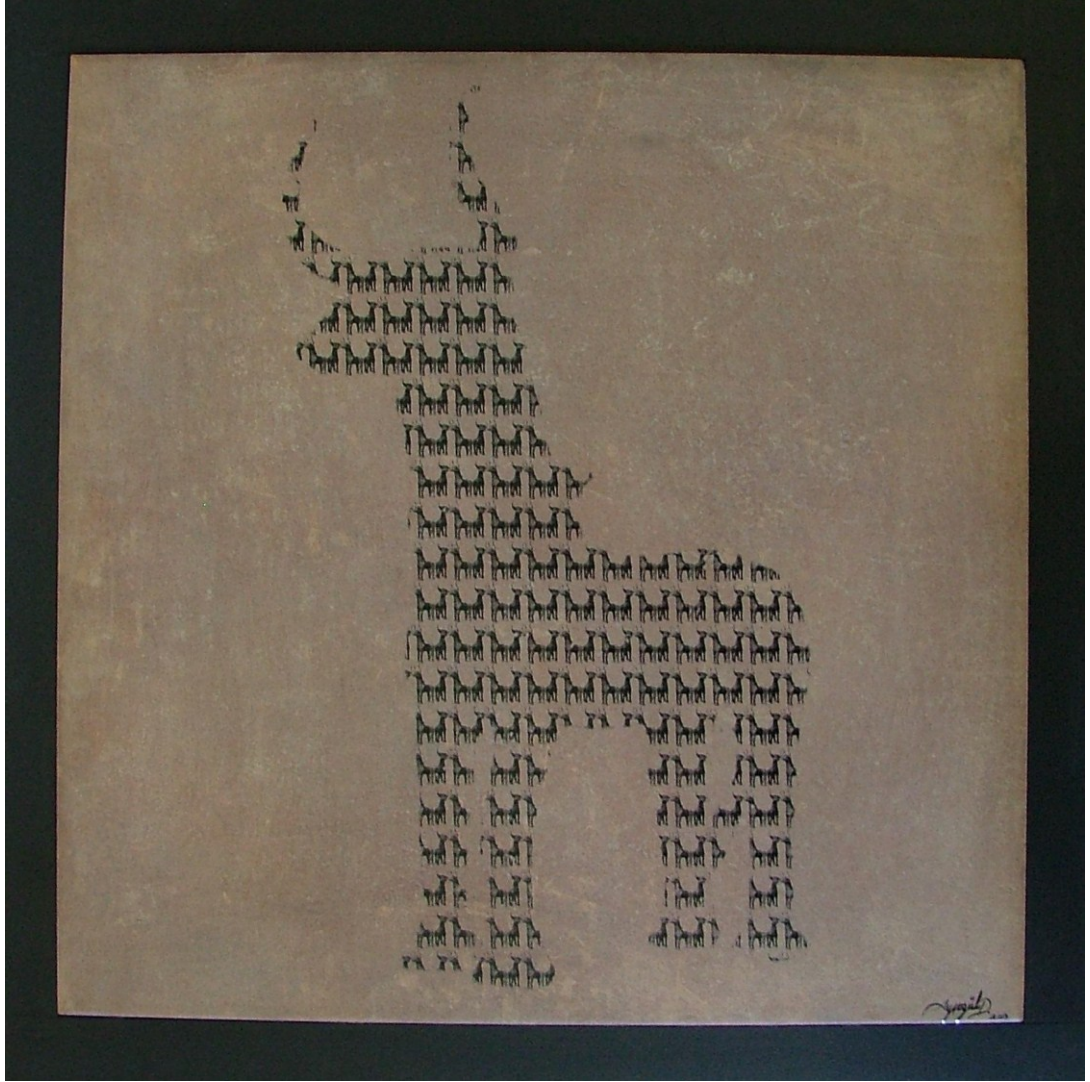

Resim 135. Yunan Riton Formundan Çıkışlı Serbest Yüzey Tasarımı
Elek Baskı Tekniği, 45x45 cm çerçevesiz- 51x51 cm çerçevesiz

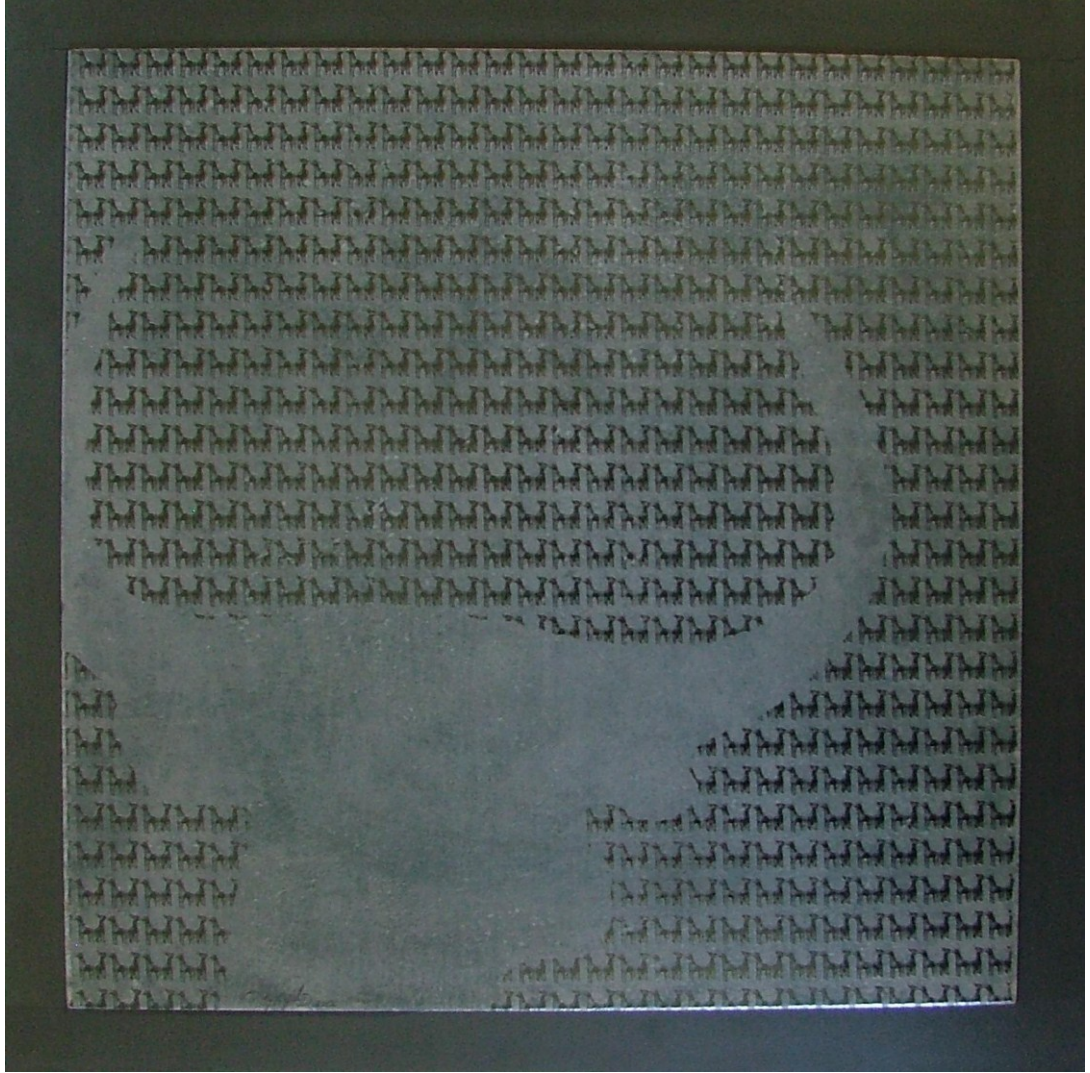

Resim 136. Hitit Riton Formundan Çıkışlı Serbest Yüzey Tasarımı

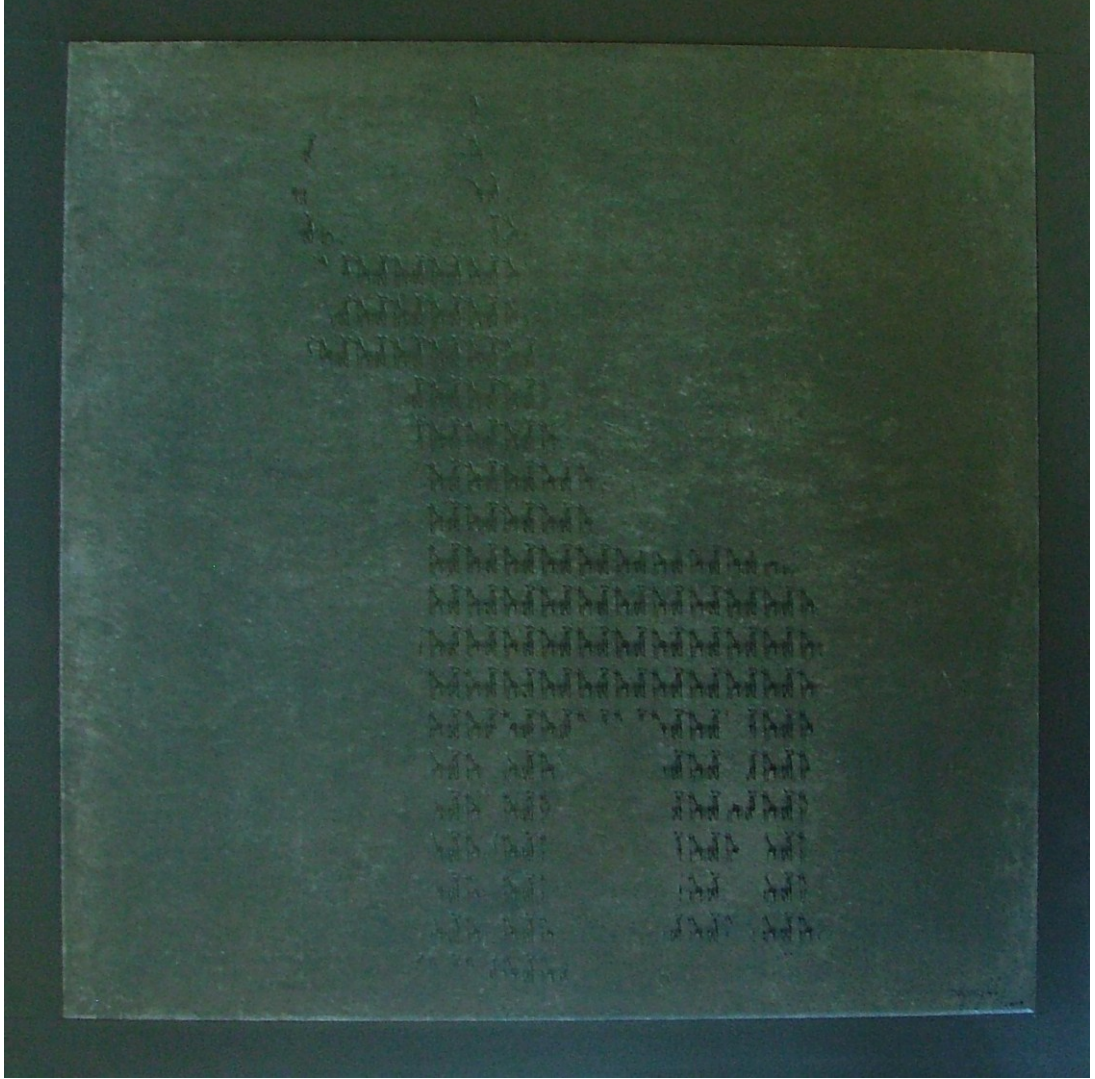
Elek Baskı Tekniği, 45x45 cm çerçevesiz- 51x51 cm çerçeveli

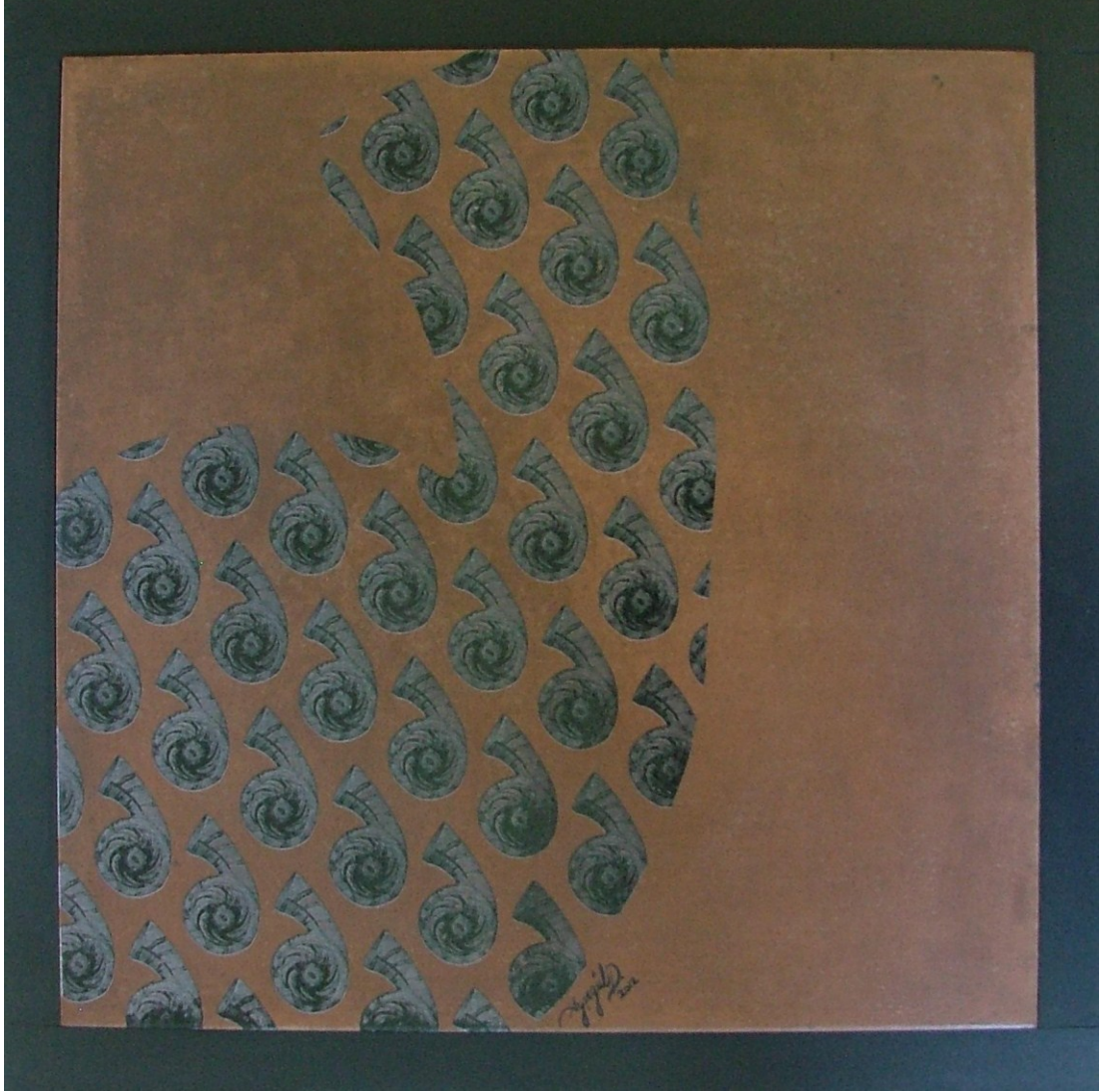
Resim 137. Hitit Riton Formundan Çıkışlı Serbest Yüzey Tasarımı
Elek Baskı Tekniği, 45x45 cm çerçevesiz- 51x51 cm çerçevesi

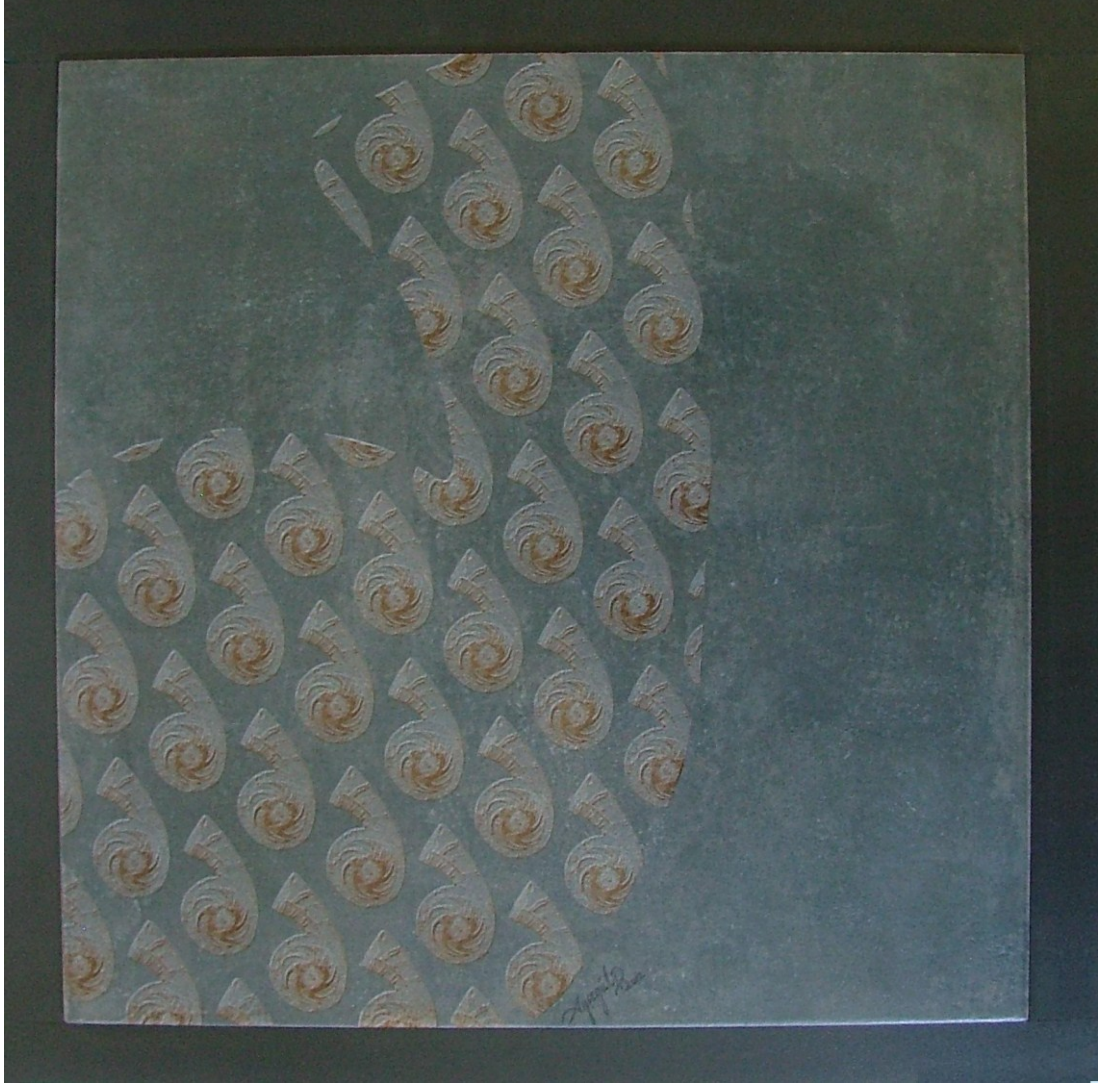
Resim 138. Hitit Riton Formundan Çıkışlı Serbest Yüzey Tasarımı
Elek Baskı Tekniği, 45x45 cm çerçevesiz- 51x51 cm çerçevesi

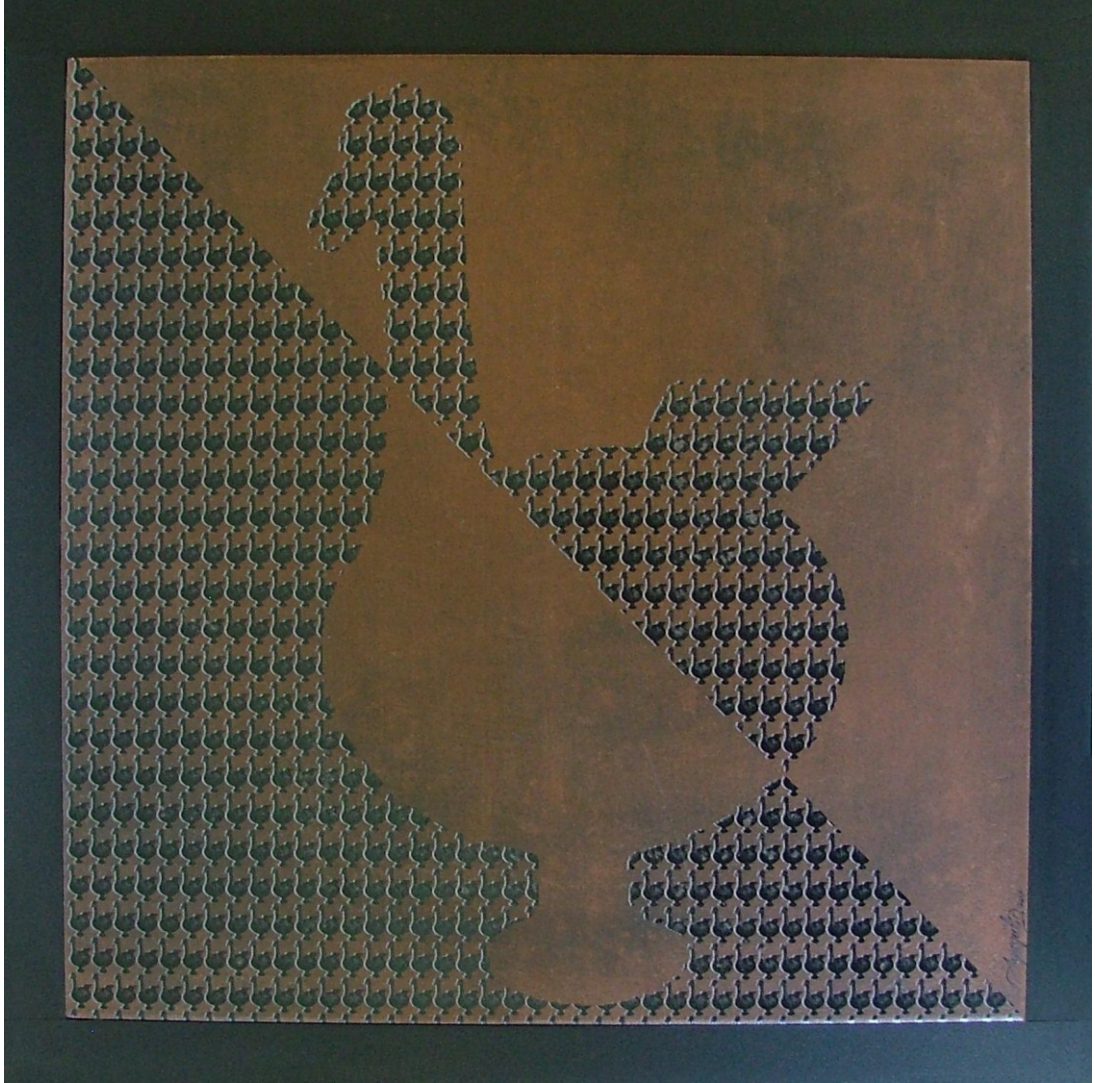
Resim 139. Hitit Riton Formundan Çıkışlı Serbest Yüzey Tasarımı
Elek Baskı Tekniği, 45x45 cm çerçevesiz- 51x51 cm çerçevesli

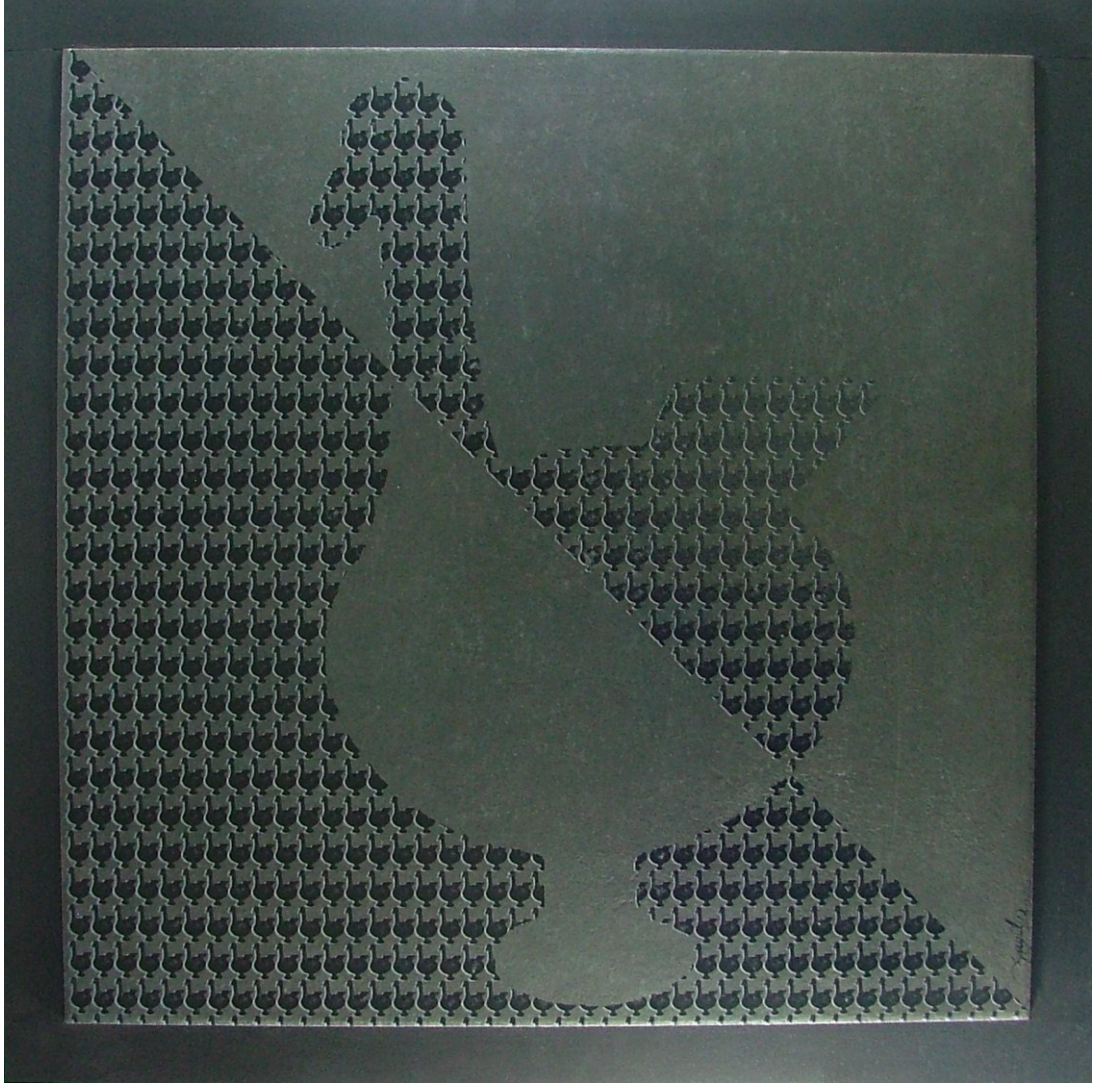
Resim 140. Asur Riton Formundan Çıkışlı Serbest Yüzey Tasarımı
Elektro Baskı Tekniği, 45x45 cm çerçevesiz- 51x51 cm çerçevesiz

Resim 141. Asur Riton Formundan Çıkışlı Serbest Yüzey Tasarımı
Elek Baskı Tekniği, 45x45 cm çerçevesiz- 51x51 cm çerçevesiz

Resim 142. Frig Riton Formundan Çıkışlı Serbest Yüzey Tasarımı
Elek Baskı Tekniği, 45x45 cm çerçevesiz- 51x51 cm çerçevesiz

Resim 143. Frig Riton Formundan Çıkışlı Serbest Yüzey Tasarımı
Elek Baskı Tekniği, 45x45 cm çerçevesiz- 51x51 cm çerçevesiz

5. BÖLÜM : SONUÇ

Prototipi olarak kabul edilen ilk örnekleri Neolitik çağdan itibaren görülmeye başlayan ritonlar, Anadolu topraklarındaki inançlardan beslenerek var olmuş, kültürel etkileşim ve değişimle sürekli olarak çeşitlenmiştir.

Ritonların yapılış amaçları şüphesiz ki sıradan günlük kullanım için yapılan seramik ürünlerinden daha farklı ve anlamlıdır. İhtiyaçlar doğrultusunda üretilen günlük seramiklerde formları belirleyen etken temel gereksinimler iken, ritonlarda ise formları belirleyen, seremoni olarak düzenlenen törenlerde kullanılmak üzere inanç sisteminin öğretileri ve gerekleri olmalıdır.

Çok tanrılı inanç sisteminin asırlar boyu devam ettiği Anadolu'da var olmuş uygarlıklar, bazen çeşitli hayvanları, bazen insanları, bazen de doğada bulunan çeşitli nesnelere tanrılar olarak kabul etmiş ve bunlara tapınmışlardır. Sayıları belki de binlerce olan bu tanrılara çeşitli hayvanları sembol olarak seçmişler ve onları da kutsal kabul ederek tapınmışlardır.

Ritonların en tipik olanları; boğa, aslan, keklik, kartal, köpek, kedi, tavşan, domuz gibi hayvanların bazen bütünü bazen de başı biçimindedir. Ayrıca insan, kol, tekne, salyangoz, çizme-çarık, boynuz biçiminde örnekleri de vardır.

Tanrıların kupası olmaktan çok tanrının kendisi olan bu kaplar, tanrıyı içinde barındıran bir şekil ve hatta tanrının kendisi olarak saygı görüyor olmalıydılar. Ritonların içine konulan içki de tanrıya dönüşüyor ve onun içinden başka bir kaba dökülse bile tanrısallığından bir şey yitirmiyordu.

Form olarak genellikle, sıvı konulan bir haznesi, doldurma ve akıtma deliği bulunan ritonlar, çeşitli hayvan, insan ve nesne olarak yorumlamışlardır. Kişisel düşünceme göre, ritonların yapımındaki dikkati çeken en önemli özelliklerden biri, model olarak seçilen hayvan, insan ya da nesnenin, tabiatta var olduğu şeklinden öte, bire bir taklit edilmeyip yorum katılarak stilize bir şekilde yapılmış olmalarıdır. Bu

özellik modern çağ sanatçılarının da özellikle uyguladığı temel bir üslup olarak dikkati çeken bir konudur.

Kalkolitik ve Tunç Çağ'ında sayıları az da olsa karşımıza çıkan ritonlar, İ.Ö. II. binin başlarından itibaren Asur Ticaret Kolonileri ve Hitit Çağı'nda en yoğun dönemini yaşamıştır. Bezeme tekniği olarak boya, kazıma ve kabartma olmak üzere üç grupta toplanan Asur Ticaret Kolonileri Çağı ritonlarında, konu olarak işlenen hayvanların sayıları oldukça çeşitlenmiştir.

Ritonlar, Hitit Çağı'ndan sonra ise Roma Dönemine kadar azalarak devam etmiştir. Bu azalmadaki temel neden sayıları binlerceyi bulan Çok Tanrılı İnanç sisteminden Tek Tanrılı inanç sistemine geçiş olmuştur.

Anadolu Seramik Sanatında önemli bir yer tutan, bayram, düğün, cenaze, büyü gibi törenlerin vazgeçilmez unsuru olan ritonlar, barındırdığı çok sayıda örneklerle Anadolu'da var olmuş uygarlıkların seramik tarihine ışık tutması bakımından oldukça önem taşımaktadırlar.

Ayrıca kültürel aktarım, etkileşim ve değişimle farklı disiplinlerde çalışan pek çok sanatçıya model olmuş ritonlar, sahip oldukları teknik, form, malzeme, işlevsellik, bezeme ve renk gibi unsurları ile yeni yapıtlar yapma isteğinde olan sanatçılara da daima ilham vermiş ve bundan sonra da vermeye devam etmektedirler.

Yalnızca şeklen incelenerek anlaşılması güç olan bu konunun, dönemin inanç sistemi, düşünce tarzı ve geleneklerinin bilinerek ele alınması ile şüphesiz daha sağlıklı sonuçlara varılması mümkün olacaktır. Bu konu ile ilgili yapılacak araştırma ve çalışmalarda başlangıç aşamasında fikir vermesi ve rehberlik düzeyinde de olsa kaynak oluşturup, bir katkı sağlayabilmek bu çalışmada beni mutlu edecek en büyük arzumdur.

KAYNAKÇA

Akurgal, E. (2003). *Anadolu Kültür Tarihi*, Ankara: TÜBİTAK Popüler Kültür Kitapları 67.

Alp, Sedat (1967). *Libasyon Kapları 'Gaga Ağzlı Testi' ile 'Kol Biçimli Alet' ve Hitit Metinlerindeki Karşılıkları*, Belleten, Türk Tarih Kurumu, 1967 Ekim, CXXXI, No:124, Ankara.

Alp, Sedat (1982). *Hititlerin Dinsel Törenlerinde Kullanılan Temizlik Maddesi Tuhhuessar Üzerinde Bir İnceleme*, Belleten, Türk Tarih Kurumu, 1982 Nisan, CXLVI, No:182, Ankara.

Alkan, Dilek (2005). *Kağıt Katkılı Seramik Bünyeler ve Uygulamaları*, Eskişehir Anadolu Üni. Sos. Bil. Ens., Sanatta Yeterlik Tezi.

Anadolu Medeniyetleri (1983). *Tarih Öncesi /Hitit/ İlk demir Çağı I*, Avrupa Konseyi 18. Avrupa Sanat Sergisi, İstanbul.

Anadolu Medeniyetleri(1983). *Yunan/Roma/Bizans II*, Avrupa Konseyi 18. Avrupa Sanat Sergisi, İstanbul.

Bittel, Kurt (1939). *Mitteilungen der Deutschen Orient, Gesellschaft*.

Boger, Lourise A. (1970). *The Dictionary Of World Pattery And Porcelain*, Amarica.

Coşkun, Yaşar (1069). *Boğazköy Metinlerinde Geçen Başlıca Libasyon Kapları*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, C.XXXVII, S.3-4, Ankara, Temmuz-Aralık 1969.

Demir, Kadir (1995). *Seramik Hitit Ritonlarının Plastik Açısından İncelenmesi*, Trakya Üni., Sos. Bil. Ens. Arkeoloji ve Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Edirne.

Diler, Adnan (1988). *Gökçeşeyh Buluntuları Işığında Protomlu Boynuz Rhytonların Kökeni ve Gelişimi*, Belleten, Türk Tarih Kurumu, 1988 Nisan, C.LII, No:202, Ankara.

Erkanal, Armağan (1995). *Bir Kült Kabı Üzerine Düşünceler*, Belleten, Türk Tarih Kurumu, 1995 Aralık, C.LIX, No:226, Ankara.

Gülyaz, Murat E. (1993). *Anadolu'da M.Ö. II. Binde Hayvan Biçimli Libasyon Kapları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Güngör, Güner (1988). *“Anadolu'da Yaşamakta Olan İkel Çömlekçilik”*, Akbank Kültür Yayınları:16-5ISBN 975-7630-04,İstanbul.

Günyar, Şerif (2007). *Anadolu Seramiğinde Kuş Ögeleri*, Eskişehir Anadolu Üni., Sos. Bil. Ens. Seramik Anasanat Dalı, Sanatta Yeterlik Tezi, Eskişehir.

Kutlu, Emre (1969). *Altuntepe'de Urartu Seramiği*, Belleten, Türk Tarih Kurumu, 1969 Temmuz, C.XXXIII, No:131, Ankara.

Işık, E. Egemen (2003). *Hititlerde Bir Kül Objesi Olan Boğa Başı ve Boynuz Formunun Çağdaş Seramik Yorumları*, Hacettepe Üni. Sos. Bil. Ens., Yük. Lisans Sanat Eseri Çalışma Rap., Ankara.

İdil, Vedat (1993). *Ankara The Ancient Sites And Museums*, Net Turistik Yay., Ankara.

İlhan, Selvi (1999). *“Anadolu'da Seramik Ritonlar”*, Eskişehir Anadolu Üni., Sos. Bil. Ens. Seramik Anasanat Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.

MEGEP,(Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi),(2007). *SERAMİK VE CAM TEKNOLOJİSİ, ANTİK FORK TASARIMI*, Ankara.

Macqueen, J.G. (2001). *Hititler ve Hitit Çağında Anadolu*, Çev.: Esra Davutoğlu, Arkadaş Yay., Ankara.

Özgüç, N. (1949). *Kültepe'de 1948-1950 Yıllarında Bulunan Hayvan Biçimli Vazolar*, Türk Tarih Kurumu Yay. Ankara.

Özgül, Evin (2008). *Hitit Sanatı*, Afyon Kocatepe Üni., Sos. Bil. Ens. Tarih Böl. Yüksek Lisans Tezi, AfyonKarahisar.

Özgüç, T. (1955).*Koloni Devrinin Geç Safhasına (1b) Ait Bir Atölye Hakkında*, Belleten, Türk Tarih Kurumu, 1955 Ocak, C.XIX, No:73, Ankara.

Özgüç, T. (1955).*Kültepe Hafriyatı 1954 Ib Katı Eserleri*, Belleten, Türk Tarih Kurumu, 1955 Ekim, C.XIX, No:73, Ankara.

Özgüç, T. (1955).*Kültepe Hafriyatı 1954 II. Kat Eserleri*, Belleten, Türk Tarih Kurumu, 1979 Nisan, C.XIX, No:76, Ankara.

Özgüç, T. (1979). *Assur Ticaret Kolonileri Çağına Ait İnsan Biçimli Kap*, Belleten, Türk Tarih Kurumu, 1979 Nisan, C.XLIII, No:170, Ankara.

Özgüç, T. (2002). *Eski Hitit Çağı Seramiği, Hititler ve Hitit İmparatorluğu*, Bonn 2.

Sadberk Hanım Müzesi Kitabı (1995). Me-Pa Medya Pazarlama, İstanbul.

Saltuk, Secda (1989). *Arkeoloji Sözlüğü*, İnkilap Kitabevi Yayınları, İstanbul.

Sevim, Cemalettin (1991). *İlkel Fırınlr*, T.C. Anadolu Üniversitesi, Sos. Bil. Ens., Eskişehir.

Sevim, Sıdıka Sibel (2007). *Seramik Dekorlar ve Uygulama Teknikleri, Yorum Sanat*, İstanbul.

Sevin, Veli (2003). *Anadolu Arkeolojisi*, Der Yay., İstanbul.

Sevinç, Fatma (2007). *Hititlerde Ölümlere ve Yeraltı Tanrılarına Sunulan Kurbanlar*, Ankara Üni. Sos. Bil. Ens. Tarih(Eskiçağ Tarihi) Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara.

Taşyürek, Orhan A. (1997). ‘Adana Bölge Müzesindeki Boyalı Urartu Kaplarından Örnekler, Türk Arkeoloji Derneği, XXIV-1. Eylül-Ekim 1977, s.178-180

Temizer, Raci (1975). *Anadolu Medeniyetleri Müzesi*, Dönmez Ofset, Ankara.

Temizer, Raci (1979). *Anadolu Medeniyetleri Müzesi Museum of Anatolian Civilizations*, Ak Yayınları Sanat Kitapları Serisi:5, Ankara.

Temizsoy, İ. (1997). *Anadolu Medeniyetleri Müzesi Rehberi*, Dönmez Ofset, Ankara.

Timur, Mine (1987). *Anadolu’da Seramiğin Doğuşu*, Antika Aylık Dergisi, Ağustos-Eylül 1987.

Tümen Genç, A. Perizat (2005). *Hitit Seramikleri*, Süleyman Demirel Üni., Sos. Bil. Ens. Arkeoseramik ASD., Yüksek Lisans Tezi, Isparta.

Türe, Altan (2011). Altın Ülke LYDİA, Salihli Bel. Kültür Yay. 27

Türkteki, Sinem Üstün- Hürmüzlü, Bilge (2007). *Eski Çağ’da İçki ve Sunu Kapları*, Sadberk Hanım Müzesi, İstanbul.

Von Zabern, M. (1974). Ancient Art The Norbert Schimmel Collection, Germany.

Yardımcı, N. (1985). *Türkiye’nin Tarihi Zenginlikleri*.

Yardımcı, İsmail (1993). *Anadolu’da Başlangıcından Günümüze Seramik-Metal Teknik ve Biçim Etkileşimleri*, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üni. Sos. Bil. Ens., Eskişehir.

ANSİKLOPEDİ

Anadolu Uygarlıkları Görsel Anadolu Tarihi Ans., 1982, C.1.

Ana Britannica, C.18

Büyük Lugat ve Ans., C.16

Büyük Larousse

Meydan Larousse

Sözlük Ans., 1986, C. 19

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

www.forum.bbs.tr/arkeoloji-mitoloji/9931-libasyon-ing-libation-nedir.html

www.uludagsozluk.com/k/kon%C3%A7/

www.forum.bbs.tr/arkeoloji-mitoloji/9931-libasyon-ing-libation-nedir.html

M. Aydın; ‘Kutsal Kase: Gerçekte Sadece Antika Bir Kadeh mi?’

www.dinlertarihi.com/dosyalar/yazilar/htm.

www.ismek.org Yılmaz, Zeliha;

www.turkseramik.com/index.php?topic=1469.0;wap2

www.istanbul.edu.tr/Bolumler/guzelsanat/keramik.htm Yetkin, Şerare;

www.nedirnedemek.com/s%C3%B6be_nedir

www.sozlukeko.com/nedir/akroter/

www.hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/printnews.aspx?DocID=17712087

www.tr.wikipedia.org/wiki/Satir

www.uludagsozluk.com

www.anadolumedeniyetlerimuzesi.gov.tr/belge/1-55024/mo1200lerden-gunumuze-anadolu-uygarliklari.html

www.flickrriver.com/photos/mharrsch/tags/iran/

www.dinkulturuveahlaksilgisi.wordpress.com/tag/misir/

www.livius.org/a/turkey/gordium/gordium_large_tomb_situla3.JPG

www.marinni.livejournal.com/633473.html

www.metmuseum.org/Collections/search-thecollections/30002766?rpp=20&pg=1&ft=*&when=1000+B.C.-A.D.+1&who=Urartian&pos=4

[17 Ocak 2012, 28 Mart 2012, 26 Nisan 2012, 10 Eylül 2012]

www.sondmor.tripod.com/index-4.html [**14 Temmuz 2012**]

www.artsjournal.com/culturegrl/2012/03/turkeys_repatriation_claims_me.html
[**18 Ocak 2012**]

www.25.media.tumblr.com/tumblr_m95dvg4PNE1rui49ao1_1280.jpg

[**10 Eylül 2012**]

www.ikicihanaresinde.blogspot.com/2011/07/minos-medeniyetinin-en-unlu-buluntular.html [**20 Ağustos 2012**]

www.kirsehirarkeoloji.blogspot.com/2010/12/ortan-anadolu-neolitik-kalkolitik.html

www.pbase.com/dosseman/image/33314088 [**08 Temmuz 2012, 18 Ocak 2012**]

www.hermetics.org/Hititler.html [**19 Ocak 2012**]

www.sondakikahaberleri.info.tr/haber/178531-5-bin-yillik-kurbaga-figurunun-sirri-cozuldu,wap.ntvmsnbc.com/id/25210042/ [**30 Kasım 2011**]

www.arkeodenemeler.blogspot.com/2010_12_19_archive.html [**14 Temmuz 2012**]

www.arkeo-tr.com/assur-ticaret-kolonileri-caginda-kultepe.html [**30 Kasım 2011**]

www.commonswikimedia.org/wiki/File:Snail_rhyton_kultepe.jpg [**18 Ocak 2012**]

www.pbase.com/dosseman/image/36932491 [**19 Ocak 2012**]

www.commonswikimedia.org/wiki/File:Hittite_rhyton.JPG [**17 Ocak 2012**]

www.arkeo-tr.com/assur-ticaret-kolonileri-caginda-kultepe.html [**30 Kasım 2011**]

www.edebiyadvesanatakademisi.com/sanat/128-anadolu_hitit_firik_girit_miken_ve_ege_uygarliklarinda_heykelsanati.html

[**28 Nisan 2012**]

- www.pbase.com/dosseman/image/36932496 [18 Ocak 2012]
- www.pbase.com/dosseman/image/33314139 [18 Ocak 2012]
- www.superstock.com/stock-photography/Mesopotamian+art [16 Temmuz 2012]
- www.arkeoloji09.blogspot.com/2007/11/hitit-aheserleri.html [24 Mart 2012]
- www.pbase.com/dosseman/image/33314134 [18 Ocak 2012]
- www.pbase.com/dosseman/image/33314133 [10 Eylül 2012]
- www.arkeo-tr.com/assur-ticaret-kolonileri-caginda-kultepe.html [28 Nisan 2012]
- www.commonswikimedia.org/wiki/File:Vessel_rhyton_kultepe.jpg [18 Ocak 2012]
- www.commonswikimedia.org/wiki/File:Museum_of_Anatolian_Civilizations040_kopiel.jpg [16 Ocak 2012]
- www.kaysyeriden.biz/icerik.asp?ICID=162 [18 Ocak 2012]
- www.geziyoruz.net/category/turkiye/corum [18 Ocak 2012]
- www.sadberkhanimmuzesi.org.tr/default.asp?page=koleksiyon&kl=kategori&tkid=8&oid=12&aid=22&hl=tr [19 Ocak 2012]
- www.yesilirmakbasinmuseums.org.tr/corum/tr/mn2_en.aspx [18 Ocak 2012]
- www.okanakinci.5u.com/cgi-bin/i/images/riton.jpg [14 Temmuz 2012]
- www.karadenizgezirehberi.com/index.php?option=com_k2&view=item&id=76%3A%3A7orum-m%3A%BCzeleri&Itemid=86&tmpl=component&print=1 [17 Ocak 2012]
- www.historiasztuki.com.pl/13_STAR_HET_LID.html [18 Ocak 2012]
- www.pbase.com/dosseman/image/36932499 [18 Ocak 2012]
- www.pbase.com/dosseman/image/36932500 [28 Nisan 2012]
- www.yesilirmakbasinmuseums.org.tr/corum/tr/mn2_en.aspx[17Temmuz2012]
- www.forumalev.net/seviyeli-ciddi-konular/174906-dinler-tarihi-a.html [28 Mart 2012]

www.commonswikimedia.org/wiki/File:Hittite_rhyton2.JPG [18 Ocak 2012]

www.christies.com/Lotfinder/lot_details.aspx?intObjectID=4364437

[14 Temmuz 2012]

www.christies.com/LotFinder/lot_details.aspx?from=searchresults&intObjectID=4921180&sid=c27a9435-0f81-46b0-9255-803e7b81b67a [14 Temmuz 2012]

www.yesilirmakbasinmuseums.org.tr/corum/tr/mn2_en.aspx [27 Mart 2012]

www.lareinemargot.com/DesktopDefault.aspx?tabid=5&tabindex=4&objectid=290722&categoryid=0&page=21&keyword=&sold=

www.lareinemargot.com/DesktopDefault.aspx?tabid=5&tabindex=4&objectid=290722&categoryid=0&page=21&keyword=&sold=

www.tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:UrartianClayGoblet.jpg

www.blmj.org/en/artifacts.php?artId=69 [07 Temmuz 2012]

www.pbase.com/dosseman/image/33314182 [20 Temmuz 2012]

www.christies.com/LotFinder/lot_details.aspx?intObjectID=3806763

[18 Temmuz 2012]

www.armenianstudies2.fresnostate.edu/resources/arts_of_armenia/frescoes_mosaics_ceramics.shtml

www.tacentral.com/erebuni/art.asp [14 Temmuz 2012]

www.tatilsu.com/erzurum-arkeoloji-muzesi.html [16 Temmuz 2012]

www.flickr.com/photos/mharrsch/553728509/in/photostream/ [14 Temmuz 2012]

www.fineartfixer.wordpress.com/ [18 Temmuz 2012]

www.adanaliyiz.org/index.php?topic=6250.0 [19 Temmuz 2012]

www.metmuseum.org/toah/works-of-art/2006.267 [9 Eylül 2012]

www.foter.com/f/photo/64311483/9d626385ed/ [19 Temmuz 2012]

www.marinni.livejournal.com/633473.html [19 Temmuz 2012]

www.ebay.com/itm/Ancient-Persian-pottery-spouted-boot-vessel-/280827064174

[14 Temmuz 2012]

www.metmuseum.org/Collections/search-thecollections/30005340?rpp=20&pg=5&gallerynos=405&ft=* &pos=82 [7 Temmuz 2012]

www.flickrriver.com/photos/mharrsch/32340352/ [13 Eylül 2012]

www.search.getty.edu/gateway/search?q=&cat=type&types=%22Vessels%22&rows=50&srt=&dir=s&dsp=0&img=0&pg=5 [19 Temmuz 2012]

www.commons.wikimedia.org/wiki/File:Rhyton,_Ancient_Roman_pottery_-_Arch%C3%A4ologische_Staatssammlung_M%C3%BCnchen.JPG [12 Eylül 2012]